МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ФІЛОЛОГІЯ

SCIENTIFIC WORKS OF INTERREGIONAL ACADEMY OF PERSONNEL MANAGEMENT

PHILOLOGY

Випуск 1, 2021

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 80/82

Редакційна колегія

Супрун В. М., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (головний редактор)

Акімова А. О., кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Гурко О. В., доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Добровольська В. В., доктор наук з соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Лисинюк М. В., доктор філософії (061 Журналістика), доцент кафедри зв'язків із громадськістю та журналістики, декан факультету післядипломної освіти, Київський національний університет культури і мистецтв

Ляшенко (Накашидзе) І. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філософії та українознавства, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Павлюх М. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка»

Полєжаєв Ю. Г., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування, Національний університет «Запорізька політехніка»

Росінська О. А., кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора Інституту журналістики з науково-методичної та навчальної роботи, доцент кафедри журналістики та нових медіа, Київський університет імені Бориса Грінченка

Ситник О. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри мультимедійних технологій і медіадизайну Інституту журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Сокол М. О., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Форманова С. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Храбан Т. Є., кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

Царик О. М., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій, директор Міжнародної школи комунікацій, Західноукраїнський національний університет

Чорнодон М. І., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Konrad Kazimierz Szamryk, Doctor of Sciences, Professor, Department of Lexicology and Pragmalingwology, Department of Polish Language and Comparatistics, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Anna Młynarczuk-Sokołowska, Doctor of Sciences, Professor, Faculty of Education, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Slavomír Gálik, prof. PhDr., Professor, Vice-Dean for Research and International Relations FMK UCM, University of St. Cyril and Methodius in Trnava (Trnava, Slovakia)

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 29.09.2021 (протокол № 5)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24775-14715Р,
видане Міністерством юстиції України 21.04.2021 р.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689

Наукові праці МАУП. Філологія. 2021. Вип. 1. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 68 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку філології. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток філологічної науки в Україні.

ISSN 2786-5053 (Print)
ISSN 2786-5061 (Online)

© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2021

ЗМІСТ

ФІЛОЛОГІЯ

Каріна БОРТУН
ГРАМАТИЧНІ ТА ТРАНСПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМПЕРАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ У СФЕРІ СПОСОБОВО-ТЕМПОРАЛЬНИХ ФОРМ..... **5**

Тетяна ВОЙТКО
РОЗШИРЕНА МЕТАФОРА ЯК КОНЦЕПЦІЙНИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ МЕТАФИЗИЧНОЇ ПОЕЗІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ..... **12**

Ліліана КІНАХ
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВОВАНИХ ПРИКМЕТНИКІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ..... **18**

Ірина ЛЯШЕНКО (НАКАШИДЗЕ)
СВОЄРІДНІСТЬ ЛІРИКИ Б. ОЛЕКСАНДРІВА..... **24**

Катерина МЕЛЬНИЧУК-ЛЕБЕДЄВА
ДІАЛЕКТ МІСТА БЕРН В СИСТЕМІ ШВЕЙЦАРСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ..... **30**

Ольга ТРЕБИК
ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІНВЕРСІЯ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ..... **35**

Анжеліка ЧЕРНЮК, Тетяна ВОЙТКО
АНГЛОМОВНИЙ ЮРИДИЧНИЙ ДИСКУРС В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ..... **43**

ЖУРНАЛІСТИКА

Ольга ГРЕСЬКІВ
РОЛЬ ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ)..... **48**

Олена ІЛЬЧЕНКО
РОЛЬ ЗМІ В СИСТЕМІ РОЗБУДОВИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ..... **57**

Євгенія КИЯНИЦЯ
КОНТЕНТ І ТАРГЕТИНГ – ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ НОВІТНЬОЇ МЕДІАЛОГІЇ..... **63**

CONTENTS

PHILOLOGY

Karina BORTUN
GRAMMATICAL AND TRANSPOSITIONAL FEATURES OF IMPERATIVE EXPRESSIONS IN THE SPHERE OF METHODOLOGICAL AND TEMPORAL FORMS..... **5**

Tatiana VOYTKO
EXPANDED METAPHOR AS A CONCEPTUAL STYLISTIC DEVICE OF METAPHYSICAL POETRY AND METHODOLOGICAL BASES OF THE RESEARCH **12**

Liliana KINAKH
FUNCTIONAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF THE SUBSTANTIVIZED ADJECTIVES IN MODERN GERMAN..... **18**

Iryna LIASHENKO (NAKASHYDZE)
PECULIARITIES OF B. OLEKSANDRIV'S LYRICS..... **24**

Kateryna MELNICHUK-LEBEDEVA
BERNESE DIALECT IN THE SYSTEM OF SWISS DIALECTS..... **30**

Olha TREBYK
DIFFICULTIES IN TRANSLATING ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE: INVERSION AND TRANSLATION TRANSFORMATIONS..... **35**

Anzhelika CHERNIUK, Tatiana VOYTKO
ENGLISH LEGAL DISCOURSE IN THE ASPECT OF TRANSLATION..... **43**

JOURNALISM

Olha HRESKIV
THE ROLE OF THE NEWSPAPER DISCOURSE ON THE RELIGIOUS ISSUES IN THE PROCESSES OF THE STATE-BUILDING IN UKRAINE (BASED ON THE PUBLICATIONS OF THE WESTERN UKRAINIAN REGIONAL PRESS)..... **48**

Olena ILCHENKO
THE ROLE OF THE MASS MEDIA IN THE SYSTEM OF STRATEGIC COMMUNICATION DEVELOPMENT..... **57**

Eugeniya KIYANYTSYA
CONTENT AND TARGETING – MAIN COMPOSITES OF THE NEW MEDIOLOGY..... **63**

ФІЛОЛОГІЯ

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.1
УДК 811.1612:81’37

Каріна БОРТУН
кандидат філологічних наук, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», бульвар Академіка Вернадського, 16-В, Київ, Україна, 02000
ORCID: 0000-0003-1223-347X

Karina BORTUN
PhD in Philology, International European University, Vernadskogo avenue, 16-B, Kyiv, Ukraine, 02000
ORCID: 0000-0003-1223-347X

ГРАМАТИЧНІ ТА ТРАНСПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМПЕРАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ У СФЕРІ СПОСОБОВО-ТЕМПОРАЛЬНИХ ФОРМ

GRAMMATICAL AND TRANSPOSITIONAL FEATURES OF IMPERATIVE EXPRESSIONS IN THE SPHERE OF METHODOLOGICAL AND TEMPORAL FORMS

Дієслівні форми способу, крім своєї первинної категорійної функції, у відповідних мовленнєвих контекстах можуть набувати вторинних функцій – способових та часових. Активнішими у транспозиційних переходах є імператив. Вони проникають у сферу інших способових та часових форм, нейтралізуючи свої значення спонукальності та звертальності й набуваючи значення інших форм. ***Мета статті*** *– проаналізувати граматичні та транспозиційні особливості імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм, визначити засоби реалізації контекстуального вияву інфінітивних варіацій імператива, розкрити функційні вияви дійсного способу за допомогою імперативних форм, указати на семантичні нашарування форм умовного способу в імперативних висловленнях. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки* ***завдань****, як-от: 1) визначення граматичних і транспозиційних особливостей імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм; 2) розкриття структурних і семантичних варіації зазначених одиниць у сфері способово-темпоральних форм.* ***Наукова новизна****. У статті граматичні та транспозиційні особливості імператива – це фрагменти емотивно маркованої мовної картини світу з певними особливостями та функційно-граматичними засобами. Успішне використання цих форм визначено необхідністю реакції отримувача прескрипції на пропоновану дію, яку має виконати слухач. Це потрібно зробити, щоб привернути його увагу. У* ***висновках*** *зазначимо, що проаналізований ілюстративний матеріал дав змогу докладно викласти, обґрунтувати авторську концепцію щодо унаочнення механізму та шляхів трансформацій імператива з урахуванням способу та часової парадигми сучасної української мови, розкрити основні та допоміжні засоби імперативної транспозиції, адже фокус нашої уваги було спрямовано на описові та зіставленні конституентів на рівні лексики та морфології, які належать до організації граматичних і транспозиційних особливостей імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм. Подальше дослідження аналізованої проблеми може бути зосереджене на вивченні механізмів імперативних висловлень за допомогою синтаксичних засобів імператива в діловому та публіцистичному дискурсах різносистемних мов у зіставному аспекті.*

Ключові слова: *дієслівна форма, транспозиція, імператив, індикатив, кон’юктив, темпоральна парадигма.*

Verbal forms of the method, in addition to their primary categorical function, in the appropriate speech contexts can acquire secondary functions – modal and temporal. The imperative is more active in transpositional transitions. They penetrate into the sphere of other modal and temporal forms, neutralizing their meanings of motivation and reversibility and acquiring the meaning of other forms. ***The aim*** *of the article is to analyze variations of the imperative, to reveal the functional manifestations of the real way with the help of imperative forms, to indicate the semantic layers of the forms of the conditional way in imperative expressions. Realization of the set purpose provides the decision of a number of* ***problems****, such as: 1) definition of grammatical and transpositional features of imperative statements in the field of method-temporal forms; 2) disclosure of structural and semantic variations of these units in the field of methodological and temporal forms.* ***Scientific novelty.*** *In the article grammatical and transpositional features of the imperative are fragments of an emotionally marked linguistic picture of the world with certain features and functional-grammatical means. The successful use of these forms is determined by the need for the recipient of the prescription to respond to the proposed action to be performed by the listener. This must*

© Бортун К., 2021

*be done to attract his attention, to force. **In conclusion**, we note that the analyzed illustrative material allowed to present in detail, substantiate the author's concept of illustrating the mechanism and ways of transformation of the imperative, taking into account the method and temporal paradigm of the modern Ukrainian language, to reveal basic and auxiliary means of imperative transposition was aimed at describing and comparing constituents at the level of vocabulary and morphology, which belong to the organization of grammatical and transpositional features of imperative expressions in the field of methodological and temporal forms. To do this, we used statistical methods to build a representative sample of the study, in particular quantitative calculations, which illustrates the numerical distribution of our grammatical and transpositional features of imperative statements. Further study of the analyzed problem may focus on studying the mechanisms of imperative expressions. means of imperative in business and journalistic discourses of different system languages in a comparative aspect.*

***Keywords:** verbal form, transposition, imperative, indicative, conjunctiva, temporal paradigm.*

Актуальність проблеми. Вербальне наповнення мовлення мовця, вираження його цілеспрямованої комунікативно-прагматичної дії залежить від принципів і правил мовленнєвої поведінки, прийнятих у суспільстві, тобто таких лінгвістичних засобів, які є зрозумілими для реципієнта інформації та спонукають його до прогнозованої дії через емоційний вплив і спонукання. Саме тому на сучасному етапі розвитку граматики своєї актуальності набули дослідження, у яких увагу було закцентовано на текстових, реченнєвих трансформаціях.

Визначення мети дослідження. Мета статті – проаналізувати граматичні та транспозиційні особливості імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм, визначити засоби реалізації контекстуального вияву інфінітивних варіацій імператива, розкрити функційні вияви дійсного способу за допомогою імперативних форм, указати на семантичні нашарування форм умовного способу в імперативних висловленнях. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки **завдань**, як-от: 1) визначення граматичних і транспозиційних особливостей імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм; 2) розкриття структурних і семантичних варіації зазначених одиниць у сфері способово-темпоральних форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студіювання транспозиційних виявів актуалізовані нині у вітчизняних і закордонних лінгвістичних працях під час вивчення диференціації транспозиції В. Бабайцевої, А. Баудера, І. Вихованця, В. Гака, К. Городенської, М. Докуліла, А. Загнітка, О. Земської, О. Ісаченка, Н. Костусяк, О. Кубрякової, Є. Куриловича, В. Мигиріна, О. Падучевої, І. Піддубської, М. Плющ, О. Сікорської, Ю. Степанова, Л. Теньєра, Тихомирової, С. Шабат-Савки, Л. Шитик, M. Dumitru, T. Daiber, E. Postevaya тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. У статті граматичні та транспозиційні особливості імператива – це фрагменти емотивно маркованої мовної картини світу з певними особливостями та функційно-граматичними засобами. Успішне використання цих форм визначено необхідністю реакції отримувача прескрипції на пропоновану дію, яку має виконати слухач. Це потрібно зробити, щоб привернути його увагу, змусити.

У статті для відбору та інвентаризації фактичного матеріалу за допомогою прийомів наскрізного виписування, систематизації і каталогізації було створено джерельну базу дослідження (1000 од.). Її формують імперативні одиниці, зафіксовані в публіцистиці останніх років («День», «Журналіст України», «Гордон», «Українська правда», «Дзеркало тижня», «Європейська правда», «Високий замок», «Експрес») й інтернет-виданнях («Український тиждень», Gazeta.ua, President.gov.ua).

Проаналізований ілюстративний матеріал дав змогу докладно викласти, обґрунтувати авторську концепцію щодо унаочнення механізму та шляхів трансформацій імператива з урахуванням способу та часової парадигми сучасної української мови, розкрити основні та допоміжні засоби імперативної транспозиції, адже фокус нашої уваги було спрямовано на описові та зіставленні конституентів на рівні лексики та морфології, які належать до організації граматичних і транспозиційних особливостей імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм. Для цього нами було використано статистичні методи для побудови репрезентативної вибірки дослідження, зокрема кількісних підрахунків, яка унаочнює чисельний розподіл виокремлених нами граматичних і транспозиційних особливостей імперативних висловлень.

Загалом механізм транспозиції можна описати так: «у всіх європейських літературних мовах з розвиненою стилістичною диференціацією деякі особові форми дієслова можуть вживатися не у власному смислі. Таке – переносне вживання граматичних форм, їхнє переміщення в невластивий їх прямому значенню контекст, називають *транспозицією».* [7, с. 10]. У поданій характеристиці транспозиції наголошено на зв'язкові транспозиції із конотацією, проте не розкрито, як саме формується цей невласний смисл [7, с. 10].

Безпосередньо опис механізму транспозиційного процесу складається з двох основних етапів: 1-й етап (механічний) та 2-й етап (якісних змін). На 1-му етапі граматична форма (транспоноване) потрапляє в нові, не властиві їй, контекстуальні умови. На 2-му – зафіксовано взаємодію граматичного значення форми та граматичного значення контексту, бо утворюється синтез іншої якості – граматичне значення комунікативної одиниці, яке охоплює й граматичне значення транспозита, тобто транспонованої форми. Граматичне значення форми й граматичне значення контексту взаємодіють внаслідок накладання їхніх семантичних полів. Як результат цього – зміни у смисловій структурі граматичного значення форми й виникнення супровідних конотацій. На цих засадах ґрунтується функціювання часової та способової дієслівної метафори [6, с. 6].

Попри те, що в нашій роботі ми закцентували увагу на фукційному розгляді та аналізові механізму транспозиційних особливостей імператива, водночас маємо подати метасеміотичний погляд на використання форм теперішнього часу для опису минулої чи майбутньої дії, який використовують для розкриття емоційної оцінки, щоб висловити емоційність і динамізм дії так, про яку говорить мовець, щоб вона розгорталася як у думках мовця, так і у процесі звернення до співрозмовника. У цьому випадку категорійні форми минулого та майбутнього часів виражаються чисто лексично або контекстно [8].

Відомо, що дієслівні форми способу, крім своєї первинної категорійної функції, у відповідних мовленнєвих контекстах можуть набувати вторинних функцій – способових та часових. Активними в транспозиційних переходах є форми імператива [5].

а) використання форм дійсного способу в імперативному значенні

Основним значенням форм дійсного способу є вираження реальності дії із погляду мовця. Однак форми дійсного способу нерідко можуть уживати й у переносному значенні. Одним із таких виявів дійсного способу є вираження волевияву мовця. У цій функції використовують форми всіх трьох часів: теперішнього, майбутнього та минулого.

У нашому матеріалі трапляються приклади, у яких використано спонукання до дії, яке повинно бути виконане відразу після моменту мовлення або ж через певний час. Водночас часовий інтервал може бути експліцитно уточнено: ***Заходь*** *до врочистого залу, на найпочеснішому місці* ***будеш сидіти****. Це буде виставка автографів відомих письменників, артистів, співаків, — листівки і плакати, фотографії і прості листки з розчерками* (День. – 29.09.2017); *І раптом почув голос Юрія Луценка: «Сьогодні міністр внутрішніх справ Захарченко оголосив про продовження антитерористичних операцій в Україні. Сьогодні після вісімнадцятої години «Беркут» і внутрішні війська розпочнуть штурм Майдану. Якщо впаде Майдан, Янукович потопить у крові всю Україну, щоб перетворити всіх нас на рабів. Дорогі співвітчизники! Я стаю перед вами на коліна і закликаю, в першу чергу чоловіків: «****Ідіть*** *всі на Майдан! Станції метро «Палац Україна», «Площа Льва Толстого», «Театральна», «Хрещатик» і «Майдан Незалежності» зачинені і не працюють.* ***Добирайтеся*** *на Майдан іншими видами транспорту. Таксисти відвозитимуть вас туди безкоштовно.* (Журналіст України. – № 2, 2015, с. 35).

Також фіксуємо використання форм майбутнього часу в значенні імператива репрезентують впевненість у виконанні дії: *Увечері 8 грудня повертався з Майдану додому і в підземному переході через бульвар Шевченка почув дзвінкий дівочий голос: «****Йдіть подивіться****! Ленін ось-ось впаде* (Журналіст України. – №2, 2015, с. 30). Імперативність може бути реалізована й формами дієслів 3-ої ос. майбутнього часу: *Вважаю, здобутий досвід дає наш право висловити власну думку щодо перспектив місцевої преси: якраз час відпустити у вільне плавання ті ЗМІ, які цього прагнуть. Переконані, вони* ***не пропадуть****, а навпаки* ***оживуть*** (Журналіст України. – № 4 (395), 2015 с. 8).

Розглядаючи форми майбутнього часу в значенні імператива, варто зазначити, що майбутній час дієслова вирізняється складністю семантичної структури, оскільки граматичне значення майбутності поєднує в собі семи реальності та ірреальності. Дії, оформлювані цими формами з погляду мовця оцінюються також як ірреальні, пов'язані з оцінкою ситуації, в якій вони відбуваються, передають побажання, наказ, вказують на сумнів мовця щодо їх виконання тощо. Зокрема відбувається взаємодія граматичних категорій часу та способу, темпоральних значень дієслова та модальної семантики [6, с. 5].

Речення з дієсловами у формі теперішнього та майбутнього часу в імперативному значенні можуть бути синтаксичними синонімами, тому у висловленнях можлива їхня взаємозаміна, напр.: ***Вибудуймо*** *повноцінне суспільство,* ***забезпечуймо*** *економічну свободу,****вирощуймо*** *раціонального homo econotmicus,* ***створюймо*** *умови для його реалізації та самоусвідомлення, а потім уже*

***досліджуймо**, що вийшло. А тим часом **навчімося** відрізняти брехню від недосконалості вимірювань. Ну й взагалі від недосконалості світу* (Український тиждень. – № 45 (417) 13-19.11.2015, с. 19). Отже, транспонування вербалізує постійність динамічного розгортання дії [2].

Варто зазначити, що актуалізаторами імперативного значення можуть бути запитання, що містять прохання як супровідне вираження семантики спонукання. Такі структури характеризують як питально-спонукальні: – *Проблема в тому, що туристи приходять і багато сміють. Там побачите… Хлопці, ви ж сміття із собою **заберете**?* (https://m.tyzhden.ua/column/230041)

Питальні висловлювання, які також посилюють спілкування як з позитивними, так і з негативними емоціями, вважаються досить продуктивними для транспонування, що дозволяє цим конструкція переходити в прагматичну сферу непрямих імперативних дій [9].

Займенниковий підмет функціює як факультативний елемент спонукальних речень, напр.: *Підписавши перепустку, крижаним тоном сказав: – **Можеш йти**, поки нікого немає* (День. – 14.07.2016), тоді як у вживанні аналізованих форм у розповідних реченнях займенниковий підмет стає обов'язковим елементом: *Рудницький мовчки погодився. Справді, у Тернополі він був кумиром, легендою. Його поява на трибунах місцевого стадіону викликала пожвавлення навіть після завершення кар'єри. «Рудік, **іди покажи**, як треба бити штрафні», – казали Віталієві люди під час матчів, на які той приходив у статусі глядача* (http://tyzhden.ua/Society/187723).

Формальною ознакою імперативного вживання форм минулого часу дійсного способу є відсутність займенникових підметів і спонукальної інтонації: пор. *Пішли; Поїхали; Рушили; Взяли* тощо, напр.: *Як тільки почули про відступ німців, батько скомандував: «**Поїхали** додому!» Верталися без грошей і речей. Голодували. Інколи в селах вдавалося знайти лушпиння з картоплі. Порожні шлунки раділи й цьому. Коли добралися до Києва, всіх поклали у Жовтневий госпіталь – із черевним тифом. Нам виділили окрему кімнату, на дверях повісили табличку «Палата Чапкісів»* (https://gazeta.ua/articles/people-and-things-journal/_stalin-posadiv-na-kolina-podaruvav-naruchnij-godinnik-foto-z-nim-mama-spalila-koli-do-vladi-prijshov-hruschov-a-godinnik-viminyali-na-penicilin/787051).

б) *використання форм умовного способу для вираження семантики імперативності*

Для мовознавста зафіксовані факти функціювання форм умовного способу для реалізації імперативної семантики. Цьому сприяє можливість вираження умовним способом значення бажаності, оскільки значення бажання та спонукання дуже близькі: спонукання являє собою актуалізацію бажання, напр.: *Ти б краще **сказав** [=скажи – К.Б.], коли віддаси державі Межигір'я!* (Українська правда. – 12.06.2017); *Я **просив би звертатися** [= прошу звернися – К.Б.] до мене на Ви* (Гордон. – 01.12.2017).

Оскільки умовний спосіб може мати значення бажаності, то на спонукання нашаровується додаткова семантика прохання або пропозиції:

– ***Повторили б** своє запитання!*

– *Я не можу ... – сухо відповіла ведуча* (Гордон. – 02.11.2017).

Форми умовного способу функціюють не тільки в значенні спонукання, але й заборони. У таких випадках зазвичай функціюють дієслова НДВ (недоконаний вид – К.Б.), напр.: *«Ви **б мовчали** про ці досягнення», – перебив його Поярков* (Гордон – 09.01.2018). Зафіксовано випадки, коли в імперативній функції вжито синонімічні конструкція «*інфінітив + б*»: *«То ж, можливо, позбавляючись радянської минувшини в багатьох сферах суспільного життя, **варто було б** і журнал **викинути** на смітник історії? Давайте не поспішати з відповіддю, якою б вона не була.»* (Журналіст України. – № 1, 2015, с. 3).

Речення, присудок яких виражений формою умовного способу, реалізовано звернення мовця до співрозмовника, набувають значення поради, прохання, напр.: *Останні 15 років викладаю в «Кінофабриці Рутгера Гауера». **Хотів би,** щоб і мені хтось **сказав**: давай навчу тебе дечому, покажу, у чому тут фокус (*https://gazeta.ua/a rticles/opinions-journal/_quottretya-svitova-vijna-dlya-mene-ce-ne-soldati-i-pushki-a-narkotikiquot -rutger-gauer/334635).

У цьому реченні репрезентовано значення ввічливого та навіть боязкого прохання.

Отже, значення поради, пропозиції підтримуване контекстом та лексемами *просити, порадити, радити* тощо.

Варто відзначити, що найвужчим спектром транспозиційних уживань є кон'юктив (умовний спосіб), який може функціювати зі значеннями імператива й індикатива. Однією з причин мало розвиненої периферії форм кон'юнктива є те, що в усіх стилях мовлення частота вживання форм умовного способу досить низька (зокрема й у публіцистичному). У межах вираження імперативної семантики, взаємодіючи з іншими засобами – контекстом

та інтонацією, кон'юнктив вирізняється можливістю оформлювати різні типи мовленнєвих актів: поради, прохання, наказу, вимоги, застереження тощо [6, с. 9].

в) *Інфінітивні варіації як виразники імперативності* досить поширене явище в сучасній українській мові. Проте в публіцистичних текстах трапляються цікаві й специфічні вияви контекстуального вияву інфінітива для реалізації семантики спонукання [1]. Найчастіше інфінітивом виражені команди, пов'язані з дією, що відбувається або неодмінно (з ініціативи мовця) має бути здійснена відразу після моменту мовлення: *Єдиний наказ, який протягом місяця почули українські війська на півострові від київської влади, був такий: «**Стояти** і **не провокувати**!* (Український тиждень. – № 10 (382) 13-19.03.2015, с. 17); *Арсеній Яценюк ефектно запропонував: «**Розпустити** Конституційний суд»* (Дзеркало тижня. – 16.06.2017).

Значення категоричного наказу, заборони, вираженого інфінітивом, може бути ускладнене семантикою повинності, необхідності: *Події в Мукачеві змусили президента Порошенка скликати Військовий кабінет при РНБО, де було прийнято постанову: «**Роззброїти** [**необхідно роззброїти**] незаконні формування»* (Газета по-українська. – 26.07.2013); *Влада має діяти за спільним підходом у контексті єдиної стратегії, що спрямована на реформи, відкритість, антикорупцію. І всі ці речі вона **повинна показувати** людям на конкретних прикладах* (Журналіст України. – №1, 2015, с. 6); *В. Г. Кремінь наголосив: «Найголовніше завдання забезпечення освіти педагогічними і науково-педагогічними працівниками – **підняти** їх соціальний статус, заробітну плату до рівня, не нижче середнього по країні. Фахова підготовка освітян має бути істотно вдосконалена і синхронізована з модернізацією освіти»* (Українська правда. – 23.08.2016).

Виконавець дії в інфінітивних [зі значенням імперативності] реченнях може бути факультативно позначений іменником або займенником у давальному відмінку за необхідності конкретизації адресата: *Посол України в США Валерій Чалий звернувся до всіх губернаторів у Сполучених Штатах із таким проханням: «Губернаторам **визнати** Голодомор 1932–1933 років в Україні геноцидом проти українського народу* (Європейська правда. – 02.12.2017).

Отже, інфінітивним конструкціям з імперативним значенням притаманна експресивність, зумовленою певною мовною ситуацією, напр.: *Аналізуємо для того, щоб зараз уникнути подібного самим. **Вивчити, засвоїти** і **не повторити** – от що зараз головне. Медики дуже наполегливо радять холодний душ як дієвий профілактичний засіб. А для політиків вельми корисним є холодний душ історії»* (http://www.president.gov.ua/n ews/ zaliznichni-koliyi-slid-pidrivati-na-teritoriyi-voroga-ne-v-40438).

Значення імперативності в наведених прикладах ускладнене відтінками заборони або повинності.

Зазначимо, що семантику спонукання, реалізовану інфінітивом, актуалізує особлива спонукальна інтонація й контекст, увиразнюючи модальні відтінки спонукання, які сприяють експлікації функцію впливу на слухача. Особливої експресії семантика спонукання набуває в питальних реченнях.

г) У сучасній українській мові волевиявлення мовця, виражене за допомогою *прислівника*, фіксуємо в текстах із прямою мовою зазвичай у словах автора. Проте імперативна семантика може бути репрезентована прислівником і в певній мовленнєвій ситуації. Зокрема фіксуємо граматичні елементи вираження спонукальної модальності, імперативні відтінки якої виражено вигуками. На письмі така модальність позначувана знаком оклику, в усному мовленні [3] – інтонацією. Напр.: *Вгору! Сюди! Тихо! Швидше! Обережніше!* В українській публіцистиці прислівники виражають значення імперативності зазвичай у структурах із прямою мовою: *– **Ану, сюди**! – Олександр тикнув пальцем на співрозмовника* (Високий замок. – 09.2015); *Маю надію, що дійду до своєї вершини не один. А разом з тими, хто живий душею і ще здатний, як наполегливий альпініст, підніматися в гору…**Avanti**! **Вперед**!* (Журналіст України» – №3 (394), 2015, с.16). ***Тихіше** в залі! – ще раз намагається заспокоїти депутатів спікер Верховної Ради* (Високий замок. – 13.06.2017). У наведених прикладах прислівники із просторовою семантикою, виконуючи функцію обставин, є показниками імплікативних дієслів руху: ідея переміщення (точніше – каузація руху) зрозуміла з контексту, але немає дієслів, що формалізують у семантичній структурі речення ідею переміщення, напр.: *Британіє, **праворуч**! [**йдіть направо** – К.Б.] (заголовок)* (https://m.tyzhden.ua/ magazine/705).

Імперативне значення може бути виражене й так званими спонукальними *вигуками*, або *вигуками волевияву*. Це своєрідна група «вигукових імперативів», напр.: *Геть!; Гайда!; Цить!; Годі!; Марш!; Тсс!; Стоп!; Цабе!; Брись!; Вйо!* і под. та ін. (***Геть звідси**!* тощо). Вигуки зі значенням волевияву зазви-

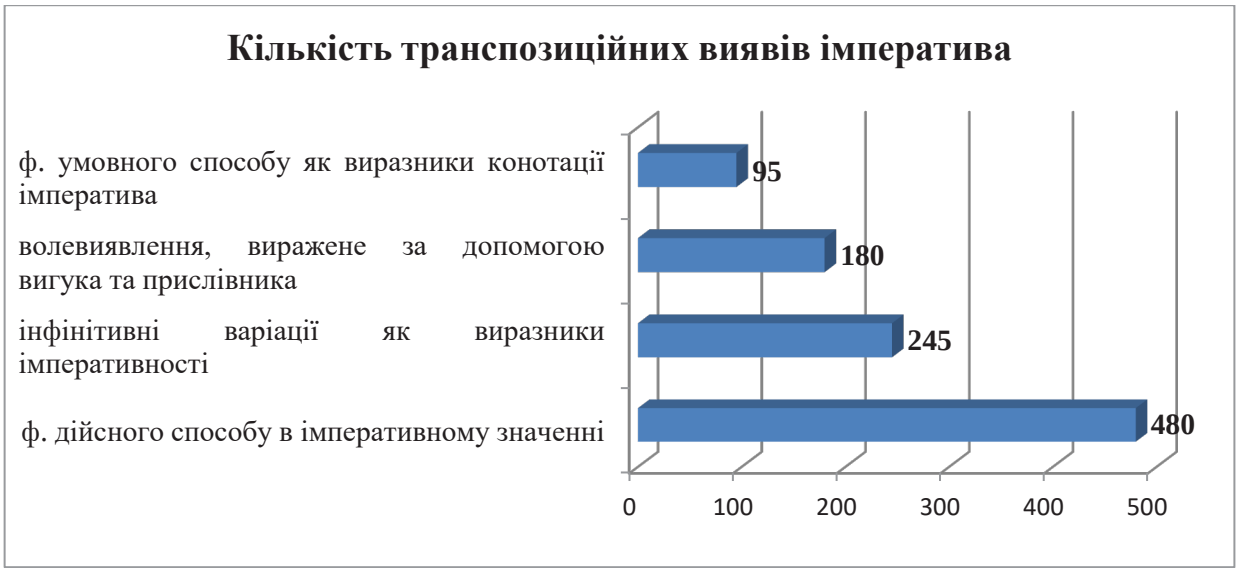

Діаграма 1. Граматичні та транспозиційні особливості імперативних висловлень у сфері способово-темпоральних форм у контексті сугестії

чай реалізують різні команди та заклики, звернені до людей і тварин. Більшість із них є професійними та вживані в мовленні військових, мисливців, моряків, будівельників, дресирувальників: *фу, фас, анкор, апорт, майна, віра, полундра.* [3, с. 8].

В українській публіцистиці фіксуємо імперативи, виражені словами-вигуками, напр.: *Головне, коли до діла після виборів дійде, – команди виконуй: «**Фас**, сидіти, принеси капці»* (Дзеркало тижня. – 16.06.2017); – ***Гайда**, покажемо їм кузькіну мать* (Дзеркало тижня. – 16.06.2017); *Якби я вірив обіцянкам влади, то був би голодний. З нашими зарплатами можна хіба виживати. Але не жити. А для нормального життя ось яка схема: віза – і **гайда** до Європи!* (Експрес. – №92 (8979)1-8.12.2016, с. 11).

Підсумовуючи, маємо зазначити, що вживання вигуків у спонукальній функції є стилістичним маркером, ознакою розмовного мовлення.

Дослідження граматичних та транспозиційних особливостей у сфері способово-темпоральних форм як реалізація імперативності відображені в діаграмі 1, яка унаочнює кількісний розподіл виокремлених нами трансформацій із семантикою імператива. Загальна кількість виявлених імперативних висловлень – 1000 од. Як засвідчують наведені в діаграмі 1 результати, найчастотнішим засобом реалізації сугестії імператива є використання форм дійсного способу в імперативному значенні – 480 од., а найменш уживаними є приклади вживання форм умовного способу як виразників конотації імператива – 95 од.

Висновки і пропозиції. Отже, граматичні та транспозиційні особливості імператива в сфері способово-темпоральних форм спричиняють появу експресивних відтінків і смислових конотацій, які реалізують функційну природу імператива.

Транспозиційне функціювання імператива тісно пов'язане з ситуацією спілкування. Висловлення з транспонованими формами імператива позначені більшим або меншим виявом суб'єктивної модальності, оцінного ставлення мовця до певної події, ситуації, слів співрозмовника тощо. Ці особливості є засобом реалізації спонукання, що надає йому емоційно-інформаційного динамізму, експресивності в мовленні мовця.

Подальше дослідження аналізованої проблеми може бути зосереджене на вивченні механізмів імперативних висловлень за допомогою синтаксичних засобів імператива в діловому та публіцистичному дискурсах різносистемних мов у зіставному аспекті.

Література:

1. Бортун К.О. Структурно-семантичні типи та функції імперативних висловлень у публіцистичному і офіційно-діловому стилях : дис. канд. філол. Наук : 10.02.01. Черкаси, 2019. с. 90.

2. Бугайова О.І. Соціальна реклама: лексика, граматика, стилістика : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : 10.02.01. Луцьк, 2019. с. 191.

3. Вінтонів М., Бортун К. Структурно-семантичні типи та функції імперативних висловлень у публіцистичному й офіційно-діловому стилях. Київ, 2020. с. 68.
4. Вінтонів Т.М., Бортун К.О. Лексичні засоби вираження спонукальної модальності в сучасній українській мові. *Закарпатські філологічні студії.* Вип. 5. Т.1. Ужгород. 2018. с. 8.
5. Вихованець І.Р. Транспозиція. *Українська мова: Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В.М. та ін. Київ, 2004. с. 263.
6. Піддубська І.В. Модальна і темпоральна транспозиція дієслівних форм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк. 2001. с. 5–6.
7. Исаченко А.В. К вопросу об императиве в русском языке. *Русский язык в школе.* 1957. с. 10.
8. Dumitru M. Linguistic phenomena of polysemy, synonymy, homonymy, redundancy and transposition of verbal categorial and grammatical forms. [в:] *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Ştiinţe Umanistice). 2008. nr. 6(16). pp. 107.
9. Postevaya E. Dialogical text interactional analysis: indirect speech acts and their functioning. *Гуманитарные и социальные науки*. 2016. № 6. Pp. 128.

References:

1. Bortun, K.O. *Strukturno-semantychni typy ta funktsiyi imperatyvnykh vyslovlen' u publitsystychnomu i ofitsiyno-dilovomu stylyakh*: dys. kand. filol. nauk: 10.02.01. Cherkasy, 2019. s. 90.
2. Buhayova, O.I. *Sotsial'na reklama: leksyka, hramatyka, stylistyka*: dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk: 10.02.01. Luts'k, 2019. s. 191.
3. Vykhovanets', I.R. *Transpozytsiya* [v:] Ukrayins'ka mova: Entsyklopediya/ Redkol.: Rusanivs'kyy V. M. ta in. Kyyiv, 2004. s. 263.
4. Vintoniv, M., Bortun, K. *Strukturno-semantychni typy ta funktsiyi imperatyvnykh vyslovlen' u publitsystychnomu y ofitsiyno-dilovomu stylyakh*. Kyyiv, 2020. s. 68.
5. Vintoniv, T.M., Bortun, K.O. Leksychni zasoby vyrazhennya sponukal'noyi modal'nosti v suchasniy ukrayins'kiy movi. [v:] *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Vyp. 5. T.1. Uzhhorod. 2018. s. 8.
6. Isačenko, A.V. K voprosu ob imperative v russkom âzyke. [v:] *Russkij âzyk v škole*. 1957. s. 10.
7. Piddubs′ka, I.V. *Modal'na i temporal'na transpoziciâ dієslivnih form*: avtoref. dis. na zdobuttâ nauk. stupenâ kand. filol. nauk: 10.02.01. Donec'k. 2001. s. 5–6, 9.
8. Dumitru, M. Linguistic phenomena of polysemy, synonymy, homonymy, redundancy and transposition of verbal categorial and grammatical forms. [v:] *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Umanistice).* 2008. nr. 6(16). pp. 107.
9. Postevaya, E. Dialogical text interactional analysis: indirect speech acts and their functioning. [v:] *Gumanitarnye i social'nye nauki.* 2016. № 6. Pp. 128.

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.2
UDC 8.81'37

Tatiana VOYTKO
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Language,
National Aviation University, Lubomyr Husar Avenue, 1, Kyiv, Ukraine, 03058
ORCID: 0000-0003-4097-9260

Тетяна ВОЙТКО
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної мови, Національний авіаційний університет,
проспект Любомира Гузара, 1, м.Київ, Україна, 03058
ORCID: 0000-0003-4097-9260

EXPANDED METAPHOR AS A CONCEPTUAL STYLISTIC DEVICE OF METAPHYSICAL POETRY AND METHODOLOGICAL BASES OF THE RESEARCH

РОЗШИРЕНА МЕТАФОРА ЯК КОНЦЕПЦІЙНИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ МЕТАФИЗИЧНОЇ ПОЕЗІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

The linguistic picture of the world is closely linked to the process of metaphorization, as human language depends on worldview and perception. Metaphor is one of the means of forming a linguistic picture of the world, which is realized with the help of concepts, the study of which allows to determine the way the poet muasters the world. ***The aim*** *of this article is to analyze metaphor that occupies an extremely important place in the mental process and in language, acting as one of the ways to reflect the linguistic picture of the world of the whole nation in a poetic text as an element of reflecting the semantic structure of the writer's world.* ***Methods*** *of solving the tasks are theoretical analysis of scientific publications and fiction; descriptive analysis i.e. methods of comparison, typology of the analyzed material, method of contrastive and contextual analysis.* ***Scientific novelty.*** *It should be noted that metaphor, as a means of forming and expanding the lexical meaning of words, as well as the main way of cognitive-mental activity, has the ability to be a model of human knowledge in the mind of the individual and at the same time give the language expression. Thus, the metaphor is the result of cognitive and speech activity of man, which has the property of reflecting and storing national and cultural information. Artistic metaphor, being the work of a particular speaker, still remains the property of the national language, because the author, despite the individual perception of the situation, in one way or another depends on the language he chooses. As a* ***conclusion*** *metaphor is one of the characteristic features of artistic understanding of reality. Through the use of metaphors in the poetic text, the phenomena of animate and inanimate nature are transformed into highly poetic allegories. At the same time, in metaphors they are often "spiritualized", approaching personification, it determines the construction of complex verbal poetic images that successfully combine the abstract with the subject-concrete, without distracting from the internal symbolic content.*

Keywords: *Metaphor, personification, cognitive linguistics, conceptual metaphor, metaphysical poetry.*

Мовна картина світу тісно пов'язана з процесом метафоризації, оскільки людська мова залежить від світогляду та сприйняття. Метафора – один із засобів формування лінгвістичної картини світу, що реалізується за допомогою понять, вивчення яких дозволяє визначити, як поет керує світом. ***Метою цієї статті*** *є аналіз метафори, яка займає надзвичайно важливе місце в психічному процесі та в мові, виступаючи одним із способів відобразити мовну картину світу цілого народу в поетичному тексті як елемент відображення семантичної структури світу письменника.* ***Методами*** *вирішення завдань є теоретичний аналіз наукових публікацій та художньої літератури; описовий аналіз, тобто методи порівняння, типологія аналізованого матеріалу, метод контрастивного та контекстного аналізу.* ***Наукова новизна.*** *Слід зазначити, що метафора, як засіб формування та розширення лексичного значення слів, а також основний спосіб пізнавально-розумової діяльності, має здатність бути взірцем знання людини у свідомості особистості та одночасно давати мовне вираження. Отже, метафора є результатом пізнавальної та мовленнєвої діяльності людини, яка має властивість відображати та зберігати національно-культурну інформацію. Художня метафора, яка є твором певного мовця, все ще залишається надбанням національної мови, оскільки автор, незважаючи на індивідуальне сприйняття ситуації, так чи інакше залежить від мови, яку він обрав.* ***Висновок*** *можна зробити, що метафора є однією з характерних рис художнього розуміння дійсності. Завдяки використанню метафор у поетичному тексті явища живої та неживої природи перетворюються на високопоетичні алегорії. Водночас використовуючи метафори вони часто «одухотворені», наближаючись до персоніфікації, це визначає побудову складних словесних поетичних образів, які вдало поєднують абстрактне з предметно-конкретним, не відходячи від внутрішнього символічного змісту.*

Ключові слова: *метафора, персоніфікація, когнітивна лінгвістика, концептуальна метафора, метафізична поезія.*

© Voytko T, 2021

The urgency of the problem. Metaphor in the framework of cognitive linguistics is interpreted functionally as the main mechanism that helps to present the basics of understanding and cognition of the world and oneself. Since metaphor is a basic representative model of language, it also performs a cognitive function. Given the performance of the metaphor of the cognitive function distinguish between basic (key) and secondary (secondary) metaphors. Basic metaphors are mechanisms of cognition that are used to increase the amount of knowledge in an insufficiently known field and also metaphor can generate analogies that can help a person respond to information and build new meanings.

The aim of the paper is to establish the main approaches to the classification of metaphors by types and functions and identify the main ways of translating metaphors. A characteristic feature of poetic metaphor is its uniqueness and unpredictability. Metaphor in poetry is not just an artistic technique or a feature of style, it is a special paradigm of thinking and different from the usual worldview. Poetic metaphor is always unique, it is not an external decoration, but an internal necessity of poetic creativity, because in poetry we often pay attention not so much to what is said, but how it is said. Metaphor, to a greater extent than comparison, creates a wealth of meanings and their shades, it is often the key word in the context.

Analysis of recent research and publications. The metaphor has been the subject of research by many linguists, including V. Vovk (2015), S. Yermolenko (2009), O. Potebnya (2007), A. Taranenko (2010), M M. Polyuzhyn (2006) and others. Modern linguistics is dominated by the view of metaphor as an artistic means, this phenomenon is analyzed primarily on the basis of fiction, as evidenced by a large number of recent studies, including dissertations (N. Varych (2019), T. Kis (2000), L. Kravets (2015) etc.). In some works, the role of metaphor in the scientific text (N. Zelinska (2019), N. Nepiyvoda (2018) etc.) is clarified. Metaphor is considered as a way to create a linguistic picture of the world (N. Lobur (2016), O. Fedik (2007).

Despite the periodic appeals of researchers to the literary heritage of English metaphysicians, the issues of a complex metaphor-concept (conceit) functioning in the poetic area, the problem of metaphorization of poetic thinking, as well as ways to reproduce English metaphors in Ukrainian remain insufficiently developed. The need to overcome these gaps and determines the relevance of the work.

The main research material. Metaphor is considered by most modern scholars as a primarily important form of human thinking, as a manifestation of artistry, and a way to transform conventional verbal signs into figurative. After all, it combines two objects not for the sake of naming, but for the sake of being able to combine them. It is very important not to name the unnamed, but to feel the justified artistic truth of the connection between two elements of the metaphor, which do not exist outside the context of this connection. Thus, metaphor plays an extremely important role in the aestheticization of reality, which, in turn, is the only way in the field of artistic understanding of reality. Such aestheticization means the creation of a parallel reality, according to which – the reality is essential. Thus, the metaphor penetrates into the essence of the phenomena, explaining and revealing it through the deep connection between different realities that create the metaphor.

An important theoretical sentence of cognitive studies is the postulation of metaphor as a principle of thinking, which causes in language the corresponding semantic process of "objectification" of non-objective entities (psychological, mental, emotional) and their conceptualization by analogy to the objective world. That is, a prominent function of metaphor is its ability to provide access to understanding the abstract spheres of human life experience. According to J. Lakoff, the system of language itself presupposes the influence of conceptualization on the invisible worlds, which are adored for their visualization and understanding. The researcher argues that it is metaphor that provides an understanding of experience, because it allows us to comprehend those fragments that do not have their own pre-conceptual structure. The scientist interprets metaphor as the main tool of thinking, because each adequate description of it must contain the mechanisms of representation, and the latter is metaphorical thinking. Metaphor exists in the conceptual system of man and controls his actions in the process of assimilation and cognition of the world, ie the metaphor contains knowledge about the world [1989: 199–200].

It is known that metaphor is valuable as a stylistic device when it hides original information. However, it has its phases of development and over time can become a permanent source and lose its originality. Consider the stages of development of this connections that take place when using a metaphor are based on the subjective-authorial assessment of certain reality phenomena that surrounds a person. Over time, the metaphor may lose its figurative meaning and move to the category of constant inversions of speech, depending on how the characteristic of this metaphor meaning gives way to the nominative meaning.

The distinction between linguistic and artistic metaphor is essential in the study of the poetic picture of the world. The differences between them lie in their lexical status, which in the linguistic metaphor, as an independent lexical unit, can be structured and summed up under typical schemes, and it enters into semantic connections quite freely; while the artistic metaphor, which is related to the context, is unique and has its own lexical independence.

In the context of our study, we turn to the artistic metaphor, which is also called the author's, because this type of metaphor is a figurative area used to implement the aesthetic rather than the nominative function in the literary text. It is characterized by novelty, close connection with the context, carries the image of the author, the peculiarities of his individual style, as well as specific national, cultural and social codes.

It is interesting to think about the hierarchy of functions of metaphor in a literary text. Among its main functions are aesthetic (metaphor as a means of embellishing speech) and activation (metaphor as a means of activating the perception of the addressee), and conceptual, modeling and evaluation functions are secondary.

It is worth noting that in the literary text there are different types of metaphors that can be systematized, despite their number and different nature. I.V. Arnold proposes to classify metaphors by their structure into simple and expanded, or extended [2011: 144].

The conceptual theory of metaphor has become a logical continuation of the linguistic tradition of studying metaphor. The concept of conceptual metaphor is directly related to the definition of the concept and the theory of conceptual analysis. A concept is a unit of thinking or memory that has a relatively orderly internal structure, is the result of cognitive activity of the individual and society and carries comprehensive, encyclopedic information about the depicted object or phenomenon, the interpretation of this information by public consciousness and the attitude of public consciousness to this phenomenon or object.

The peculiarity of the conceptual metaphor, therefore, lies in the fact that it is based not on the meaning of words and not objectively existing categories, but formed in the human mind concepts. These concepts contain a person's idea of the properties of man himself and the world around him.

The figurative side of the concept covers the visual, auditory, tactile, characteristics of objects, phenomena, events that are reflected in our memory. The conceptual side of a concept is how the concept is fixed in the language, its meaning, description, structure, definition, comparative characteristics of this concept in relation to other concepts. The value (interpretive) side of the concept characterizes the importance of this mental education both for the individual and for the whole language team.

Cognitive linguists George Lakoff and Mark Johnson made significant contributions to the development of linguistics and, in fact, the study of conceptual metaphors. In his work "Metaphors we live by", Metaphors we live by, which today remains one of the most thorough works on metaphor, scientists have introduced the theory of conceptual metaphor [5].

At present, researchers identify several interrelated approaches that complement each other. Along with the theory of conceptual metaphor by J. Leikoff and M. Johnson, we can distinguish the theory of conceptual integration by M. Turner and J. Foconier, the theory of primary metaphors by J. Grady, the coherent model of metaphor by B. Spelman, descriptor metaphors theory of A.N. Baranov and Y.M. Karaulov [6].

Conceptual metaphor, in a narrower, concrete sense, is understood "as a means of understanding some more abstract sphere in terms of a more well-known, usually specific sphere". When denoting non-objective entities, abstract concepts, the transfer of the name is aimed at verbalization of the concept, materialization in the linguistic meaning of the properties of objects.

Conceptual metaphor is an element of a work of art that retains its imagery, denotes non-objective entities, reflects the author's vision of these entities and to some extent is based on conceptual ideas or relatively coincides with conceptual ideas about non-objective entities.

It should be noted that the basic conceptual models that define the basic concepts in a work of art may undergo certain transformations depending on the creative idea and pragmatic approach, as well as the style of the writer. The main stylistic means that implement conceptual metaphors in the writer's works are detailed metaphors, comparisons, meiosis and metonymy.

In metaphysical poetry is often used a detailed metaphor, as well as the author.

Expanded or extended metaphor is a metaphor that reveals a complex metaphorical concept, which is realized by one central and several dependent auxiliary foci, which are in hierarchical subordination to the central focus.

Expanded, metaphor consists of several words that are used metaphorically and create a single image, ie are interconnected and complement each other to enhance the image.

The works of metaphysicians are characterized by the widespread use of metaphors. With the

help of metaphor, the author emphasizes the individuality of a particular object, person or phenomenon, conveys their uniqueness by comparing it with other objects, persons or phenomena on the basis of some common feature.

Poets were driven by the need to make connections between phenomena, in which metaphors, italics, baroque constructions, and typical stylizations helped them one step closer to metaphysics.

Metaphysical poetry is focused on solving problems that lie outside the physical world. However, the American researcher S. Raiziss rightly remarks: "Metaphysics follows physics, and thus clearly testifies to the primacy of physics. The poet-metaphysician passionately supports this relationship" [2011: 5]. This is evidenced by the attention of J. Donne and his followers to the connection between the physical and spiritual aspects of human existence, in particular, the search for analogies between external and internal in human nature, reflected in the use of images related to the bodily sphere. They were widely used by both the authors of the Baroque "metaphysical school" and artists of the nineteenth and twentieth centuries. to visualize spiritual states and processes.

This imagery is dominated by features that reflect the baroque genesis of metaphysical poetry – dualism, dynamism and sensuality. Dualism, due to the dual understanding of the root image of Man as the interaction of spirit and body, is noticeable not only in the fact that bodily imagery is used here to visualize complex experiences. Metaphysical poetry is also characterized by a contrasting tone in the coverage of spiritual phenomena, the ability to interpret similar images in the opposite way.

It should be noted that dynamism is not limited to the demonstration of the human body in motion, formation, transformation. It is more important to use bodily imagery to emphasize the core motif of Baroque culture - the fatal ephemerality of human physical existence in the material world, which echoes in all leading themes of metaphysical poetry - reflections on death and time, man's relationship with God, love and beauty.

The peculiarities of the symbolic content of bodily images in metaphysical poetry in general give grounds for a similar conclusion, because the Bible - for centuries defined not only religious but also everyday consciousness. The presence of a common source is evidenced by the relatively small number of the most common bodily images and the stability of their symbolic meanings in the works of poets of different eras. These images include metaphors of the human body as such and images of the heart, hand and blood. Their functioning in metaphysical poetry will be the subject of the proposed report.

The body in metaphysical poetry is thought of as a container of the spirit, its home and tool, and therefore is one of the effective means of knowledge and understanding of spiritual phenomena. This opportunity is provided, first of all, by sight and the types of activity based on it (contemplation, reading), which literally translate the material into the spiritual. Metaphors of the body-book or body-path to the knowledge of spiritual realities in the works of English authors-metaphysicians of the XVII century is a typical example of such an interpretation.

The study of literary texts proves the need to study metaphorical conceptual systems in poetic language as an integral part of the author's idiosyncrasy. The language of poetry also belongs to the spheres of functioning of conceptual metaphor, because the basic metaphorical concepts are part of both the general conceptual apparatus and the individual, inherent in each individual author.

The peculiarity of poetic composition, as noted by J. Lakoff and M. Turner, comes down to the fact that the basic metaphors are subject to the author's interpretation, so there are rethought metaphorical concepts. Three main mechanisms of their formation are determined:

1) creation of combinations on the basis of available basic metaphorical concepts;

2) expansion of the metaphorical concept;

3) showing various filling [2000: 145].

In the process of artistic understanding of the world, basic metaphorical concepts undergo changes, which are based on the cognitive mechanisms of poetic rethinking, that is, if the verbalization of a conceptual metaphor is contextually successful, the metaphorical nomination will remain in the language of the original and be adapted in the language of translation, forming universal names of certain social realities.

The main rules of translation of metaphors:

1) direct / literal translation: the transfer of the linguistic image of the original text in an equivalent linguistic image in the translated text while preserving the content;

2) replacement / substitution: replacement of the image in the original text with a metaphor translated with comparable content or comparable associations;

3) descriptive translation / periphrasis: transfer of the language used in the original text, images by means of non-metaphorical expression of the translated language (demetaphorization).

If a metaphor is an expression of originality and creativity (in an artistic, journalistic or

advertising text), then it must be preserved in translation. If the metaphor serves a decorative function, the translator can ignore it.

The choice of translation methods depends on various factors:

1) the functions of metaphor in the text;
2) stylistic considerations;
3) rules and norms of the type of text;
4) translation task.

For effective translation of literary texts it is necessary to understand the individual style of the author, and take into account the features of the target language. Therefore, the criteria of quality and accuracy of literary translation need objective justification. One such important criterion may be conceptual analysis in translation. The purpose of conceptual analysis is to identify the content of the concept, build a model of the conceptual structure, determine the specificity of its verbalization in language. According to A.P. Gavrilyuk, "the main areas of research of concepts in translation studies are the description of ways to verbalize them in a particular discourse and identify features of their structuring in order to reverbalize these concepts in the target language" [4].

V.A. Maslova proposed one of the most consistent systems of conceptual analysis. The scientist identifies the following stages:

1) definition of the reference situation to which the concept belongs;
2) study of lexicographic definitions;
3) study of the etymology of the lexical unit;
4) analysis of the concept in different contexts (literary, philosophical, folklore and others);
5) the study of associations of the lexical unit that denotes the concept.

It is worth noting that the etymology of the basic lexical unit is not so important, because the lexical units that verbalize the concept are perceived by the reader mainly in the synchronous rather than diachronic plane. O.V. Yemets puts forward a methodology of conceptual analysis in translation, which has certain features of similarity to the approach of M.P. Lukyanchenko. In particular, conceptual translation should be divided into several stages [4].

The first stage contains the definition of the main concept (concepts) of the text. Of course, the genre of the text influences the principles of conceptual analysis in the first stage.

The second stage of conceptual analysis differs from the stages proposed by the researchers. The concept in an artistic text, even in a small volume, covers several aspects. The second stage of conceptual translation is to define the main conceptual metaphors of the literary text as components of the general concept and to identify lexical and stylistic means of verbalization of conceptual metaphors. This is a very important stage, so it precedes the immediate translation and requires a careful stylistic analysis of the original text. The second stage precedes the translation analysis of the text.

The third stage is the traditional translation of the text. First of all, it is a literal translation, and then this stage contains a reproduction of the rhyme of the poetic text, or rhythm, the syntax of the prose text.

These translation techniques, which in the Western scientific literature are called shifts, do not change the meaning of conceptual metaphors, but only take into account the peculiarities of the Ukrainian language.

In the fourth stage it is necessary to determine to what extent the lexical and stylistic means of verbalization of conceptual metaphors in the texts of the original and the translation coincide, which translation techniques (transformations) are appropriate. It is these translation techniques that allow us to identify the quality and accuracy of literary translation and the presence of errors.

Conclusions and prospects for further research. Metaphor is a model of interaction of concepts, which forms an inseparable unity with the conceptual system of the author. An outstanding condition for the skillful translation of a metaphor is the awareness of its lexical-semantic and expressive-evaluative content. The main feature of metaphorical interaction in the conceptual system of the author is the presence of a kind of "landmarks" that determine the choice of a particular image of metaphor. Together, they form a number of common patterns that outline the range of associative and semantic connections of key concepts. These concepts are the main elements of the author's mental lexicon and, being actualized in the text, form verbal-semantic networks, the general system of which is determined by the author's picture of the world.

Bibliography:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов. Москва : Издательство «Флинта», 2016. 384 с.
2. Опарина Е.О. Концептуальная метафора. Метафора в языке и тексте. Москва : Наука. 288 с.
3. Потебня О.А. Эстетика и поэтика. Москва : Искусство, 1976. 613 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

5. Lakoff, G.M. Turner More than cool reason: a field guide to poetic metaphor Chicago : University of Chicago Press. 1989.
6. Turner M., Gilles Fauconnier. Metaphor, metonymy and binding. Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective / Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2000. P.133−145.
7. Raiziss, S. (2011) The Metaphysical Passion. Seven Modern American Poets and the Seventeenth-Century Tradition Philadelphia : University of Pennsylvania Press.
8. Warnke, F.J. (2017). Metaphysical Poetry and the European Context. Metaphysical Poetry. Ed. M. Bradbury, D. Palmer. Bloomington, L., P. 261−276.

References:

1. Arnold, I.V. (2011). *Stylistics of the modern English language: Stylistics of decoding [Stilistika sovremennogo angliyskogo yazika : Stilistika dekodirovaniya].* L: Prosvyeshcheniye [in Russian].
2. Oparina, E.O. (1988). *Conceptual metaphor. Metaphor in language and text. [Kontseptual'naya metafora. Metafora v yazyke i tekste]*. Moscow: Nauka [in Russian].
3. Potebnya, O.A. (2006). *Aesthetics and poetics. [Estetyka i poetyka]*. M .: Mystetstvo [in Ukrainian].
4. Selivanova, O.O. (2016). *Modern linguistics: terminological encyclopedia [Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya]*. Poltava: Dovkillya [in Ukrainian].
5. Lakoff, G.M. (1989). Turner More than cool reason: a field guide to poetic metaphor Chicago : University of Chicago Press.
6. Turner M., Gilles Fauconnier, (2000). Metaphor, metonymy and binding . Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective / Berlin and New York : Mouton de Gruyter, P.133−145.
7. Raiziss, S. (2011) The Metaphysical Passion. Seven Modern American Poets and the Seventeenth-Century Tradition Philadelphia : University of Pennsylvania Press.
8. Warnke, F.J. (2017). Metaphysical Poetry and the European Context. Metaphysical Poetry. Ed. M. Bradbury, D. Palmer. Bloomington, L., P. 261−276.

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.3
УДК 811.112.2’367.623: 811.112.2’37

Ліліана КІНАХ
аспірантка кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-1994-5028

Liliana KINAKH
Postgraduate student of the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-1994-5028

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВОВАНИХ ПРИКМЕТНИКІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

FUNCTIONAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF THE SUBSTANTIVIZED ADJECTIVES IN MODERN GERMAN

Об’єктом наукової рефлексії цієї статті стали субстантивовані прикметники (СП) сучасної німецької мови, які мають обмежені умови використання, а предметом – функціонально-семантичні аспекти їхнього побутування в сучасній німецькій мові. Матеріалом для аналізу слугували тлумачні словники сучасної німецької мови DUDEN, WAHRIG і MACKENSEN, художні твори сучасних німецьких авторів, періодичні видання. ***Метою*** *цієї розвідки є виявлення функціонально-семантичних особливостей маловживаних СП у сучасній німецькій мові, що передбачає виконання таких конкретних завдань: 1) з’ясувати територіальні й хронологічні особливості вживання таких СП; 2) проаналізувати особливості вживання СП-термінів, СП-професіоналізмів і СП-жаргонізмів.* ***Наукова новизна.*** *Територіальне маркування лексичного складу сучасної німецької мови представлено в словниках позначками, які свідчать про належність тієї чи іншої ЛО до певного діалекту, групи діалектів чи національного варіанту літературної німецької мови. У випадку СП таке маркування зустрічається передусім з назвами продуктів харчування, страв і напоїв (7 СП), назвами осіб (7 СП), назвами предметів одягу (1 СП), інше (2 СП).* ***Висновки.*** *В результаті дослідження з’ясовано, що СП, які є об’єктом наукової рефлексії даної статті, не належать до основного лексичного складу сучасної німецької мови, проте більшою частиною є зрозумілі пересічним мовцям, а їхнє використання в художніх і публіцистичних текстах слугує засобом для точного відтворення територіальних й історичних реалій і понять, окреслення певного соціально-професійного середовища.*

Ключові слова: *субстантивований прикметник, архаїзм, історизм, термін, професіоналізм, жаргонізм.*

The object of scientific reflection of this article are substantivized adjectives (SP) of the modern German language, which have limited conditions of use, and the subject – the functional and semantic aspects of their existence in modern German. The material for the analysis was explanatory dictionaries of modern German DUDEN, WAHRIG and MACKENSEN, works of art by modern German authors, periodicals. ***The purpose*** *of this investigation is to identify the functional and semantic features of underused JVs in modern German, which involves the following specific tasks: 1) to determine the territorial and chronological features of the use of such JVs; 2) to analyze the features of the use of JV terms, JV professionalisms and JV jargons.* ***Scientific novelty.*** *Territorial marking of the lexical structure of modern German is represented in dictionaries by marks that indicate that a particular LO belongs to a certain dialect, group of dialects or national variant of literary German. In the case of JV, such labeling occurs primarily with the names of food, food and beverages (7 JV), names of persons (7 JV), names of clothing (1 JV), other (2 JV).* ***Conclusions.*** *The study found that SP, which are the object of scientific reflection of this article, do not belong to the main lexical structure of modern German, but most are understandable to ordinary speakers, and their use in literary and journalistic texts is a means of accurate reproduction of territorial and historical realities and concepts, delineation of a certain socio-professional environment.*

Keywords: *substantivized adjective, archaism, historicism, term, professionalism, jargonism.*

Актуальність статті. Активному словниковому запасу, який вільно використовується в усіх сферах спілкування, традиційно протиставляється маловживана, але зрозуміла носіям мови частина лексикону, яка включає застарілі слова, неологізми, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми тощо [2, с. 537]. Об’єктом наукової рефлексії цієї статті є субстантивовані прикметники (СП) сучасної німецької мови, які мають обмежені умови використання, а предметом – функціонально-семантичні аспекти їхнього побутування в сучасній німецькій мові. Матеріалом для аналізу слугували тлумачні словники

© Кінах Л., 2021

сучасної німецької мови DUDEN, WAHRIG і MACKENSEN, художні твори сучасних німецьких авторів, періодичні видання.

Метою цієї розвідки є виявлення функціонально-семантичних особливостей маловживаних СП у сучасній німецькій мові, що передбачає виконання таких конкретних завдань: 1) з'ясувати територіальні й хронологічні особливості вживання таких СП; 2) проаналізувати особливості вживання СП-термінів, СП-професіоналізмів і СП-жаргонізмів.

Виклад основного матеріалу. Територіальне маркування лексичного складу сучасної німецької мови представлено в словниках позначками, які свідчать про належність тієї чи іншої ЛО до певного діалекту, групи діалектів чи національного варіанту літературної німецької мови. У випадку СП таке маркування зустрічається передусім з назвами продуктів харчування, страв і напоїв (7 СП), назвами осіб (7 СП), назвами предметів одягу (1 СП), інше (2 СП).

На основі «територіальних» позначок виокремлюються відповідні групи СП:

пд.-нім., австр.: das Junge (сюди ж відносяться композити das Rehjunge, das Hasenjunge /= Hasenklein: 1) Innereien eines Hasen mit Hals, unteren Rippen und Läufen;

Gericht aus Hasenklein/); das Kälberne /= Kalbfleisch/, das Lämmerne /= Lammfleisch/:

«Kälbernes für Gourmet in Südtirol» /TT,

13.11.1999/; «Adalbert Stifter freute sich über gebratenes Kitz und gebackenes Lämmernes; Franz Kafka ernährte sich vegetarisch» /Die Presse, 30.07.1993/;

пд.-нім., швейц., особл. австр.: der Heurige /= а) junger Wein im ersten Jahr; б) Heurigenlokal/; Heurige /= Frühkartoffel/;

австр., швейц.: das Allfällige /= gegebenenfalls, eventuell Vorkommendes/;

австр.: der Zwetschkerne /= Zwetschenschnaps/; der Schwarze /= Espresso ohne Milch/; der Braune /= Espresso mit Milch oder Obers/; der Blade (розм. зневажл.) /= mdnnliche Person, die blad (dick) ist/; die Arbeitslose (розм.) /= Arbeitslosenunterstützung/;

швейц.: der/die Welsche /= Schweizer/in mit Französisch als Muttersprache/; der/die Freisinnige /= Mitglied der Freisinnig-Demokratischen Partei/;

бавар.: die Krachlederne /= (zur bayrischen Tracht gehörende) kurze Lederhose, in der Regel aus Hirschleder/;

нижньонім.: (фам.) der/die Olle /= der/die Alte/.

Значення вищевказаних територіальних і діалектних СП може бути пояснене за допомогою іншої відповідної ЛО (іменника чи СП стандартної німецької мови) або ж описово. Названі вище СП не тільки виконують номінативну функцію, а й використовуються як засіб зображення місцевого колориту, увиразнення мови персонажів і підвищення експресивності тексту: «Kopfbedeckungen sind auf dem Oktoberfest en vogue... Wer allerdings Wert auf Stil und gepflegte Erscheinung legt, sollte zum Trachtenhut mit einem echten Gamsbart greifen – und dazu die Krachlederne anziehen»

/MM, 18.09.2010/; «A Fisch is gsünder für die Bladen, nur Obacht geben wegn die Graten!» / NKZ, 25.03.1999/; «Ich blieb vor der Sitzbank hocken und umklammerte meine Taschen. "Hatter dir betrogen, der Olle, wa? Ick hatte ma' eene, die hat keen Bett ausjelassen, wenn ick uff Achse war …"»/BZ, 07.05.2009/.

Розвиток і вдосконалення лексичного фонду німецької мови, як і будь-якої іншої живої мови, супроводжуються двома протилежними процесами

– поповненням новими словами й зникненням зайвих, застарілих, непотрібних для спілкування слів. О.Д. Огуй вказує на те, що кожне нове видання німецького орфографічного словника DUDEN збагачується 5000 новими словами порівняно з попереднім виданням і водночас біля 2300 інших слів з'являється позначка «застаріле» [1, с. 208]. Слова «застарівають» поступово: з певної причини вони починають дедалі рідше використовуватись у мовленні, поступово переходячи в пасивний словник і, нарешті, залишають про себе згадку виключно в писемних пам'ятках та історичних словниках.

З-поміж «неактуальних» ЛО, зафіксованих у тлумачних словниках, виокремлюються: 1) СП із позначками veraltend 'застарівающе' і veraltet 'застаріле', які за О.Д. Огуєм можна віднести до архаїзмів [1, 210] та 2) СП із позначками Geschichte / historisch 'історія', nazionalsoz. 'націонал-соціаліст.' і früher 'раніше', які можна віднести до історизмів.

Архаїзми належать до пасивного словникового запасу мови, позначають наявні реалії й у сучасній мові замінені синонімічними словами активного запасу [2, 40]. У мовленні вони вживаються, як правило, представниками старших поколінь. Серед застарівающих чи застарілих можна гово- рити про такі СП: der/die Auslandsdeutsche, die Vordern, der Halbseidene, der/die Herzallerliebste, der/die Selige, der/die Geisteskranke, der/die Wilde, der Arge /= Teufel/. Для позначення відповідних денотатів зараз використовуються інші ЛО: die Vordern = Vorfahren, Ahnen; der Halbseidene = der Homosexuelle, der Schwule; der Geisteskranke = der Geistesbehinderte. До

застарілих відносяться й антропологічні та медич- ні терміни (der/die Europide, der/die Irre). СП der/die Liebste, які у 3-му виданні універсального словника DUDEN подані як застарілі, мають у 7-му виданні цього ж словника позначку щодо вживання «піднесено». Представлені в 3-му виданні DUDEN як застарілі СП Unaussprechliche, Einjähriges, Blauer /= Polizist/ у 7-ме видання не увійшли взагалі.

Що стосується найменування німецьких поліцейських der Blaue (за кольором уніформи), яке з 1972 року почало витіснятися «неологіз- мом» der Grüne, можна припустити, що це сло- во має усі шанси знову повернутися в розмовну німецьку мову, оскільки з 2005 року запроваджено поступовий перехід федеральної поліції з болотисто-зеленої на нову, блакитну уніформу:

«So ganz haben die frьheren Stadtpolizisten, genannt "die Blauen", den Verlust der blauen Uniformjacke und der grauen Hose nie verwunden» /NN, 04.05.2000/.

Застарілі й застаріваючі СП вживаються обмежено, у більшості випадків з певною стилістичною настановою: для відтворення колориту минулої епохи й історичних реалій, для надання мові піднесено-урочистого або ж, навпаки, жартівливого чи іронічно-сатиричного звучання: «... Der kleine Rudi machte nach dem "Einjährigen" (heute Realschulabschluß) eine Gärtner-und Kaufmannslehre, um den Betrieb übernehmen zu können» /MM, 29.07.1995/; «Heute beginnt das Gedenkjahr für Luthers Eheliebste Katharina von Bora» /BM, 31.10.1998/; «"Sag mal, Liebster", säuselt die Holde, "jetzt sind wir schon zehn Jahre verlobt. Meinst du nicht auch, dass wir endlich heiraten sollten?" – "Du hast recht, aber wer nimmt uns jetzt noch?"» /HM, 25.11.2010/.

До історизмів слід віднести СП, що вийшли з активної лексики у зв'язку зі зникненням понять, предметів, явищ, які вони позначали:

СП з позначкою «раніше»: der Einjährige; der/die Leibeigene, der/die Edle, der/die Alternative;

СП з позначкою «історія» або ж з вказівкою на конкретну епоху (напр. «середньовіччя»: der/die Freie /= rechtsfähige, mit politischen Rechten ausgestattete Person/; der/ die Unfreie /= jmd. aus dem Stande derer, die keine Rechtsfähigkeit u. keine politischen Rrechte besitzen u. in der Verfügungsgewalt eines Herren stehen/; der/die Hörige /= jmd, der einem Grund- od. Gutsherren hörig ist/; der Reisige /= berittener Söldner/;

СП і композити з ними із зазначенням конкретного часового відрізку в новітній історії «особл. націонал-соціаліст», «др. світ. війна»: der/ die Beutedeutsche /= außerhalb der Grenzen des Deutschen Reiches lebende Person deutscher Herkunft mit ausländischer Staatsangehörigkeit, die durch die Eingliederung der eroberten Gebiete ins Deutsche Reich die deutsche Staatsbürgerschaft erhielt/; der/die Volksdeutsche /= außerhalb Deutschlands und Österreichs lebende ethnische Deutsche (besonders in ost- und südosteuropdischen Ländern bis 1945)/; der Freiwillige /= Angehöriger eines von der deutschen Wehrmacht besetzten Landes, der in der Wehrmacht Dienst tat/.

Вищеназвані СП є словами, які не обслуговують сучасні сфери життя, проте тісно пов'язані з історією німецького народу, відбивають реалії його суспільного життя протягом минулих століть. Вони належать до пасивного словника й використовуються в мовленні, насамперед у художніх текстах для відтворення колориту епохи, події якої стали предметом зображення: «Vom Innenhof marschierten sie ohne lange Begrüßungszeremonien zum Rittersaal. In der Südecke des Hofes drängten sich Knappen und Reisige vor der Waffenkammer. Einige ließen vom Schmied ihre Schwerter noch einmal schärfen» /Knodel: 69/; «Am Sonntag, 14. März 811, unterzeichnete Adalhart im Kloster St. Gallen eine Urkunde, mit der er seinen Besitz mit Haut und Haar dem Kloster schenkte: "Häuser, Gebäude, Leibeigene, Felder, Wiesen, Wälder, Wege, Wasser und Wasserflüsse"» /SGT, 03.12.2008/.

У текстах, присвячених проблемам сучасності, насамперед у публіцистиці, СП-історизми використовуються як стилістичний засіб: «Wir ernähren und bezahlen die Wasserköpfe, die eigentlich den Alten und Kranken helfen sollen. Wie im Mittelalter. Wir sind Leibeigene der Krankenkassen und werden ausgebeutet» /HM, 30.01.2010/. Трапляється, що СП виходять з активного вжитку, а згодом, наповнені вже новим змістом, повертаються знову. Так сталося, приміром, з СП der/die Ministeriale (від лат. ministeriales (Pl.) /= kaiserliche Beamte/), яке початково мало значення ´Angehörige/r des Dienstadels im Mittelalter', а в сучасній німецькі мові набуло поширення як ´Angehörige/r eines Ministeriums'. Пор.: «Da der Herzog möglicherweise nie persönlich vorbeischaute, verfügte der Ministeriale über viel Macht» /BZ, 13.06.2008/ і «Das hat der promovierte Ministeriale fein beobachtet, aber jetzt kommt's» /BZ, 20.03.2010/.

До групи історизмів належать і відносно «юні» СП: der Grüne, der Braune і der Blaue (фамільярно вживані найменування купюр

номіналом 20, 50 і 100 німецьких марок, відповідно). Універсальний словник DUDEN (7-е видання 2011 р.) їх більше не фіксує. Однак зникнення денотату в цьому випадку не свідчить про зникнення ЛО: der Braune, наприклад, продовжує своє існування, однак уже з новим значенням (купюра номіналом 50 євро): «Anders als im Vorjahr, als "nur" zehn Mannschaften an den Start gingen, kämpfen diesmal ein Dutzend Fußballteams um den Sieg – und die entsprechend Prämien. 300 Euro für den Ersten, 200 Euro für den Zweiten und 100 Euro für den Drittplatzierten werden ausgeschьttet. Selbst der Vierte kann noch einen "Braunen" für die Mannschaftskasse einstreichen»

/BZ, 27.12.2005/. Можна припустити, що згодом усі інші єврокупюри також отримають свої «кольорові» найменування. Застарілим словам традиційно протиставля- ються неологізми, які слугують, з одного боку, для номінації нових понять і реалій, а з іншого – для заміни попередніх найменувань новими. У художніх і публіцистичних текстах створюється багато нових слів, проте далеко не всі з них закріплюються в мові й стають загальновживаними. У словнику неологізмів німецької мови С. Лосканта зафіксовано лише 1 СП: das Extreme, що є найменуванням змагань із сноубордингу, які щорічно проводяться за екстремальних умов у важкодоступних районах Аляски /Loskant: 57/.

До окремої групи відносяться СП-терміни, СП-професіоналізми й СП-жаргонізми. Вони належать до лексики обмеженого користування, оскільки вживаються з метою детального члену- вання дійсності у сфері спеціальних і професійних інтересів.

Поняття «термін» прийнято розуміти як «лексичну одиницю мови для спеціальних потреб» [2, 736]. Від інших ЛО термін відрізняється системністю, стислістю, однозначністю, високою інформативністю, відповідністю нормам мови, стилістичною нейтральністю, незалежністю від контексту. Все це стосується і СП, які в силу різних причин набули термінологічного статусу. Зокрема, найбільш продуктивно вони вживаються для термінологізації таких галузей знання, як антропологія (der/die Australide, der/die Australoide, der/die Europide, der/die Mongolide, der/die Mongoloide, der/die Negride, der/die Negroide), зоологія (Schädellose, Wirbellose, Zahnarme, Hundeartige); математика (die Veränderliche, die Gerade, die Waagerechte); астрономія (der Veränderliche) тощо. Ці термінологічні СП є стилістично нейтральними моносемантичними ЛО, утвореними в результаті еліптичної субстанти- вації прикметника: Hundeartige ← hundeartige Tiere; Veränderliche ← veränderliche Größe; Veränderlicher ← veränderlicher Stern.

У сфері мови для спеціальних цілей лінгвісти виокремлюють також професіоналізми та професійні жаргонізми. На відміну від терміна, який є офіційним, прийнятим у відповідній сфері, професіоналізм є напівофіційним словом, що не є строгим, науковим позначенням поняття, тобто терміни й професіоналізми відрізняються протиставленням норми й узусу [2, с. 737].

До професіоналізмів відносяться СП (а також композити ІМЕННИК + СП), які використовуються в мові окремих професійних груп, а саме: спортсменів (der/die A-Jugendliche, der/ die Tabellenletzte, der/die Halblinke, der/ die Halbrechte, der/die Internationale, die Linke, die Rechte); політиків (der/die Autonome, der/ die Christsoziale, der/die Linksintellektuelle, der/die Linksradikale); правознавців (der/die Sachverständige, der/die Schriftsachverständige, der/die Ehewillige, der/die Minderjdhrige); служителів церкви (der Weltgeistliche, der/ die Religiose, das Allerheiligste, das Numinose); податківців (der/die Steuerpflichtige); економістів (der/die Scheinselbstständige); медиків (der/ die Mikrozephale, der/die Schizoide, der/die Pädophile); військовослужбовців (der/ die Fahnenflüchtige, der Standortälteste, der Revierkranke). З-поміж перелічених вище термінологічних і професійних ЛО окремо можна вказати на такі, що є продуктами субстантивації прикметників іншомовного походження: der/ die Negroide, der/die Schizoide, der/die Internationale, der/die Religiose, das Numinose, der/die Mikrozephale, der/die Pädophile та деякі інші.

Окрім літературної загальновживаної лексики в мові представників певних професійних або інших груп, об'єднаних спільним родом занять чи інтересами, використовуються жаргонізми. На думку О.О. Селіванової, професійна лексика лише тоді стає елементом жаргону, коли вона денотативно є еквівалентом кодифікованих професіоналізмів, але має конототивну забарвленість [2, с. 169].

Універсальний словник DUDEN фіксує СП, які є спортивними жаргонізмами (der/die Unparteiische/= Schiedsrichter/in/; der/die Neutrale /= Schiedsrichter/in/; das Allerheiligste /= Tor/); мисливськими жаргонізмами (der Krumme /= (жарт.) Feldhase/; die Neue /= Neuschnee/); медичними жаргонізмами (die Innere /= innere Abteilung, Station/) або ж без вказівки на певну соціальну групу (der Zivile /= Polizeibeamter in Zivil/; der/die Lebenslängliche /= jemand, der eine lebenslängliche Freiheitsstrafe verbüßt/). Вживання таких ЛО в текстах має на меті

правдиве відтворення умов життя й побуту представників певного професійного середо- вища, увиразнення їхнього мовлення: «“Durch meinen Zivildienst habe ich dann Kontakt zum Krankenhaus bekommen, wo ich von 1995 bis 1998 meine zweite Ausbildung gemacht habe. Seitdem bin ich mit rund 20 Kollegen auf der Inneren tätig”, erzählt Weber» /RZ, 22.08.2006/.

Опрацювання інтернет-ресурсів дозволило виявити ряд інших СП-жаргонізмів: солдатські СП-жаргонізми: Bucklige /= Rekruten der NVA, die von der Last der vielen Tagen förmlich erdrückt werden/; der Bunte /= jmd, der frisch von der Fähnrichschule ist/; die Förmliche /= förmliche Anerkennung/; Picklige /= Offiziere/ (СП утворився від жаргонізму Pickel ‘прищі’ /= Schultersterne der Offiziere/; die floten /= Feinde/ (http://de.wiktionary.org/wiki/Verzeichnis: Soldatensprache); der Glatte /= (зневажл.) Soldat im ersten Quartal seines Wehrdienstes (bezogen auf die Nacktheit der Schulterschlaufen)/; der Neue /= (зневажл.) Begriff für Soldaten im ersten Quartal ihrer Dienstzeit/ (http://www.unmoralische.de/bundeswehr.htm); поліцейські СП-жаргонізми: der Alte /= Chef / Leiter einer Abteilung/ (http:// de.wiktionary.org/wiki/Verzeichnis: Polizeijargon); СП-жаргонізми моряків: der Große /= der erste Steuermann/ (http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_ seem%C3%A4nnischerFachw%C3%B6rter); СП-жаргонізми у мові підлітків: der Alte /= Anrede für einen Freund; Vater; älterer Mann/; hey, Alter, alles klar?; Süße /= Anrede für ein Mdchen/ (http://web.archive.org/web/20071012231722/http://www.geduisburgsued.de/elementaries/projekte); СП-жаргонізми у мові наркоманів: das Braune /= Haschisch/; das Grüne /= Marihuana/; das Schnelle /= Amphetamin/(http://de.wikipedia. org/wiki/ Drogen-Glossar). Вищезазначені СП відносяться до експресивно забарвленої лексики, синонімічної ЛО загального вжитку. Вони здебільшого характеризуються стилістичною зниженістю, іронічно-жартівливою чи вульгарною конототивною забарвленістю.

Висновки і пропозиції. СП, які є об’єктом наукової рефлексії даної статті, не належать до основного лексичного складу сучасної німецької мови, проте більшою частиною є зрозумілі пересічним мовцям, а їхнє використання в художніх і публіцистичних текстах слугує засобом для точного відтворення територіальних й історичних реалій і понять, окреслення певного соціально-професійного середовища. Перспективи подальшої роботи полягають у дослідженні комунікативно-функціональних особливостей СП на мікро- і макротекстовому рівнях.

Література:

1. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache : [навч. посібник]. Вінниця : Нова книга, 2003. 416 с. ISBN 966-7890-49-X.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
3. BM : Berliner Morgenpost, 31.10.1998.
4. BZ : Braunschweiger Zeitung, 27.12.2005, 13.06.2008, 5. 07.05.2009, 20.03.2010.
5. Die Presse, 30.07.1993.
6. HM : Hamburger Morgenpost, 30.01.2010, 25.11.2010.
7. MM : Mannheimer Morgen, 29.07.1995, 18.09.2010. NKZ : Neue Kronen-Zeitung, 25.03.1999.
8. NN : Nьrnberger Nachrichten, 04.05.2000. RZ : Rhein-Zeitung, 22.08.2006.
9. SGT : St. Galler Tagblatt, 03.12.2008. TT : Tiroler Tageszeitung 13.11.1999.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Duden. Deutsches Universalwцrterbuch / [Hg.: Wissenschaftlicher Rat der Dudenredaktion]. 3., neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim [u. a.] : Dudenverl., 1996. 1816 S. ISBN 3-411-05503-0.
2. Duden. Deutsches Universalwцrterbuch / [Hg.: Dudenredaktion]. 7., ьberarb. und erw. Aufl. Mannheim [u. a.] : Dudenverl., 2011. 2112 S. ISBN 978-3-411-05507-4.
3. Knodel S. Adelheid von Lare / Simone Knodel. Fцritz : Amicus, 2004. 355 S. – ISBN 978-3-935660-31-0.
4. Loskant S. Das neue Trendwцrter-Lexikon. Das Buch der neuen Wцrter / Sebastian Loskant. Gьtersloh: Bertelsmann Lexikon, 1998. 192 S. ISBN 3-577-10464-3.Mackensen L. Deutsches Wцrterbuch / Lutz Mackensen. 6. Aufl. Emmering : R. Obst, 1980. 1064 S.
5. Wahrig G. Deutsches Wцrterbuch / [Hg.: R. Wahrig- Burfeind]. Gьtersloh [u. a.] : Wissen Media, 2002. 1451 S. ISBN 3-577-10079-6.

References:

1. Ohui, O.D. (2003). Leksykolohiia nimetskoi movy. Lexikologie der deutschen Sprache. [Lexicology of the German language. Lexikologie der deutschen Sprache]. Vinnytsia: Nova knyha. 416 p. ISBN 966-7890-49-X. [in Ukrainian].

2. Selivanova, O.O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia-K. 844 p. [in Ukrainian].
3. BM : Berliner Morgenpost, 31.10.1998.
4. BZ : Braunschweiger Zeitung, 27.12.2005, 13.06.2008, 5. 07.05.2009, 20.03.2010.
5. Die Presse, 30.07.1993.
6. HM : Hamburger Morgenpost, 30.01.2010, 25.11.2010.
7. MM : Mannheimer Morgen, 29.07.1995, 18.09.2010. NKZ : Neue Kronen-Zeitung, 25.03.1999.
8. NN : Nьrnberger Nachrichten, 04.05.2000. RZ : Rhein-Zeitung, 22.08.2006.
9. SGT : St. Galler Tagblatt, 03.12.2008. TT : Tiroler Tageszeitung 13.11.1999.

Sources of illustrative material:

1. Duden. Deutsches Universalwцrterbuch / [Hg.: Wissenschaftlicher Rat der Dudenredaktion]. 3., neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim [u. a.] : Dudenverl., 1996. 1816 S. ISBN 3-411-05503-0.
2. Duden. Deutsches Universalwцrterbuch / [Hg.: Dudenredaktion]. 7., ьberarb. und erw. Aufl. Mannheim [u. a.] : Dudenverl., 2011. 2112 S. ISBN 978-3-411-05507-4.
3. Knodel S. Adelheid von Lare / Simone Knodel. Fцritz : Amicus, 2004. 355 S. – ISBN 978-3-935660-31-0.
4. Loskant S. Das neue Trendwцrter-Lexikon. Das Buch der neuen Wцrter / Sebastian Loskant. Gьtersloh: Bertelsmann Lexikon, 1998. 192 S. ISBN 3-577-10464-3.Mackensen L. Deutsches Wцrterbuch / Lutz Mackensen. 6. Aufl. Emmering : R. Obst, 1980. 1064 S.
5. Wahrig G. Deutsches Wцrterbuch / [Hg.: R. Wahrig- Burfeind]. Gьtersloh [u. a.] : Wissen Media, 2002. 1451 S. ISBN 3-577-10079-6.

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.4
УДК 821.161.2(71)-1.09

Ірина ЛЯШЕНКО (НАКАШИДЗЕ)
кандидат філологічних наук, доцент кафедри філософії та українознавства, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, вул. Лазаряна 2, м. Дніпро, Україна, 49010
ORCID 0000-0002-7816-2339

Iryna LIASHENKO (NAKASHYDZE)
PhD in Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Ukrainian Studies, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, Lazaryana str. 2, Dnipro, Ukraine, 49010
ORCID 0000-0002-7816-2339

СВОЄРІДНІСТЬ ЛІРИКИ Б. ОЛЕКСАНДРІВА

PECULIARITIES OF B. OLEKSANDRIV'S LYRICS

У 2021 р. виповнюється 100 років з дня народження Б. Олександріва – відомого україномовного поета з Канади. Його творчість є багатогранною, але в силу багатьох причин вона досі залишається малодослідженою в Україні. ***Метою*** *статті є дослідження своєрідності поетичної творчості Б. Олександріва. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки* ***завдань****, як-от: 1) визначення тематичної своєрідності ліричних творів поета; 2) дослідження наскрізних образів та мотивів; 3) визначення художніх засобів, що створюють авторський стиль поета.* ***Наукова новизна.*** *У статті виокремлюються як домінантні такі основні мотиви лірики Б. Олександріва, як туга за батьківщиною, самотність на чужині (у їх зв'язку яскраво простежується опозиція чужина-батьківщина). Національна тематика у віршах насамперед виражається через традиційні образи (степ, сонце, крила тощо), згадки про минуле народу. Поезії Б. Олександріва є емоційно і психологічно насиченими. Багато поезій Б. Олександріва належать до філософської лірики, де центральними мотивами є плин часу, приреченість людини, смерть. Як* ***висновок*** *у статті наголошується, що поетична спадщина Б. Олександріва тяжіє до неокласичного напрямку. Тематично вона цілком вписується у контекст української еміграційної поезії ХХ ст., має багато перегуків із творчістю митців-класиків материкової України (де центральною темою є саме тема батьківщини). Інтимній ліриці Б. Олександріва притаманні щирість, ніжність, витонченість, музичність і пісенність. Ознаками філософської лірики Б. Олександріва також є самозаглиблення, медитація, споглядання. Екзистенційності творам поета надає звернення і розкриття теми смерті. На жаль, через раптову смерть, поет так і не встиг повністю розкрити свій потенціал. Із проголошенням незалежності України ім'я Б. Олександріва повернулось на батьківщину. Його творчість є перспективною для подальших літературознавчих досліджень.*

Ключові слова: *україномовна поезія Канади, лірична творчість, тема батьківщини, філософська лірика, екзистенційність.*

2021 marks the 100th anniversary of the birth of B. Oleksandriv, a famous Ukrainian poet from Canada. His work is multifaceted, but for many reasons it still remains poorly studied in Ukraine. ***The aim*** *of the article is to study the originality of B. Oleksandiv's poetic work. Realization of the set purpose provides the decision of a number of* ***problems****, such as: 1) definition of thematic originality of lyrical works of the poet; 2) research of end-to-end images and motives; 3) the definition of artistic means that create the author's style of the poet.* ***Scientific novelty****. The article considers as dominant such main motives of B. Oleksandriv's lyrics as nostalgia for the homeland, loneliness in a foreign land (in their connection the opposition of a foreign land – home is clearly traced). The national theme in the poems is primarily expressed through traditional images (steppe, sun, wings, etc.), mentions of the past of the people. B. Oleksandriv's poetry is emotionally and psychologically rich. Many of his poems belong to philosophical lyrics, where the central motives are the passage of time, the doom of man, death. In* ***conclusion****, the article emphasizes that the poetic heritage of B. Aleksandriv tends to the neoclassical direction. Thematically, it fits perfectly into the context of Ukrainian emigration poetry of the twentieth century, has many echoes with the works of classical artists of mainland Ukraine (where the central theme is the theme of the homeland). B. Oleksandriv's intimate lyrics are characterized by sincerity, tenderness, elegance, musicality and singing. Signs of B. Oleksandriv's philosophical lyrics are also self-immersion, meditation, contemplation. The existence and disclosure of the theme of death gives existentiality to the poet's works. Unfortunately, due to his sudden death, the poet did not have time to fully reveal his potential. With the proclamation of Ukraine's independence, B. Oleksandriv's name returned to his homeland. His work is promising for further literary studies.*

Keywords: *Ukrainian-Canadian poetry, lyrical creativity, theme of the homeland, philosophical lyrics, existentialism.*

© Ляшенко (Накашидзе) І., 2021

Актуальність проблеми. Борис Олександрів – відомий український поет, письменник-фейлетоніст, перекладач, який проживав у Канаді, представник третьої хвилі еміграції. Його творчість є досить багатогранною. Першу поетичну збірку "Мої дні" Б. Олександрів видав у 1946 р. у Зальцбурзі. Після переїзду до Канади Б. Олександрів продовжував писати вірші. Після тривалої перерви вийшли друком збірки "Туга за сонцем" (Торонто, 1967) і "Колокруг" (Торонто, 1972), що наполовину складається з перекладів, "Камінний берег" (Нью-Йорк–Торонто, 1975). Книжка поезій "Колокруг" була відзначена Українським літературним фондом ім. Івана Франка в Чикаго у 1974 році.

Крім поетичної діяльності Б. Олександрів регулярно виступав у пресі із критичними статтями, рецензіями. Він був членом МУРу, одним із засновників Об'єднання українських письменників "Слова", головою його торонтського відділу і членом президії у Нью-Йорку, активним перекладачем світової поезії. "Часопис "Нові дні", що виходив у Канаді, згадуючи Б. Олександріва, який все життя тужив за Україною і трагічно загинув, не дочекавшись її волі, писав про нього "як про одного з найкращих українських ліриків" (Боровий 2000, 591). Незважаючи на різні "віхи" діяльності, лірична творчість поета залишається ще малодослідженою, насамперед в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про творчість Б. Олександріва на сьогодні немає жодного комплексного дослідження. окремі статті про його життя і творчість (М. Слабошпицький, Л. Монастирецький, А. Зборовський, В. Сергійчук, В. Боровий, В. Скорупський та ін.), спогади (М. Білоус-Гараскевич, І. Качуровський та ін.) передмови і післямови (М. Левицький, Л. Череватенко), рецензії (Ю. Клен, Ю. Шерех (Шевельов)) до його збірок. Часто творчість поета розглядається в контексті загального розвитку україномовної літератури в Канаді та діаспори в цілому (Яр Славутич, Н. Віннікова, М. Вірний, І. Накашидзе). Усі дослідники відзначають глибину та своєрідність лірики Б. Олександріва. Актуальність звернення до обраної теми зумовлена необхідністю систематичного вивчення творчої спадщини поета.

Метою статті є дослідження своєрідності поетичної творчості Б. Олександріва.

Виклад основного матеріалу. Лірика Б. Олександріва є дуже глибокою, продуманою, з дотриманням усіх норм поетики й літературної мови. "Його виражальні можливості скромні в тому розумінні, що жодною мірою не претендують на відхилення від норми" (Базилевський 2012). Якщо розглядати поезію Б. Олександріва за формою, то тут немає тяжіння до експериментів, хоча і дотримання класичних форм їй також не притаманне (винятком можуть бути кілька сонетів). Форма віршів Б. Олександріва строго витримана: "рівні рядки, рівні літери, ні одна не випинається з рядка, ні одна не хилиться на другу. Здається, можна було б навчати дітей краси й чіткости письма за його зразками. Є в ньому стиль, виробленість і ґрація" (Шерех 1980, 17). Відповідно до цих ознак лірику поета можна віднести до неокласичного напряму.

Основним мотивом лірики Б. Олександріва, як і у більшості представників діаспори, є туга за батьківщиною. Поет визначає ставлення до рідного краю і чужого через систему семантично близьких епітетів та порівнянь, які інколи наближаються до народнопоетичних. Саму Україну він неодноразово називав сонцем. Це яскраво відобразилось у назві збірки "Туга за сонцем", що і стала однією з провідних метафор його творчості. Б. Олександрів знав, що ніколи не повернеться на Україну, хоча плекав на це надію, думками він завжди був на батьківщині. "Поетові не діють спокою думки про те, що діється там. Як змінилися місця його дитинства і молодости, що сталося з близькими і рідними йому людьми" (Скорупський 1981, 266). У зв'язку з цим у низці творів окреслюється опозиція "чужина-батьківщина", а ліричний герой ніби перебуває між двома світами:

Який твердий, який бездушний час!
Тут гаманця, а там – червоних стягів" (Олександрів 1975, 51).

Життя на чужині для Б. Олександріва – це життя "*в глухій, у нездоланній млі*" (Олександрів-Грибінський 2003, 121), де єдиною втіхою є думка про рідну землю. Саме біль за батьківщиною лежить в ідейно-тематичній основі більшості творів поета. "Це – патріотизм, болючий, схований у глибині серця" (Черінь 1980, 4). Часто Б. Олександрів не вживає назву "Україна", звертаючись до неї через образи, наприклад, "овіяна грозою", "недосяжна зоря" тощо. Часто батьківщина постає в образі матері, наприклад, "*Матінко! Образе горя народнього!*" (Олександрів-Грибінський 1980, 67). "Пишучи вірші на тему матері, автор виливав свою скорботу й тугу за рідною матір'ю, боліючи за долю мільйонів українських матерів і тому його слова такі вражаюче сильні, налиті гіркими думами" (Білоус-Гараскевич 1998, 387). Звичайно, є у Б. Олександріва образ степу як маркеру рідної землі: "*Знову чайкою рветься душа до*

степів, / Неспокійною думкою далі мережить...” (Олександрів-Грибінський 1980, 45).

Мотив мрії про батьківщину у поета виражається через небесний або водний простір, адже географічного зв’язку України з Канадою по суші немає. У ліриці Б. Олександріва водна стихія постає в єдності з небом, небесним океаном, що відображається у воді, і набуває метафоричного значення. Останнє реалізується через семантичну систему образів загадковості, таємничості, священності. Наприклад, у триптиху “Музика”:

Десь мереживо ткала зоря,
Наче звабою тайни манила.
А далеко-далеко – моря,
І на обріях – білі вітрила… (Олександрів-Грибінський 2003, 28).

“Образ білих вітрил можна трактувати і як міфологему щасливої звістки з омріяної батьківщини, а образ моря як частину рідної землі, що зберігає пам'ять про минуле, про синів, які змушені жити на чужині” (Накашидзе 2011, 164). Хоча Б. Олександрів не конкретизує топос моря, асоціативно воно впізнаване – Чорне море. Його зміст розгорнуто і в наступних віршах поета, наприклад: “*В незнаний світ пливе мій вутлий човен, / А моря глиб за валом котить вал…*” (Олександрів-Грибінський 2003, 31). На образ моря спроектовано життя ліричного героя. Образ “вутлого човна” викликає паралель із поезією М. Чернявського: “*В житейській морі-океані / Блукає утлий човен мій*” (Чернявський 1966, 137). Образ човна у віршах обох поетів – архетипний образ долі, покликання ліричного героя. Тільки у Б. Олександріва образ човна є набуває ще смислового значення еміграції.

Для чужини в серці поета немає вільного місця. І. Качуровський, розглядаючи творчість Б. Олександріва в контексті еміграційної поезії післявоєнного періоду, визначає спільну особливість поетики лірики діаспори так званий "Маланюків комплекс", тобто коли поети (ліричні герої їхніх поезій) не відчувають себе частиною європейського світу (Качуровський 2008). Б. Олександрів визначає ставлення до чужини через систему означень, семантично близьких: сумна, безрадісна, сувора, сіра, “гіркава”, як полин, “інший світ”. І. Качуровський, аналізуючи поезію цього автора, наголошує: “полин – це наскрізний, невідступний образ Бориса Олександрова, а його “улюблений” смак – гіркота” (Качуровський 1981, 10). Образ останньої, дійсно, є домінантним у зображенні чужого краю поруч із такими прикметами стану людини як “самота” і “нудьга”:

Самота. Гіркота. І на серці – нудьга полинева,
І незбулих надій на душі осідаюча муть.
Бо далеко поля, де цвіла наша юність вишнева,
А дороги чужі в нерозгадану далеч ведуть...
(Олександрів-Грибінський 1980, 29).

Життя на чужині породжує самотність ліричного героя, адже він тут чужий. У поезії Б. Олександріва "Самота" самотність та усамітнення (за Зілбургом) антитетичні. Ліричний герой зізнається, що в юності шукав самоту, але коли опинився на чужині, почав її боятися: “*Я боюсь самоти, коли холодом душу огорне / І в печалі німій заридає самотня душа…”* (Олександрів-Грибінський 2003, 14). У розвитку мотиву самотності вагомими є образи холоду та печалі на душі, що виражають емоційний стан ліричного героя. Епітет “німа” характеризує самотність героя як зумовлену соціально.

У ліриці, присвяченій національній тематиці, М. Білоус-Гараскевич вбачає схожість Б. Олександріва з В. Симоненком. “Поета хвилює не лише трагедія людини як такої, але й наша національна трагедія” (Білоус-Гараскевич 1998, 282), зокрема трагічні події 1933 р. та Другої світової війни. На відміну від багатьох поетів-емігрантів, у ліриці національного спрямування Б. Олександріва немає історіософічності чи закликів до боротьби за свободу, але це не робить її менш патріотичною. Навіть у вірші “Колискова”, присвяченому синові, присутня розповідь про Україну:

Там небосхили ясні –
Неба і золота гра…
Плинуть між кручами,
Цвітом квітучими,
Води Славути-Дніпра… (Олександрів-Грибінський 2003, 44).

Головна водна артерія України – символ не тільки рідного краю, а й носія народної пам'яті, зокрема у роздумах ліричного героя про важку долю поневоленого народу, свідком якої є Дніпро. Його образ також пов’язаний із мотивом відродження колишньої слави українців.

Поезії Б. Олександріва є емоційно і психологічно насиченими. Насамперед це відчутно в інтимній ліриці – тут і ситуативна колізія, і складна гама почуттів. Наприклад, вірш “Неможливість” (імовірно, навіяний Буніним) В. Базилевський вважає “одним з найкращих творів української інтимної лірики” (Базилевський 2012). У цьому вірші емоції ліричного героя від несподіваної зустрічі із колись коханою жінкою змінюються ледь не кожну строфу: і радість, і надія, і розча-

рування, і жаліть, і журба. Такому напливу почуттів ніби підводиться підсумок: "*Ну і вечір!*" (Олександрів 1972, 59)

Інтимній ліриці Б. Олександріва притаманні щирість, ніжність, витонченість, музичність і пісенність. Нерідко поет використовує образи, що наближаються до народнопоетичних. Наприклад, у вірші "Непоправність": "*В тебе руки – мов крила якоїсь чудесної птиці, / А волосся твоє – пломеніюча хвиля пшениці...*" (Олександрів-Грибінський 1980, 280). Руки коханої ліричного героя порівнюються із крилами птаха, що вказує одночасно на її граційність, та неможливість втримати її, бо вона прагне бути вільною. Традиційний образ українського степу – пшениця – виступає кольоративом, що вказує на світлий колір волосся, він також передає емоції радості та захоплення. "Але і в цю тематику просякає безнадійна думка, що безнастанне кружляння у замкненому колі – це доля кожної самотньої істоти" (Качуровський 1981, 11). Наприклад, у вірші "Час":

Ти одна, людино. І печальний
Колокруг – і душ одвічний щем.
Тихо віє вітер проминальний
Яснооким нам, що проминем... (Олександрів 1972, 7)

У цьому уривку, як і в багатьох інших поезіях (не лише збірки "Колокруг"), колокруг – символ часу і життя, його циклічності та повторюваності. Асоціативно він співвідноситься із образом сонця, що є наскрізним в творчості Б. Олександріва. Нерідко інтонаційність віршів поета підкреслюється повторами, найчастіше анафорою. Наприклад:

Поводься так, неначе все як слід.
Поводься так, неначе все нормально (Олександрів 1975, 45).

Значна частина віршів Б. Олександріва наближаються до філософської лірики через такі ознаки, як самозаглиблення, медитація, споглядання. Насамперед це стосується збірки "Колокруг". Як зазначає М. Білоус-Гараскевич, "вся книжка тематично й настроєво витримана в одному філософсько-чуттєвому акорді роздумів поета над життям. Вірші доповнюють один одного, поглиблюючи й поширюючи думки, які найбільше хвилюють автора" (Білоус-Гараскевич, 1998, 276). Ця збірка пройнята песимізмом, сумом, приреченістю, наближенням смерті. У вірші "Апологія" Б. Олександрів стверджує право людини на сум як на життєствердне начало:

<...> Є радість і в журбі.
І в смутку є тепло людського серця (Олександрів 1975, 54).

Відомий літературознавець діаспори Ю. Стефаник (Ю. Клиновий) констатував: "...в багатьох своїх поезіях Олександрів знов і знов повертається до приреченості людини, до її сумного кінця – смерть є темою багатьох знаменитих поезій, на яких, на нашу думку, спочиває (що за іронія!) безсмертя поета в нашій літературі" (Стефаник 1980). І. Качуровський говорив, що "Плужник–Орест–Олександрів це тріяда песимістів в українській поезії" (Качуровський 1981, 11). Сам Б. Олександрів неодноразово у віршах та вступних словах до збірок наголошував на тому, що печаль пронизує його творчість. Наприклад, "*Гіркий мій світ*", "*Мій світ відзвучений*" (Олександрів 1975). Поет стверджував, що його песимізм є світоглядною позицією, він не гірший, за оптимізм інших, насамперед через свою щирість.

У збірці "Колокруг" дуже чітко простежується мотив смерті. Ліричний герой неначе знаходиться у постійній боротьбі із нею. Образ смерті передається через низку епітетів, наприклад, "жорстока", "костиста", "люта", "беззуба", "темна безодня" тощо. Вона є неминучою для кожної людини: "*Знаю: смерти проваль неспромога ніде обійти*" (Олександрів 1972, 27). Ю. Стефаник вважає такий настрій поета домінантним у його творчості. Він зазначає: "Про що Олександрові критики забувають, це те, що він, за складом своєї душі був трагіком, дивився на життя "sub specie aeternitatis[1]", відчував гостро, як Осьмачка і Стефаник, причетність людини" (Стефаник 1980). Поет вважав, що для людини головне – гідно прожити життя, відчуваючи його серцем, роблячи добрі справи. Тоді і смерть буде гідною, і людина буде жити в пам'яті інших:

Але в житті життя відбивши гідно,
Ти не помреш – вернешся по сліду! (Олександрів 1972, 26).

Життя Б. Олександріва обірвалось раптово 21 грудня 1979 р. Уже по смерті поета побачила світ книга його вибраних віршів і перекладів "Поворот по сліду" (Едмонтон–Торонто, 1980). Сучасники Б. Олександріва відзначають, що він не розкрив до кінця свій творчий потенціал і що українська діаспора втратила одну із знакових постатей. "Так, ми втратили його. Але втратили не цілком. Поет має дар – говорити до нас і по смерті – своїми поезіями. І хто з ним хоче говорити – хай розкриє збірку його поезій" (Черінь, 1980, 4).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасникам і майбутнім поколінням Б. Олександрів залишив багату творчу спадщину, яка й досі не є повністю дослідженою. Тематично вона вписується у контекст української еміграційної поезії ХХ ст., має

[1] лат."під формою вічності"

багато перегуків із творчістю митців-класиків материкової України. Лірика Б. Олександріва тяжіє до неокласицизму. Провідними мотивами є спогади про батьківщину, туга за нею, самотність на чужині. Національна тематика у віршах насамперед виражається через традиційні образи (степ, сонце, Дніпро, крила тощо), згадки про минуле народу. Значна частина творчого доробку поета тяжіє до філософської лірики. Основними її ознаками є самозаглиблення, медитація, споглядання. Екзистенційності (і подекуди трагічності) творам поета надає звернення і розкриття теми смерті.

21 липня 2021 р. виповнюється 100 років з дня народження Б. Олександріва і це чудова нагода згадати про нього та вшанувати його пам'ять. Він завжди наголошував: "Я хворію тільки за рідним краєм: він визволиться – і я одужаю" (Сергійчук 2021, 137). Україна стала незалежною, ім'я Б. Олександріва повернулось на батьківщину разом з його творами. Разом з тим воно дедалі більше стає предметом дослідження літературознавців. Перспективним є подальший аналіз поетичної спадщини поета, також дослідження його сатиричної та перекладацької діяльності.

Література:

1. Базилевський В. Борис Олександрів-Грибінський (1921–1979). Радість у журбі, тепло у смутку. Слово Просвіти. 2012. URL: http://slovoprosvity.org/2012/12/29/borysgr/.
2. Білоус-Гараскевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно. Вибране 1952–1998. Caniff, Detroit, Michigan, 1998.
3. Боровий В. Повернення на свої сліди Хрестоматія з української літератури в Канаді (1897–2000). Едмонтон : Видавничий комітет «Слово», 2000. С. 591–594.
4. Качуровський І. Музика теплих барв. Нові дні. 1981. січень, 1 (371). С. 10–14.
5. Качуровський І. Покоління другої світової війни в літературі української діяспори. Променисті сильвети: Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 514–531.
6. Накашидзе І. Образ води як уособлення історичної пам'яті народу в україномовній поезії письменників-емігрантів у Канаді. Таїни художнього тексту: Збірник наукових праць 13. Дніпропетровськ : Пороги, 2011. С. 161–167.
7. Олександрів Б. Камінний берег. Поезії. Нью-Йорк–Торонто: Об'єднання українських письменників «Слово», 1975.
8. Олександрів Б. Колокруг. Поезії. Мюнхен : Інститут літератури ім. М. Ореста, 1972.
9. Олександрів-Грибінський Б. Поворот по сліду. Поезії. Едмонтон–Торонто: Об'єднання українських письменників «Слово», 1980.
10. Олександрів-Грибінський Б. 100 поезій: Вибрана лірика (1943–1979). Київ : Юніверс, 2003.
11. Сергійчук В. Соборна пам'ять України. Календар-Альманах 2021. Вишгород : ПП Сергійчук М.І., 2021.
12. Скорупський В. Вічна правда вогнями безсмертя цвіте. Слово. Збірник українських письменників ч. 9. Едмонтон : Об'єднання українських письменників «Слово», 1981. С. 262–268.
13. Стефаник Ю. Смерть Бориса Олександріва. Новий шлях. 1980. 23 лютого.
14. Черінь Г. На прощання моєму Братові-Поетові. Свобода. 1980. № 53, 6 березня. С. 4.
15. Чернявський М. Твори: У 2 т. Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. Київ : Дніпро, 1966.
16. Шерех Ю. Примітки до «Борис Олександрів: Поезії». Сучасність. 1980. Березень. 3 (231). С. 17–20.

References:

1. Bazylevskyi V. (2012). Borys Oleksandriv-Hrybinskyi (1921-1979). Radist u zhurbi, teplo u smutku [Borys Oleksandriv-Hrybinsky (1921-1979). Joy in sorrow, warmth in sorrow]. Slovo Prosvity. URL: http://slovoprosvity.org/2012/12/29/borysgr/ [in Ukrainian].
2. Bilous-Haraskevych M. (1998). My ne rozluchalys z toboiu, Ukraino [We did not part with you, Ukraine]. Caniff, Detroit, Michigan.[in Ukrainian].
3. Borovyi V. (2000). Povernennia na svoi slidy [Returning to your tracks] Khrestomatiia z ukrainskoi literatury v Kanadi (1897-2000). Edmonton: Vydavnychyi komitet "Slovo", 591-594. [in Ukrainian].
4. Kachurovskyi I. (1981). Muzyka teplykh barv [Music of warm colors]. Novi dni. Sichen, 1 (371), 10-14. [in Ukrainian].
5. Kachurovskyi I. (2008). Pokolinnia druhoi svitovoi viiny v literaturi ukrainskoi diiaspory [Generation of the Second World War in the literature of the Ukrainian diaspora]. Promenysti sylvety: Lektsii, dopovidi, statti, esei, rozvidky. Kyiv: Vyd. dim "Kyivo-Mohylianska akademiia", 514–531. [in Ukrainian].
6. Nakashydze I. (2011). Obraz vody yak uosoblennia istorychnoi pamiati narodu v ukrainomovnii poezii pysmennykiv-emihrantiv u Kanadi [The image of water as a personification of the historical memory of the people in the Ukrainian-language poetry of emigrant writers in Canada]. Tainy khudozhnoho tekstu: Zbirnyk naukovykh prats, 13. Dnipropetrovsk: Porohy, 161-167. [in Ukrainian].

7. Oleksandriv B. (1975). Kaminnyi bereh. Poezii [Stone shore. Poetry]. Niu-York–Toronto: Obiednannia ukrainskykh pysmennykiv “Slovo”. [in Ukrainian].
8. Oleksandriv B. (1972). Kolokruh. Poezii [Bell circle. Poetry]. Miunkhen: Instytut literatury im. M. Oresta. [in Ukrainian].
9. Oleksandriv-Hrybinskyi B. (1980). Povorot po slidu. Poezii [Turning on the trail]. Edmonton–Toronto: Obiednannia ukrainskykh pysmennykiv “Slovo”. [in Ukrainian].
10. Oleksandriv-Hrybinskyi B. (2003). 100 poezii: Vybrana liryka (1943-1979) [100 poems: Selected lyrics (1943-1979)]. Kyiv: Yunivers. [in Ukrainian].
11. Serhiichuk V. (2021). Soborna pamiat Ukrainy [Cathedral memory of Ukraine]. Kalendar-Almanakh 2021. Vyshhorod: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
12. Skorupskyi V. (1981). Vichna pravda vohniamy bezsmertia tsvite [Eternal truth blooms with the fires of immortality] “Slovo”. Zbirnyk ukrainskykh pysmennykiv, ch. 9. Edmonton: Obiednannia ukrainskykh pysmennykiv “Slovo”, 262-268. [in Ukrainian].
13. Stefanyk Yu. (1980). Smert Borysa Oleksandriva [Borys Oleksandriv’s death]. Novyi shliakh, 23 liutoho. [in Ukrainian].
14. Cherin H. (1980). Na proshchannia moiemu Bratovi-Poetovi [Farewell to my Brother-Poet]. Svoboda 53, 6 bereznia, 4. [in Ukrainian].
15. Cherniavskyi M. (1966). Tvory: T. 1 [Works. V. 1]. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].
16. Sherekh Yu. (1980). Prymitky do “Borys Oleksandriv: Poezii” [Notes to "Borys Oleksandriv: Poetry"]. Suchasnist. Berezen. 3 (231), 17-20. [in Ukrainian].

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.5
УДК 811.112.2(494.24)

Катерина МЕЛЬНИЧУК-ЛЕБЕДЄВА
аспірант кафедри теорії та практики перекладу і соціолінгвістики, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, Україна, 01042
ORCID: 0000-0007-1853-50289

Kateryna MELNICHUK-LEBEDEVA
Postgraduate student of the Department of Theory and Practice of Translation and Sociolinguistics, V. I. Vernadsky Taurida National University, st. John McCain, 33, Kyiv, Ukraine, 01042
ORCID: 0000-0007-1853-50289

ДІАЛЕКТ МІСТА БЕРН В СИСТЕМІ ШВЕЙЦАРСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ

BERNESE DIALECT IN THE SYSTEM OF SWISS DIALECTS

Стаття присвячена розгляду основних особливостей бернського діалекту, його соціальних та територіальних варіантів, певних соціофонетичних особливостей. Проводиться аналогія з іншими швейцарськими діалектами. ***Метою статті*** *є встановлення специфіки фонетико-фонологічних та граматичних особливостей діалекту міста Берн, визначення його соціальних та територіальних варіантів. Поставлена мета передбачає вирішення наступних задач: 1) Розглянути та описати основні особливості бернського діалекту та встановити його відмінності від інших швейцарських діалектів. 2) Розглянути та описати проблеми соціальної диференціації бернського діалекту. 3) Встановити особливості територіальних варіантів бернського діалекту та визначити його вплив на діалекти сусідніх регіонів.* ***Наукова новизна.*** *Лексика бернського діалекту в цілому не відрізняється від лексики інших швейцарських діалектів. Словниковому складу швейцарських діалектів властиві яскраві й численні особливості німецької літературної мови. Тут передусім виділяється великий пласт швейцарськи маркованих гетеронімів, що являються лексико-семантичними аналогами відповідних слів власне німецького варіанту літературної мови.* ***Висновки.*** *Виконавши поставлені завдання, нам вдалося з'ясувати, що, виступаючи в якості засобу комунікації в кількох німецькомовних державах, німецька мова реально функціонує у вигляді корелюючих національних варіантів макросистеми в цілому. У сфері суспільних комунікативних функцій германо-швейцарці використовують німецьку літературну мову в особливому національному варіанті і переважно її писемну форму. Усне спілкування здійснюється на місцевих діалектах.*

Ключові слова: *Швейцарія, діалект, соціальний варіант, соціофонетика.*

The article is devoted to the consideration of the main features of the Bernese dialect, its social and territorial variants, certain sociophonetic features. An analogy is made with other Swiss dialects. ***The aim*** *of the article is to establish the specifics of phonetic-phonological and grammatical features of the dialect of Bern, to determine its social and territorial variants. The aim is to solve the following problems: 1) To consider and describe the main features of the Bernese dialect and to establish its differences from other Swiss dialects. 2) Consider and describe the problems of social differentiation of the Bernese dialect. 3) To establish the features of territorial variants of the Berne dialect and to determine its influence on the dialects of neighboring regions.* ***Scientific novelty.*** *The vocabulary of the Bernese dialect in general does not differ from the vocabulary of other Swiss dialects. The vocabulary of Swiss dialects is characterized by vivid and numerous features of the German literary language. Here, first of all, a large layer of Swiss-labeled heteronyms stands out, which are lexical and semantic analogues of the corresponding words of the German version of the literary language proper.* ***Conclusions.*** *After completing the tasks, we were able to find out that, acting as a means of communication in several German-speaking countries, the German language actually functions in the form of correlated national versions of the macrosystem as a whole. In the field of social communicative functions, the German-Swiss use the German literary language in a special national version and mainly its written form. Oral communication is carried out in local dialects.*

Keywords: *Switzerland, dialect, social variant, sociophonetics.*

Актуальність проблеми. Вибір теми даної статті зумовлений актуальністю сучасних лінгвістичних досліджень, присвячених вивченню особливостей конкретних національних варіантів мови, встановленню їх своєрідності. Дана проблема описується в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, А.І. Домашнєв [1983], Н.І. Філічева [1992] розглядають мікросистеми германського, австрійського, швейцарського варіантів німецької мови та їх основні диференційні ознаки на різних мовних рівнях – фонетич-

© Мельничук-Лебедєва К., 2021

ному, морфологічному, лексичному, синтаксичному. Серед робіт іноземних лінгвістів, присвячених опису декотрих національних варіантів німецької мови, слід зазначити колективну працю «Sprachgeschichte» під редакцією В. Бьоша, О. Райхманна і Ст. Зондерегера [1985], численні публікації У. Аммона [1989; 1995; 1996].

Метою даного дослідження є встановлення специфіки фонетико-фонологічних та граматичних особливостей діалекту міста Берн, визначення його соціальних та територіальних варіантів.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних задач: 1) Розглянути та описати основні особливості бернського діалекту та встановити його відмінності від інших швейцарських діалектів. 2) Розглянути та описати проблеми соціальної диференціації бернського діалекту. 3) Встановити особливості територіальних варіантів бернського діалекту та визначити його вплив на діалекти сусідніх регіонів. Поставлені задачі визначили наступні методи дослідження: 1) метод теоретичного аналізу; б) комплексний метод експериментально-фонетичного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Багато мовних атласів документують особливе становище деяких міст у мовному просторі. Так, Б. Зібенхар у своїй статті «Мови міст» (“Die Sprachen der Städte”) наводить у якості прикладу місто Берлін та його околиці. Для цього регіону характерні мовні форми, які функціонують в південних регіонах, а також у писемній формі мови (Schriftsprache): «uf» замість «up» («auf»), «och» замість «ok» («auch»), «mir» замість «mi»/«mei» («mich»/«mir»), «hinten» замість «hingen»/«hinnen» та ін. [6].

В містах, на відміну від селищ, проявляється більший спектр мовних варіантів. В останні десятиріччя варіація мовних форм у містах є об’єктом дослідження багатьох лінгвістів. «В містах, куди приїздять люди з навколишніх селищ у пошуках роботи, де зустрічаються і працюють вчені, де функціонують промисловість, банки та ЗМІ, не може бути єдиного традиційного діалекту», – зазначає Б. Зібенхар [6]. Навпаки, сьогодні в містах співіснують різні діалекти та мови. Саме це розмаїття цікавить сучасну лінгвістику.

Завдяки дослідженням мовних особливостей в таких містах як Берлін, Гамбург, Франкфурт, Майнц, Маннхайм, Базель, Берн, Відень та інші, було встановлено існування специфічних для кожного міста форм.

В німецьких та австрійських містах більш звичними є форми, близькі до стандарту. В Швейцарії, де діалекти загальновизнані, різноманітність мов- них особливостей у містах спостерігається також на рівні діалекту. Таким чином, особливості мови у місті є результатом національної та регіональної мовної політики. Діалекти навколишніх місцевос-тей зливаються у місті у новий специфічний варіант, таким чином виникають міські специфічні форми. Так, «heiß» звучить у баварському діа- лекті як [hɔas], жителі Відня артикулюватимуть дане слово як [ha:s]. Часто діалектні форми, що за межами міста функціонують окремо у географічному плані, у місті, навпаки, співіснують і можуть грати роль соціальних маркерів. Так, у північно-західному регіоні міста Берн фраза «wir gehen» реалізується як «mer gange», на північному сході як «mer göö», на півдні – «mer gaa». В Берні форма «mer gange» характерна для високих прошарків населення, протиставляється формам «mer gaa»/«mer göö», що реалізують- ся в мовленні представників середніх/низьких прошарків [6].

Одним з важливих факторів, що впливає на функціонування і вживання специфічних мовних форм в містах, є процес міграції, який сприяє співіснуванню німецької мови з мовами мігрантів. Така взаємодія мов є базою для виникнення code-mixing (змішування кодів) та code-switching (переключення кодів). При цьому змішування мов може вказувати як на недостатнє знання німецької мови, так і на здатність мовця використовувати різні мови ситуативно та комунікативно [6].

Німецькомовна Швейцарія відноситься до алеманського діалектного регіону за винятком невеликих областей у східному кантоні Граубюнден, які входять до складу баварського діалектного регіону. Алеманський діалектний регіон простягається по всій території Швейцарії до Ліхтенштейну, австрійської федеральної землі Форарльберг, до південного заходу землі Баварія та півдня землі Баден-Вюртемберг у Німеччині, а також південної та центральної частини Ельзасу [1]. Діалект міста Берн (Bärndütsch), що вживається в центральній частині Швейцарії й відноситься до алеманських діалектів, має особливий характер. Не існує єдиної, чітко позначеної області вживання даного діалекту. Границі розповсюдження бернського діалекту лише частково пролягають відносно географічних границь кантону Берн. Так, на північному сході кантону Фрайбург, на півдні кантону Золотурн, а також на південному заході кантону Аарґау вживаються діалекти майже ідентичні бернському діалекту. У долинах Бернського нагір’я, навпаки, вживається такий різновид бернського діалекту, який значною мірою

відрізняється від діалекту, що використовується в місті [4, с. 58–68].

Багато лінгвістів відзначає своєрідність діалекту міста Берн на фонетичному рівні. Найбільш характерною ознакою, що відрізняє даний діалект від інших верхньоалеманських діалектів, є скорочення закритих голосних. Наприклад: бернський діалект: «wit» [ʊit]; інші алеманські діалекти: «wiit» [ʊiːt] літературна німецька мова: «weit» [ʊaet].

Як і в інших верхньоалеманських діалектах, у відкритих наголошених складах довгі голосні не спостерігаються. Таким чином, такі слова як «Laden», «Friede» вимовлятимуться як [ˈladə̯], [frɪdə̯].

Крім того, діалект міста Берн характеризується соціальною диференційованістю на фонетичному рівні, про що йтиметься нижче. Так, найбільш яскравим прикладом даного явища є вокалізація звуку [l] перед приголосним або наприкінці складу та веляризація [nd] в мовленні представників низьких прошарків населення: [ɛzʊ̯] – «Esel», [aŋːərs] – «anders».

Що стосується граматичного строю даного діалекту, можна говорити про значні відмінності від граматики літературної німецької мови, натомість у порівнянні з іншими алеманськими діалектами розбіжності не є суттєвими. Найяскравішою особливістю граматики бернського діалекту являється побудова форми ввічливості. Як і в більшості швейцарських діалектів, дана форма утворюється із другою особою множини Dihr (нім. Ihr). Наприклад:

Нім. Was wollen Sie trinken?

Берн. Was weit`er trinke? (досл. переклад Was wollt Ihr trinken?).

Нетиповим для бернського діалекту є позначення дії у майбутньому за допомогою дієслова «werden». Замість нього вживаються темпоральні частки: «Mir gseh`s de» («Wir sehen es dann», «wir werden sehen»).

Як і в інших верхньонімецьких діалектах, форма претерітум у бернському діалекті відсутня. Так, формі «Wir schauten» (літ. нім.) відповідає перфектна форма «Mir hei gluegt» (берн.). Для вираження передування в минулому використо- вується подвійний перфект. Наприклад:

Бернський діалект: «Won i bi inecho, hei si scho ggässe gha».

Літ. нім.: «Als ich hereinkam, hatten sie bereits gegessen».

Відносні підрядні речення утворюються із часткою «wo»: берн. «Ds Ross, wo mer gfueret hei». Нім. літ.: «Das Pferd, das wir gefüttert haben».

Для бернського діалекту характерне вираження граматичного роду через числівники «zwei» і

«drei»:

«zwe Manne» (літ. нім. «zwei Männer»),

«zwo Froue» (літ. нім. «zwei Frauen»),

«zwцi Ching» (літ. нім. «zwei Kinder»),

«drei Manne» (літ. нім. «drei Männer»),

«drei Froue» (літ. нім. «drei Frauen»),

«drъ Ching» (літ. нім. «drei Kinder»).

Лексика бернського діалекту в цілому не відрізняється від лексики інших швейцарських діалектів. Словниковому складу швейцарських діалектів властиві яскраві й численні особливості німецької літературної мови. Тут передусім виділяється великий пласт швейцарськи маркованих гетеронімів, що являються лексико-семантичними аналогами відповідних слів власне німецького варіанту літературної мови [7, с. 76]. Наприклад: швейц. Schotte, f – нім. Molke, f; швейц. Niedel, m або f – нім. Rahm, m, Sahne, f; швейц. bodigen – нім. 1. bezwingen, besiegen (die generische Mannschaft bodigen); 2.bewältigen (sein Arbeitspensum bodigen). Серед гельвецизмів налічується велика кількість лексико-семантичних дивергентів. Так, семантична структура загально-німецької лексеми Kleid, n містить в собі швейцарський маркований лексико-семантичний варіант «(чоловічий) костюм».

Діалект міста Берн (Bärndütsch) цікавий з точки зору соціально-функціональної значущості. Кантон Берн характеризується наявністю цілого ряду варіантів діалекту. Ще до початку XX ст. в межах міста Берн налічувалося багато соціолектів. Серед них архаїзований діалект патриціїв, що був у значній мірі наближений до кодифікованої норми німецької мови, міський діалект, притаманний представникам середнього прошарку, так званий Mattenenglisch (Matteänglisch), на якому розмовляли жителі маргінального кварталу Матте, переселенці з навколишніх сіл використовували у своєму мовленні сільські діалекти. Слід зазначити й діалекти іммігрантів, що привносили окремі елементи й особливості своєї рідної мови. Таким чином, діалект міста Берн є соціально диференційованим діалектом. На сьогоднішній день соціолекти патриціїв й жителів кварталу Матте є вимираючими варіантами бернського діалекту – Матте вже не є маргінальним кварталом, а в самому місті не залишилося в живих громадян, які іменують себе патриціями.

На території кантону Берн існує кілька варіантів діалекту. Окрім описаного вище варіанту, що був поширений безпосередньо в

місті до середини XX сторіччя і на сьогоднішній день також демонструє певну соціальну диференційованість, діалектологи виділяють наступні варіанти: Північний бернський діалект (Nördliches Berndeutsch), південний бернський діалект (Südliches Berndeutsch), варіант, поширений у гірській місцевості (Berner Oberland).

Найбільш яскравим варіантом бернського діалекту являється варіант, поширений в північній частині кантону Берн (Зеєланд, Обераaргау), т.з північний бернський діалект (Nördliches Berndeutsch). Даний варіант характеризується чергуванням голосних [a] / [o]: Jahr / Johr. Б. Зібенхар, автор дослідження, присвяченого впливу діалекта міста Берн на регіони, зазначає, що «заміщення середньоверхньонімецького «â» представляє один з головних ізоглосів у центральній частині Швейцарії» [5].

Типовим для регіонів на південь від Берну є явище монофтонгізації. Так, дифтонги [ae], [ɔɪ], [aɔ] стають довгими голосними [i:], [Y:], [ʊ:], наприклад:

Gììss [g̊ɪːsː] замість Geiss [g̊eisː] «Geiss»,

zwǜǜ [t͡sʊʏː] замість zwöi [t͡sʊøy]«zwei»,

und glùùbe /g̊lʊːb̥ə/ statt gloube /g̊loub̥ə/ ‹glauben›.

На початку XX століття південний варіант бернського діалекту був поширений в центральній та південній частині Швейцарії (без міста Берн), проте сьогодні лінгвісти зазначають спад у його вживанні. Сьогодні даний варіант спостерігається в сільських місцевостях передгір'я Альп. Для південного варіанту бернського діалекту характерним є також випадення приголосного [n] перед [x] та [kx]: [traexə] замість [trinkən].

В районі бернського нагір'я лінгвісти налічують ще більше варіантів діалекту аніж в центральній частині країни. Гірські діалекти, що відносяться до групи верхньоалеманських діалектів, характеризуються перш за все певними особливостями вокалічної системи. Так, середньоверхньонімецькі монофтонги збереглися в хіатусі (збіг кількох голосних на стику двох слів). Нетиповими для даної групи варіантів діалекту є «l»-вокалізація та веляризація «nd».

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зробити наступні висновки: виступаючи в якості засобу комунікації в кількох німецькомовних державах, німецька мова реально функціонує у вигляді корелюючих національних варіантів макросистеми в цілому. У сфері суспільних комунікативних функцій германо-швейцарці використовують німецьку літературну мову в особливому національному варіанті і переважно її писемну форму. Усне спілкування здійснюється на місцевих діалектах.

Соціальну диференціацію яскраво демонструє бернський діалект. Мова жителів міста Берн є рядом варіантів діалекту, що склалися під впливом складного історичного процесу. Соціальна диференціація діалекту міста Берн реалізується в особливостях мовлення його жителів.

Література:

1. Baumgartner H. Sprachatlas der deutschen Schweiz. hrsg. von R. Hotzenköcherle. Bern, 1962-1992. Bd1-6.

2. Christ R.B. Schweizer Dialekte. Zwanzig deutsch-schweizerische Mundarten. Hrsg. von R.B. Christ. Basel, 1965. 175 S.

3. Kaiser S. Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprachen in der Schweiz / S. Kaiser. Mannheim: Duden–Verl., 1969–1970.

4. Kolde G. Einige aktuelle sprach – und sprachpolitische Probleme in der viersprachigen Schweiz / G. Kolde. Muttersprache. Bd. 96. № 1-2. Wiesbaden, 1986. S. 58–68.

5. Siebenhaar B. Bern und Region. URL: http://www. uni-leipzig.de/~siebenh/publikationen.html.

6. Siebenhaar B. Sprache der Städte / B. Siebenhaar. URL: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_ Stadtsprache_2008.pdf.

7. Stadler F.J. Die Landessprachen der Schweiz oder Schweizerische Dialektologie mit kritischen Sprachbemerkungen. Aarau. 1819. 424 S.

References:

1. Baumgartner H. Sprachatlas der deutschen Schweiz. hrsg. von R. Hotzenköcherle. Bern, 1962-1992. Bd1-6.

2. Christ R.B. Schweizer Dialekte. Zwanzig deutsch-schweizerische Mundarten. Hrsg. von R.B. Christ. Basel, 1965. 175 S.

3. Kaiser S. Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprachen in der Schweiz / S. Kaiser. Mannheim: Duden–Verl., 1969–1970.

4. Kolde G. Einige aktuelle sprach – und sprachpolitische Probleme in der viersprachigen Schweiz / G. Kolde. Muttersprache. Bd. 96. № 1-2. Wiesbaden, 1986. S. 58–68.

5. Siebenhaar B. Bern und Region. URL: http://www. uni-leipzig.de/~siebenh/publikationen.html.
6. Siebenhaar B. Sprache der Städte / B. Siebenhaar. URL: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_Stadtsprache_2008.pdf.
Stadler F.J. Die Landessprachen der Schweiz oder Schweizerische Dialektologie mit kritischen Sprachbemerkungen. Aarau. 1819. 424 S.

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.6
УДК 811.111 255

Ольга ТРЕБИК
кандидат філологічних наук, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, проспект Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03057

Olha TREBYK
PhD in Philology, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, 54/1 Peremohy Avenue, Kyiv, Ukraine, 03057

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІНВЕРСІЯ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

DIFFICULTIES IN TRANSLATING ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE: INVERSION AND TRANSLATION TRANSFORMATIONS

У сучасному світі новітніх технологій, глобальної економічної співпраці, лавиноподібного зростання інформації і міграційних потоків, кліматичних змін і руйнування системи колективної безпеки на перше місце у гуманітаристиці закономірно виходять комунікативні аспекти людського буття, проблеми комунікативного забезпечення взаєморозуміння і довіри, що в міжнародному масштабі включає також і проблему перекладу. ***Метою статті*** *стало виявлення труднощів перекладу англомовної науково-технічної літератури, зокрема дослідження інверсії і перекладацьких трансформацій.* ***Наукова новизна.*** *Об'єктом нашого дослідження стали науково-технічні тексти різноманітних жанрів, зокрема наукові статті, довідники, енциклопедії, інструкції з обслуговування та інша документація. Метою нашого дослідження є окреслення проблеми перекладу англомовних інверсованих конструкцій у зв'язку з явищем перекладацьких трансформацій та стандартами наукового стилю. Означену проблему проаналізовано в контексті вимог до перекладача науково-технічних текстів та мовних особливостей цього типу повідомлень. Проблема перекладу інверсії трактується наразі з використанням інструментів перекладацької трансформації. Як* ***висновок*** *у статті наголошено на потребі перегляду чинних мовних стандартів наукового стилю в Україні в напрямі посилення його комунікативних спроможностей і адресної дії. Цій меті, безумовно, сприятимуть інверсовані речення, що додають висловлюванню і експресивної виразності, і логічної акцентованості. Водночас стверджується, що засоби експресії в науковому тексті виконують лише додаткову роль і не скасовують провідних ознак наукового стилю. Однак найважливіший висновок полягає в тому, що потрібно враховувати, яку функцію виконує інверсія в кожному окремому випадку. Інверсія в англійській мові не завжди буває емфатичним засобом. Іноді нею користуються, щоб підкреслити логічний зв'язок між реченнями.*

Ключові слова: *інверсія, науково-технічний переклад, перекладацькі трансформації, жанр мовлення, науковий стиль, еквівалентність.*

In today's world of new technologies, global economic cooperation, avalanche-like growth of information and migration flows, climate change and the destruction of the collective security system, the communicative aspects of human existence, the problems of communicative mutual understanding and trust, which also includes international translation problem. ***The aim*** *of the article was to identify the difficulties of translating English scientific and technical literature, in particular the study of inversion and translation transformations.* ***Scientific novelty.*** *The object of our research was scientific and technical texts of various genres, including scientific articles, reference books, encyclopedias, service instructions and other documentation. The aim of our study is to outline the problem of translation of English-language inverted constructions in connection with the phenomenon of translation transformations and standards of scientific style. This problem is analyzed in the context of the requirements for the translator of scientific and technical texts and language features of this type of messages. The problem of inversion translation is currently being treated using translation transformation tools. As* ***a conclusion****, the article emphasizes the need to revise the current language standards of scientific style in Ukraine in the direction of strengthening its communicative abilities and targeted action. This goal, of course, will contribute to inverted sentences, which add to the expression and expressive expressiveness and logical emphasis. At the same time, it is argued that the means of expression in a scientific text play only an additional role and do not eliminate the leading features of the scientific style. However, the most important conclusion is that you need to consider what function the inversion performs in each case. Inversion in English is not always an emphatic tool. It is sometimes used to emphasize the logical connection between sentences.*

Keywords: *inversion, scientific and technical translation, translation transformations, genre of speech, scientific style, equivalence.*

© Требик О., 2021

Актуальність проблеми. На сьогодні велику увагу приділено науково-технічному перекладу, оскільки він відіграє важливу роль у міжнародній професійній комунікації. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу та великий потік інформації спричинили попит на такий переклад і зростання вимог до швидкості та якості його виконання. Тому закономірно, що однією з основних цілей навчання студентів технічних спеціальностей є уміння перекладати та інтерпретувати тексти іноземними мовами, особливо англійською. Крім того, переклад є одним із найважливіших засобів контролю ефективності знань і вмінь на різних рівнях володіння іноземною мовою.

Науково-технічні тексти набувають специфічних і різнорідних рис у межах різних жанрів. У сучасному світі для вченого однією з можливостей представити світовій спільноті наукові розробки є публікація статей у міжнародних наукових виданнях, більшість із яких подає матеріал винятково англійською мовою. Власне, саме наукові статті як особливий і один з найбільш поширених жанрів науково-технічної літератури є чи не найголовнішим об'єктом науково-технічного перекладу.

Переклад науково-технічних статей, літератури і документації охоплює такі вузькоспеціалізовані галузі, як металургія, нафтохімія і енергетика, суднобудування, будівництво та архітектура, автомобілебудування, електроніка, поновлювані джерела енергії, гірничодобувна промисловість, програмне забезпечення, телекомунікації та інші. До найбільш поширених документів, з якими працює технічний перекладач, відносяться керівництва з встановлення обладнання, керівництва з ремонту, керівництва з обслуговування, специфікації, сертифікати та інша документація.

Однією з актуальних проблем науково-технічного перекладу є проблема відтворення українською мовою інверсивних синтаксичних конструкцій у зв'язку з явищем перекладацьких трансформацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на те, що для наукового стилю СУЛМ нормативним вважається прямий порядок слів у реченні, інверсія у наукових текстах також має місце. Згідно з Б. Байнером, інверсія – це «пропозиція, в якій логічний суб'єкт займає пост-вербальну позицію, а інші постійні вербальні компоненти знаходяться в початковій частині складного речення» [1, с. 156]. На думку І. Гальперіна [2], традиційний або «нейтральний» порядок слів не продукує додаткової мети повідомлення. Повідомлення можна змінювати за задумом автора, щоб домогтися ефекту акцентуації. Пропонувалися спроби аналізу інверсії (І. Данилової [3], В. Кравченко [4], Т. Карпухіної [5] та ін.). В. Адмоні підійшов до проблеми інверсій з боку вивчення основних одиниць синтаксичної структури мови. Л. Черняхівська проаналізувала англійські пропозиції, в яких інверсія була викликана введенням слова «там», а також пропозиції з подвійним інвертуванням. У результаті дослідження з'ясувалося, що кількість таких фраз англійською мовою становить 4,9%.

Х. Хартвігсон і С. Якобсен вивчали концепцію інверсії як основи для параметрування комунікативного динамізму [1, 177–178]. М. Рошмонт вивчав інверсію як допоміжне явище у зв'язку з роллю підмета в реченні [6]. Дж. Грін вважав, що в англійській мові існує від 20 до 40 типів зворотних [7] пропозицій, тоді як його прихильник Б. Бернер надавав концепції [1] інверсії вужчого значення. Х. Дорджелов висловив солідарність з Б. Бернером і не брав до уваги інверсію деяких конструкцій.

Крім того, дослідження засвідчують, що інверсія здатна виконувати різні функції в пропозиціях: інформативний внесок (Д. Болінжер) [8], точка зору, ефект (хр. Друбіг)) [9], інші.

Звичайно, тема і проблема інверсії в англійських пропозиціях не нова. Це явище багато лінгвістів вивчали у різноманітних аспектах з використанням різноманітних підходів. З нашого погляду, найпродуктивніше аналізувати цю проблему в контексті теорії перекладацьких трансформацій.

Метою статті є виявлення труднощів перекладу англомовної науково-технічної літератури, зокрема дослідження інверсії і перекладацьких трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, переклад є точним відтворенням оригіналу іншої мови зі збереженням єдності змісту і стилю. Вважається, що технічний переклад менш складний, ніж переклад художньої літератури, оскільки технічно перекладачеві не потрібно шукати еквіваленти для різних метафор та інших стилістичних засобів, властивих художньому і публіцистичного стилю. Складність технічного перекладу полягає в іншому. Незначне відхилення від значення може мати непередбачені наслідки (наприклад, неправильний переклад інструкцій для технічних пристроїв може призвести до аварії на будівельному майданчику). На відміну від художнього перекладу, технічний переклад менше відхиляється від оригіналу, усуває двозначність розуміння.

Лексика науково-технічних текстів переважно характеризується монореферентністю, тобто кожна термінологічна одиниця вказує на один конкретний предмет або явище. Важливо наголосити, що така їх властивість здебільшого реалізується винятково в межах однієї галузі знань. У процесі перекладу важливо вибрати правильний відповідник терміна в мові перекладу залежно від контексту.

В. Карабан, із перекладацької перспективи, всі лексичні одиниці тексту поділяє на дві категорії: ті, що мають відповідник у мові перекладу (еквівалентні одиниці) й ті, що його не мають (безеквівалентні одиниці). Перша категорія, зі свого боку, поділяється на одноеквівалентні та багатоеквівалентні лексичні одиниці. Переклад одноеквівалентних термінологічних одиниць зазвичай не викликає труднощів для перекладача, оскільки для цього необхідно знайти відповідник терміна в мові перекладу, звернувшись до двомовних словників або наукових текстів з конкретної тематики.

Ясна річ, технічний переклад насичений різними вузькоспеціалізованими термінами. Граматика технічних перекладів характеризується зокрема безособовими, невизначено-особовими й пасивними конструкціями, дієсловами теперішнього часу тощо. Логічні акценти можуть бути представлені за допомогою інверсії. Як підкреслює Я. Рецкер, головною формою пропозицій в науковій і технічній літературі служать складносурядні і складнопідрядні речення з домінуванням іменників, прикметників і безособових форм дієслова. Це обумовлює широке застосування складених прийменників і сполучників, неособових форм дієслова у функції додатку та обставини, інфінітивних і герундіальних зворотів [10, с. 76] [11].

Однією з особливостей науково-технічних текстів є те, що тексти технічних довідників, каталогів, описів поставок, технічних звітів, специфікацій та інструкцій можуть час від часу містити пропозиції, в яких відсутній присудок або підмет. У технічних довідниках трапляються цілі фрагменти, які складаються з перерахувань. Описи поставок, специфікацій, технічні звіти і збірники укладаються, зазвичай, за жорстким шаблоном і навантажені спеціальною термінологією.

Хоч би яка не була складність інформації в документі, але вона підлягає перекладу: опис технологічних процесів, розрахунки будь-яких параметрів, принципи роботи обладнання, порядок його експлуатації і т. д. Таким чином, технічний переклад – це особливий вид перекладу, рівень досконалості якого великою мірою залежить від особистих якостей перекладача, від його прагнення поглиблювати технічні знання в певній галузі. Переклад науково-технічних текстів неможливий без використання джерел лінгвістичної і технічної інформації, якими повинен користуватися перекладач як мовна особистість, і в яких він повинен добре орієнтуватися. Кожен професійний перекладач науково-технічних текстів і документації повинен мати у себе під рукою цілий арсенал допоміжних засобів. Це науково-технічна, довідкова література на певну тематику, лінгвістичні словники, які допоможуть перекладачеві уникнути неточностей і стилістичних прорахунків в обох мовах. Лише маючи багатосторонні і спеціальні знання, володіючи гнучкістю мислення, перекладач зможе зробити справжній професійний переклад і точно передати зміст документа, що перекладається, відповідно до оригіналу, не порушуючи при цьому норми мови, на який здійснюється переклад. Сучасний професійний перекладач повинен вміти синтезувати прийоми наукового і художнього перекладу, знати термінологію і бути компетентним в області втілення науково-технічного перекладу, особливості якого визначаються точністю, безособовістю і відсутністю чуттєвого забарвлення, а процес перекладу є специфічною мовною роботою, спрямованою на більш повне відтворення іншою мовою змісту і форми іншомовного тексту.

Переклад науково-технічних текстів повинен відповідати таким вимогам: еквівалентність, адекватність, інформативність, логічність і чіткість викладу. Щоб переклад науково-технічного тексту був адекватним і рівнозначним, іншими словами – високоякісним, перекладачеві потрібні загальні і спеціальні здібності, вміння і знання: теоретичні – про фонетичний, лексичний і граматичний лад іноземної мови (лексичні одиниці, граматичні правила, словотвір) практичні – про особливості перекладу науково-технічних текстів (види перекладацьких трансформацій і відповідностей) лінгвістичні практичні знання (методи перекладу: транслітерація, калькування, підміни, перестановки, додавання, опущення, методи описового і антонімічного перекладу), екстралінгвістичні знання (володіння достатньою інформацією для перекладу спеціального тексту), потрібні в процесі перекладу тексту і побудови осмислених і адекватних пропозицій мовою перекладу.

Головні особливості перекладу текстів наукового стилю універсальні і мають місце в усіх мовах. Під перекладацькою еквівалентністю розуміють забезпечення

відносної рівності між багатою за змістом і стилем інформацією в оригіналі й перекладі. Йдеться про якісну відповідність між вихідним і кінцевим текстами. Адекватність – це відповідність перекладу вихідним комунікативним умовам. Логічність, як риса наукової літератури викладу, пов'язана з синтаксичними рисами наукового стилю. У синтаксичному ладі проявляється доказовість, аргументованість викладу наукового стилю. Ретельний відбір відповідних лексичних одиниць сприяє визначеності і чіткості перекладу. Стилістична забарвленість і варіативність лексики науково-технічних текстів, зазвичай, обмежена. Стиль наукового викладу строго інформативний. У різних науково-технічних текстах трапляються клішовані словосполучення, вони полегшують усвідомлення інформації, сприяють однозначності її подання. Лексика наукового стилю – це емоційно нейтрально забарвлена термінологія, абстрактні іменники, а також полісемантична лексика, термінологічні інтернаціоналізми, часом професійні жаргонізми, натомість розмовна лексика відсутня.

Слід підкреслити, що науковий стиль не позбавлений ряду лексичних, граматичних та стилістичних засобів творення образності та оцінки, що й інші стилі, зокрема й інверсій. Приміром, Н. Разінкіна вважає, щоадекватний опис суті мовних особливостей наукової прози вимагає вивчення їх чуттєвих властивостей; людське мислення це єднання логічного і чуттєвого пізнання реальності» [12, с. 24].

Ще одна складність перекладу технічних текстів – це розбіжність практики лексичних скорочень, прийнятої в різних державах. Деякі абревіатури або скорочення можуть бути незрозумілі навіть технічним фахівцям.

Складнощі перекладу наукового тексту поєднані також з потребою володіння головними поняттями загальної теорії тексту, перш за все, таким, як зв'язність. Розуміння значущості поняття зв'язності при перекладі наукового тексту дозволить уникнути багатьох перекладацьких невдач, які пов'язані з бажанням змінити структуру пункту, пропозиції, розчленувати текст оригіналу.

Порушення вимог перекладу отримало найменування буквальний і вільний переклади. Буквальним перекладом називають недостатньо трансформований переклад. Л. Бархударов описує буквальний переклад як «переклад, який здійснюється на більш низькому рівні, ніж той, який потрібен для передачі постійного плану змісту при дотриманні вимог мови». Навпаки, вільний переклад – це «переклад, який був здійснений на більш високому рівні, ніж той, який достатній для передачі постійного плану змісту при дотриманні вимог мови». Це часто трапляється в художньому перекладі, коли «вихідні пропозиції перекладаються як нероздільні одиниці, тоді як їх повністю можна було б перекласти на рівні словосполучень і навіть деяких слів» [13, с. 26].

Усі помилки, які трапляються в перекладацькій практиці, М. Стрілковський і Л. Латишев ділять на смислові та нормативні, а смислові, зі свого боку, поділяються за ступенем сенсу на дві групи: спотворення і некоректності. До спотворень слід віднести помилки, які цілком спотворюють зміст виразу та істотно дезінформують адресата перекладу [14, с. 128]. Спотворення наукового тексту засвідчують помилкове сприйняття перекладачем відповідного граматичного явища.

Окремий різновид труднощів – трансформація рідною мовою англомовних інверсованих конструкцій. Науковці виділяють такі види інверсії: локальна, оклична, інверсія для рівноваги, негативна, інверсія з there, інверсія в питаннях, інверсія зі стійкими структурами. Найбільш поширеними видами інверсії є:

1) локальна, якщо спочатку йдеться про місце дії, то в реченні імовірний інвертований порядок слів (присудок стоїть перед підметом);

2) оклику, де на першому місці в реченні стоїть основне слово, яке несе емфатичне навантаження; даний вид інверсії підкреслює ступінь реакції на ту чи іншу подію;

3) інверсія з there, де після цієї структури стоїть іменник зі словами, які до нього ставляться, а потім обставина місця або часу. У пропозиціях цього типу найбільше відвертається увага від другорядних суб'єктів і вживаються різні лексичні, стилістичні та синтаксичні засоби для виділення суб'єкта;

4) інверсія в питаннях, за допомогою яких мовець бажає упевнитися в коректності власної пропозиції, через що подібні питання вимовляються з підвищеною інтонацією.

Отже, складнощі науково-технічного перекладу пов’язані, як правило, з невмінням здійснювати перекладацькі трансформації. У більшості випадків це трапляється через нестачу досвіду у перекладачів-початківців. А під час перекладу тексту іноземною мовою перекладачеві потрібно застосувати величезну кількість трансформацій для найбільшої схожості з текстом оригіналу.

Велика частина науковців мають на увазі під терміном «перекладацькі трансформації»

різні зміни, які допомагають нам виконати трансформацію одиниць тексту оригіналу в одиниці тексту перекладу. Текст оригіналу при цьому не змінюється, створюється лише схожий на нього текст іншою мовою. Прийнято думати, що перекладацькі трансформації – це міжмовне перефразування. Однак при всьому цьому кожен вчений роз'яснює цей термін по-різному, надаючи різного забарвлення значенню. Наприклад, Яків Рецкер тлумачить термін «перекладацькі трансформації» як прийоми логічного мислення, за допомогою яких перекладач інтерпретує сенс одиниць в контексті мови перекладу [15, с. 57]. Леонід Бархударов твердить, що перекладацькі трансформації – це різні міжмовні зміни, які вживається з тією метою, щоб досягти максимально можливої еквівалентності перекладу [16, с. 78].

За допомогою мовного чинника перекладач використовує різні види трансформацій певних одиниць тексту оригіналу. Наприклад, калькування, транслітерацію, перекладацький коментар, модуляцію, граматичну підміну і т. д.

Існує велика кількість різних точок зору, які стосуються поділу перекладацьких трансформацій на види. Однак більша частина науковців ділять головні трансформації на лексичні, лексико-семантичні, граматичні та лексико-граматичні.

1. Лексичні трансформації.

Лексичні трансформації встановлюють змістове і формальне відношення між лексичними одиницями в початковому тексті і перекладацькому. До формальних трансформацій ми можемо віднести такі прийоми, як перекладацьке калькування, перекладацька транслітерація і транскрипція. Широке застосування має поєднання трансформацій, зокрема транскрипції і транслітерації.

– Під калькуванням розуміють запозичення лексичних одиниць іноземної мови за допомогою буквального перекладу.

– Перекладацька транслітерація – це також спосіб позики, за допомогою якого запозичується написання слів іноземної мови.

– Під транскрипцією розуміють такі запозичення іноземних слів, які передбачають збереження мовної форми.

2. Лексико-семантичні заміни.

Одним з найпоширеніших методів перекладу лексичних одиниць початкового тексту є застосування під час перекладу одиниць тексту, значення яких відрізняється від значення одиниць початкового тексту, але можливе за умов перетворення з них за допомогою різних закономірних змін. Головними прийомами лексико-семантичних замін вважаються генералізація, конкретизація, модуляція значення одиниці початкового тексту.

– Під генералізацією розуміють зміну одиниці мови перекладу, що має більш вузьке значення, на одиницю з широким значенням.

– Конкретизацією вважається підміна лексичних одиниць мови оригіналу, що мають більш широке значення, на одиниці мови перекладу з найбільш вузьким значенням.

– Модуляція (осмислений розвиток) – зміна лексичних одиниць початкової мови на одиниці мови перекладу, смислове значення яких передбачається в значенні одиниці мови оригіналу.

3. Граматичні трансформації.

Граматичні трансформації містять у собі граматичні підміни, членування пропозицій, об'єднання пропозицій, синтаксичне уподібнення.

– При застосуванні граматичних замін граматична одиниця мови оригіналу перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Цією зміною може піддаватися будь-яка граматична одиниця. Найпоширенішим видом граматичної підміни є підміна частини мови.

– Членуванням пропозицій називається прийом, за підсумками якого синтаксична структура пропозиції в початковому тексті перетворюється на дві або більше структури мови перекладу.

– В результаті об'єднання пропозицій синтаксична структура в початковому тексті перетворюється в одну важку пропозицію засобом з'єднання двох або більше простих речень.

– За допомогою застосування синтаксичного уподібнення синтаксична структура тексту оригіналу перетворюється в схожу структуру на мові перекладу. Даний вид трансформації вживається в тому випадку, коли в мові оригіналу і мові перекладу є паралельні синтаксичні структури.

4. Лексико-граматичні трансформації.

До лексико-граматичних трансформацій належать: компенсація, експлікація, антонімічний переклад.

– В результаті впровадження заміняються змістові елементи, які були втрачені при перекладі одиниці мови оригіналу.

– При експлікації або описовому перекладі лексична одиниця мови оригіналу замінюється на словосполучення, що дає більш повне роз'яснення цього значення мовою перекладу. Недоліком цього прийому вважається його багатослівність, тому його використовують тільки в тому випадку, коли не можна застосувати досить коротке роз'яснення.

– Антонімічний переклад слід вважати одним з видів лексико-граматичних трансформацій, за допомогою якого трапляється підміна негативної форми в оригіналі на стверджувальну форму в перекладі і навпаки.

У підсумку можна сказати, що перекладацький вибір залежить від лінгвістичних причин. Існують обставини, без яких неможливо пояснити впровадження перекладацьких трансформацій. До них відносяться відмінності мов оригіналу та перекладу, стилістичні особливості текстів оригіналу і перекладу, необхідність врахування мовних норм оригіналу і перекладу, авторський стиль оригінального тексту. Враховуючи ці чинники і обставини, ми зможемо наблизитись до адекватного перекладу.

Переважно інверсія спостерігається в поезії, коли автор хоче наголосити на чомусь, стилізувати вірш або просто зберегти риму (хоча це вважається дефектом, воно широко використовується в народних казках, але іноді ускладнює адаптацію текст іншою мовою).

З іншого боку, науковці зазвичай висловлюються прямо, неприкрашено і просто:

"***In this handbook great attention is given to understanding of graphical representation of information with short descriptions***" ("Engineering Graphic handbook" Potishko A. V. 1983)

Це речення надруковане у вступній частині довідника, що використовується для розуміння ключових принципів складання креслень складних частин. Тому, звичайно, для масового читача це має бути нудно. А якщо змінити порядок слів?

"***Attention great is given in this handbook to understanding of graphical representation of information with descriptions short***" – our "new" sentence.

Зміна може здатися не надто помітною, але якщо ми порівняємо обидві фрази, можемо помітити, що перша виглядає офіційно, надаючи нам інформацію, друга ж звучить так ніби походить з роману. Однак, що важливо, сенс речення не було втрачено в процесі інверсії.

"Neutrino, lightweight electrically neutral particle, showing activity only in weak and gravitational interactions. Neutrino belongs to a lepton class, but in terms of properties it belongs to fermion class." ("Physical encyclopedia dictionary" Prokhorov A.M. 1984)

"Lightweight neutrino, particle electrically neutral it is, shows activity in interactions weak and gravitational only. Belongs neutrino to a lepton class but properties make it a fermion" (mod.)

Звісно, не лише інверсія може скрасити похмуре наукове речення. Хтось може стверджувати, що неправильно вносити емоції в наукову роботу. Певною мірою з цим можна погодитись. Адже думка стає неточною і безвідповідальною. Однак використання літературних прийомів у текстах, пов'язаних з наукою, може надати повідомленню читабельності і комунікативної притомності.

Повернемось до проблеми інверсії. Її можна використовувати для переключення фокусу уваги. Візьмімо другий приклад:

***Neutrino**, lightweight electrically neutral particle, showing activity only in weak and gravitational interactions…*

Слово напівжирним шрифтом є основною темою цього речення, якщо ви уважно прочитаєте, ви побачите перехід уваги від слова ***Neutrino*** до слова-частки, присвячуючи йому другу частину речення. У модифікованій версії, змінивши порядок слів, акцент змістився в бік вихідної фігури – нейтрино. Ця «тактика» зміщення фокусу також може бути причиною того, що у науковій роботі літературні прийоми використовуються нечасто. Адже це іноді призводить до плутанини і непорозумінь.

Інверсія має досить складне застосування у реченнях. У контексті комп'ютерних технологій вона, як правило, використовується для підкреслення певних властивостей або для розповідних цілей. З точки зору оповіді, вона зазвичай використовується, щоб спрямовувати увагу читача, щоб змусити його звернути увагу на певний момент. Якщо взяти підручник "Oxford English for Information Technology Student's Book": Eric Glendinning, John McEwan, можна побачити приклади, прийоми перекладу інверсії:[1]

1. This is particularly beneficial to small businesses... «Це особливо» підкреслює фінансові переваги, які надає «це», варто виділити, привернути до слова більшу увагу.

2. Here's an example of how objects work.. «Ось» змушує читача звернути увагу на наступний приклад, наголошуючи на ньому.

3. One of the most important techniques for getting around this bottleneck is the memory cache. Однією з найважливіших методик подолання цієї затримки є кеш пам'ять. «Один з найважливіших» підкреслює виняткову значимість окремої техніки.

4. From here on, a phenomenon called superparamagnetism threatens to make densely-packed bits unstable. «Відтепер» наголошує, що явище розпочалося з того моменту, про

[1] https://drive.google.com/file/d/0Bz-oncXpTbqXODk5M2U2OWItZWYyNS00ZjY0LWFhZjAtNTE4MWJmZWZiNTFi/view?amp;hl=en&resourcekey=0-V9pAzj0DD2MyGTPli3f49g

який воно було згадано, і не буде зупинене / замінене найближчим часом.

5. Neither IP nor UDP knows anything about recovering packets ….. «Ні» наголошує, що однаково IP і UPD не знають про відновлення пакетів.

6. There are several techniques for achieving this, ... «Там» означає, що зазначені методи безпосередньо пов'язані з будь-якою точкою розмови. Крім того, наголошує на їх існуванні в першу чергу.

7. Not only is computing equipment getting smaller, it is getting more sophisticated. «Не тільки» робить акцент на комп'ютерному обладнанні, яке отримує не лише один тип вдосконалення, але і кілька відразу.

8. One of the cache controller's main jobs is to lack… «Одна з» означає, що кеш-контролер має кілька завдань, не згадуючи про це безпосередньо.

Будь-яка літературна техніка, що використовується в книгах, пов'язаних з технікою чи наукою, повинна використовуватися обережно і добре обмірковувати, інакше це може призвести до нерозуміння наданої інформації, що робить всю роботу неприйнятною.

Висновки. Щоденне оновлення різних сфер людського життя і процес безперервного розвитку англійської мови вимагає постійного поліпшення методів і методик її дослідження, незмінного підвищення числа і якості лінгвістичних праць, зокрема якості перекладу. Пропонована стаття може сприяти поповненню бази знань про особливості британських інверсивних пропозицій і перекладацьких трансформацій в технічній літературі.

Треба прагнути зберегти не стільки сам прийом, скільки вироблений ним ефект. З цього випливає, що потрібно враховувати, яку функцію виконує інверсія в кожному окремому випадку. Інверсія в англійській мові теж не завжди буває емфатичним засобом. Іноді нею користуються, щоб підкреслити логічний зв'язок між реченнями.

Література:

1. Birner B. J., Ward G. Information Status and Non-Canonical Word Order in English. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. 314 p.

2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 459 с.

3. Данилова И.Б. Явление инверсии в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград : Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена, 1969. 14 с.

4. Кравченко В.А. Лексико-семантические и структурные особенности рифмованного сленга в английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ивано-Франковск : Гос. пед. ин-т им. В. Стефаника, 1989. 11 с.

5. Карпухина Т.П. Взаимодействие морфемного повтора и инверсии (на материале английской художественной прозы). *Вестник Чувашского университета. Серия гуманитарные науки.* Чебоксары, 2006. No 5. 9 с.

6. Rochemont, M. S., Culicover, P. W. English focus constructions and the theory of grammar. Cambridge. Cambridge University Press, 1990. 210 p.

7. Green G. Colloquial and literary uses of inversions. Spoken and written language: Exploring orality and literacy. Norwood, NY : Ablex, 1982. P. 119–153.

8. Bolinger, D. Meaning and form. *English language series*. London : Longman, 1977. 204 p.

9. Drubig H.B. On the discourse function of subject-verb inversion. *Essays on the English language and applied linguistics on the occasion of Gerhard Nickel's 60th birthday*. Heidelberg : Julius GroosVerlag, 1988. P. 83–95.

10. Горелов В.И. Лексикология кит языка: учеб. пособие для студентов пед. интов по спец. No 2103 «Иностр. яз.». Москва : Просвещение, 1984. 216 с.

11. Рецкер Я.И. Методика технического перевода. Москва : Дрофа, 2009. 216 с.

12. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. изд. 5-е, стереотип. Москва.: КомКнига, 2007. 144 с.

13. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва : «Междунар. отношения», 1975. 240 с.

14. Горелов В.И. Стилистика современного китайского языка.: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. No 2103 «Иностр. яз.». Москва : Просвещение, 1979. 192 с.

15. Марчук Ю.Н. Модели перевода: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования. Москва: Издательский центр «Академия», 2010. 176 с. 67

16. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие. изд. 4-е, испр. Москва : КомКнига, 2006. 160 с.

References:

1. Birner B. J., Ward G. Information Status and Non-Canonical Word Order in English. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. 314 p. [in English].
2. Gal'perin, I.R. (1958). *Ocherki po stilistike angliiskogo yazyka. [Essays on the style of the English language].* Moscow: Publishing House of Literature in Foreign Languages. 459 p. [in Russian].
3. Danylova, Y.B. (1969). Yavlenie inversii v sovremennom angliiskom yazyke [The phenomenon of inversion in modern English]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Leningrad: A.I. Herzen Leningrad State Pedagogical Institute, 14 p. [in Russian].
4. Kravchenko, V.A. (1989). Leksiko-semanticheskie i strukturnye osobennosti rifmovannogo slenga v angliiskom yazyke [Lexico-semantic and structural features of rhymed slang in English]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Ivano-Frankivsk: V. Stefanyk State Pedagogical Institute, 11 p. [in Russian].
5. Karpukhina, T.P. (2006). Vzaimodeistvie morfemnogo povtora i inversii (na materiale angliiskoi khudozhestvennoi prozy). [The interaction of morphemic repetition and inversion (based on the material of English fiction)]. *Vestnik Chuvashskogo universiteta – Bulletin of the Chuvash University.* Cheboksary, No 5. 9 p. [in Russian].
6. Rochemont, M. S., Culicover, P. W. English focus constructions and the theory of grammar. Cambridge. Cambridge University Press, 1990. 210 p. [in English].
7. Green G. Colloquial and literary uses of inversions. Spoken and written language: Exploring orality and literacy. Norwood, NY: Ablex, 1982. P. 119–153. [in English].
8. Bolinger, D. Meaning and form. *English language series*. London: Longman, 1977. 204 p. [in English].
9. Drubig, H.B. On the discourse function of subject-verb inversion. *Essays on the English language and applied linguistics on the occasion of Gerhard Nickel's 60th birthday*. Heidelberg: Julius GroosVerlag, 1988. P. 83–95 [in English].
10. Gorelov, V.I. (1984). Leksikologiya kitayskogo yazyka: uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh institutov po spetsial'nosti No2103 "Inostrannye yazyki". *[Lexicology of the Chinese language: a textbook for students of pedagogical institutes in the specialty No2103 "Foreign languages"].* Moscow: Education. 216 p. [in Russian].
11. Retsker, Ya.I. (2009). *Metodika tekhnicheskogo perevoda [Technique for technical translation].* Moscow: Drofa, 216 p. [in Russian].
12. Gal'perin, I.R. (2007). *Tekst kak ob'ekt lingvisticheskogo issledovaniya. [Text as an object of linguistic research].* Moscow: KomKniga, 144 p. [in Russian].
13. Barkhudarov, L.S. (1975). *Yazyk i perevod (Voprosy obshchey i chastnoy teorii perevoda). [Language and translation (Questions of general and particular theory of translation)].* Moscow: "Intern. Relations" 240 p. [in Russian].
14. Gorelov, V.I. (1979). *Stilistika sovremennogo kitaiskogo yazyka.: ucheb. posobie dlya studentov ped. in-tov po spets. No 2103 "Inostr. yaz.". [Stylistics of the modern Chinese language: textbook. manual for ped students. in-tov on specials. No 2103 "Foreign. Language"].* Moscow: Education, 192 p. [in Russian].
15. Marchuk, Yu.N. (2010). *Modeli perevoda: ucheb. posobie dlya stud. uchrezhdeniĭ vyssh. prof. obrazovaniya [Translation models: textbook. manual for stud. institutions of higher. prof. education].* Moscow: Publishing Center "Academy", 176 p. 67 [in Russian].
16. Alimov, V.V. (2006). *Teoriya perevoda. Perevod v sfere professional'noy kommunikatsii: uchebnoe posobie. [Translation theory. Translation in the field of professional communication].* Moscow: KomKniga, 160 p. [in Russian].

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.7
UDC 8.81’25

Anzhelika CHERNIUK
1-st year Master student of Department of Foreign Philology and Translation,
Interregional Academy of Personnel Management, Frometivska str., 2, Kyiv, Ukraine, 03039

Tatiana VOYTKO
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Language,
National Aviation University, Lubomyr Husar Avenue, 1, Kyiv, Ukraine, 03058
ORCID: 0000-0003-4097-9260

Анжеліка ЧЕРНЮК
студентка 1-го курсу магістратури кафедри іноземної філології та перекладу,
Міжрегіональна академія управління персоналом, вул. Фромівська, 2, Київ, Україна, 03039

Тетяна ВОЙТКО
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної мови
Національного авіаційного університету, проспект Любомира Гузара, 1, Київ, Україна, 03058
ORCID: 0000-0003-4097-9260

ENGLISH LEGAL DISCOURSE IN THE ASPECT OF TRANSLATION

АНГЛОМОВНИЙ ЮРИДИЧНИЙ ДИСКУРС В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

Since law has an international character and any official world relations require a legal basis, the question of the translation of legal discourse arises. The problem of translating terminology is one of the main problems of translating legal texts. Translation of a legal discourse text must be accurate, brief, clear, meet generally accepted norms of literariness language and not contain ambiguous formulations. Particular attention is required by the fact that a source language term may be conveyed by several terms in the target language, so the translator must address the challenges of an adequate translation of the term, given the scope of the estimated equivalents in the target language. Furthermore, the use of translation techniques, such as loan translation, transcoding and lexical-semantic substitution play an important role in the translation of a legal text. ***The aim*** *of the article is to study the specifics of translation of English-language legal discourse. The realization of the aim implies solving a number of tasks, such as: 1) definition of characteristic features and types of legal discourse; 2) analysis of difficulties arising for the translator in the translation of legal terminology and ways to prevent them; 3) study of the specifics of legal language and translation techniques that can be used in the absence of an equivalent in the target language.* ***Scientific novelty****. In the article the English-language legal discourse is considered the English-language legal discourse as normative, scientific, and educational legal texts, legal documents, judicial decisions, scholarly commentaries, speeches of lawyers, judges, testimonies of trial participants, the correct translation of which depends on the knowledge of legal terminology and expertise in the field of law.* ***As a conclusion****, the article emphasizes that the study of English-language legal discourse requires further research, as there are many difficulties during its translation, which are associated with the specificity of terminology.*

Keywords: *legal discourse, legal translation, terminology, legal text.*

Оскільки право має міжнародний характер і будь-які офіційні світові відносини вимагають правової основи, постає питання про переклад юридичного дискурсу. Проблема перекладу термінології є однією з основних проблем перекладу юридичних текстів. Переклад тексту юридичного дискурсу повинен бути точним, стислим, ясним, відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови і не містити двозначних формулювань. Особливої уваги потребує те, що термін вихідної мови може передаватися кількома термінами в мові перекладу, тому перекладач повинен вирішувати завдання адекватного перекладу терміна, враховуючи сферу застосування передбачуваних відповідників у мові перекладу. Крім того, важливу роль в перекладі юридичного тексту відіграє використання таких перекладацьких прийомів як калькування, транскодування і лексико-семантична заміна. ***Метою*** *статті є дослідження специфіки перекладу англомовного юридичного дискурсу. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки завдань, таких як: 1) визначення характерних рис та типів юридичного дискурсу; 2) аналіз труднощів, які виникають у перекладача під час перекладу юридичної термінології та способи їх уникнення; 3) дослідження специфіки юридичної мови та прийомів перекладу, які можна використати за відсутності еквівалентного відповідника у мові перекладу.* ***Наукова новизна.*** *У статті англомовний юридичний дискурс розглядають як нормативні, наукові та навчальні юридичні тексти, юридичні документи, судові рішення, наукові коментарі, промови адвокатів,*

© Cherniuk A., Voytko T., 2021

суддів, свідчення учасників процесу, правильний переклад яких залежить від знань юридичної термінології і компетенції в галузі права. Як ***висновок****, в статті підкреслюється, що вивчення англомовного юридичного дискурсу вимагає подальшого дослідження, так як при його перекладі виникає безліч труднощів, пов'язаних зі специфікою юридичної термінології.*

Ключові слова: *юридичний дискурс, юридичний переклад, термінологія, юридичний текст.*

Problem relevance. In the context of Ukraine's integration into the European Union, establishing relations with foreign countries, institutions and organizations, the translation of legal documents is becoming increasingly important. When translating a legal text there are usually certain difficulties, sometimes there are no constructions in the target language that could describe the terms of the source language accurately enough, because the legal system of Ukraine differs from the system of Great Britain (and the USA of course). Therefore, the purpose of the article is to study the specifics of translation of English-language legal discourse.

Analysis of recent research and publications. The aspect of legal document translation was explored in the works of scholars, such as V. Vinogradov, V. Slepovich, A. Fedorov, V. Komissarov, V. Karaban, L. Chernovaty, G. Zorivchak, M. Korzhansky, D. Kasyanenko, T. Bessarab, T. Kiyak, M. Poluzhin and others.

The main material of research. In the professional activity (in the process of creating, justifying and applying legal norms), a lawyer works with a set of oral and written texts - the legal discourse (Ponomareva, 2010). Legal discourse represents normative, scientific and educational legal texts, legal documents, judicial decisions, scholarly commentaries, speeches of lawyers, judges, testimonies of trial participants, etc.

Legal discourse is a type of institutional discourse, refers to the regulation of social relations and is characterized by a rigid organization and a hierarchical structure. It is aimed at all layers of society and is considered to be one of the most relevant discourses of these days. The law is not only a set of normative acts and laws, but also the most important cultural achievement of the entire civilization, which should be a solid foundation of life both society as a whole, and the individual (Semyonkina, 2010: 181).

I. Semyonkina (2010: 182) identifies the following main types of legal discourse:

1) legislative;
2) oral judicial;
3) written judicial;
4) legal-educational.

Semyonkina also notices in her work that Otto Walter structures legal discourse according to the relevant functional branches of law:

1) language of laws (legislative, abstract legal norms intended by the legislator for both specialists and non-lawyers);
2) language of legal science and expertise (comments and discussions of special issues by specialists for specialists);
3) language of departmental written communication (forms, notices, etc.);
4) administrative jargon (informal discussion of special issues by specialists).

As we know, the marker of the legal discourse is the situation of communication in the legal sphere, and the main component is the text of a legal document. There is no doubt that the speech of the legal discourse is not only extremely complex (even for native speakers who have no legal education), but sometimes incomprehensible to specialists as well (Khodakovska, 2014: 164). The legal language is characterized by the presence of a significant number of complex sentences with two or more subordinate clauses, the usage of archaisms and bureaucratic language (*whereby, therein, hereafter,* etc.), synonyms (*aid and abet, final and conclusive*), the absence of punctuation marks (except the dot), loan words from Latin and French (*habeas corpus, legislature*), the use of the conjunction «*of*». The present tense of the verb and passive constructions are mostly used to convey information objectively.

Translation of legal texts is deemed to be one of the most complex types of translation, so it, like any other specialized translation, requires a vast knowledge base of the translator. O. Khodakovska (2017: 58) notes: "This is due to the fact that the transformation of legal texts demands the use of knowledge in the relevant area of law and taking into account the specifics of a particular type of legal relations. Also the translator must know the current legislation, the special vocabulary and be aware of the peculiarities of using foreign legal terminology in a particular context".

Translation of terminology is one of the major problems of translating legal texts. All this is determined by a complex of reasons, among which we should highlight the difficulties associated with the specific characteristics of the legal term; difficulties arising from the mismatch of legal systems of states, hence, due to differences in the scope of concepts transferred by the terms-analogues, as well as difficulties caused by the existence of specific units that are specific to one system of terms, consequently,

their translation equivalent counterparts are not available in another legal system (Dudnik & Oryshych, 2019: 57).

According to the Encyclopedic Dictionary of Law, legal terms are divided into three varieties based on their "comprehensibility" to a particular segment of the population:

1) generalized terms are characterized by the fact that they are used in everyday life and are understood by everyone; this group of terms includes, for example: *evidence, verdict, license, conflict;*

2) special legal terms have a special legal meaning, for example: *a person under detention, to be released on bail, presumption of innocence;*

3) special-technical terms reflect the field of special knowledge – engineering, economics, medicine, etc. (probably, these terms should be understood by a lawyer, who is also a specialist in another field), for example: *stock company, shareholders* (Koroteeva & Gorban, 2012: 147).

A term can be formed on the basis of the native language or borrowed either from a neutral terminological bank (international Greek-Latin terminological elements) or from another language, it should reflect the features of the given concept; the meaning of the term for a specialist is equal to the meaning of the concept. All terms are divided by their structure into:

1) simple, consisting of one word: *seizure, body;*

2) complex, consisting of two words and written together or with a hyphen: *manslaughter, foolproof, stockbroker, the Secretary-General;*

3) collocation terms consisting of several components: *through your fault, to adopt a decision, woman confederate, the Commander of the Criminal Investigation Department* (Koroteeva & Gorban, 2012: 147).

Legal terms are dominated by collocation terms, which is why they sometimes cause problems when translating a legal text.

Correspondingly, legal terms may be viewed as points of access to concepts, they stimulate conceptual operations activating relevant knowledge. In order to characterize a legal concept, it is necessary to refer to other cognitive domains which are presupposed by and incorporated in such a concept. The translation of legal concepts from English into Russian represents one of three categories. The concept can have an identical equivalent in the target language, such as "theft" –"*кража*"; "contract", "agreement" –"*договор*"; "bankruptcy" –"*банкротство*". In the second category, the legal concept may have no easily identifiable equivalent, but a roughly similar concept can be found, such as "limited liability company" –"*товарищество с ограниченной ответственностью*" (a society with limited liability). The third category is legal concepts with no near or rough equivalents in the target legal system. Words of the second and third categories require the translator to be careful when choosing terms to avoid distorting the message (Udina, 2015: 1136).

When translating a legal text, there is the problem of choosing an adequate equivalent in one language for another. The choice of a translation option is influenced by the presence or absence of an equivalent in the target language. If it exists, the procedure is reduced to the usual substitution of an equivalent, but otherwise - to the careful selection of one of the variant equivalents taking into account a number of linguistic and extralinguistic factors (Vagapov).

It is somewhat more difficult to select the necessary equivalent from several possible variants. The electronic dictionary "Lingvo" provides 16 variants of translation of "law" in Ukrainian and gives more than 100 collocations with this word (Shumylo & Snitsa, 2016: 269).

If there is no variant equivalents in the target language, the translator, depending on the context, may use the following translation techniques:

– loan translation (literal translation): *lawgiver – законодавець, householder – домовласник, manpower –людські ресурси;*

– transcoding (transferring the sound and/or graphic form of the source language word by means of the alphabet of the target language): *beneficiary – бенефіціарій, securitization – сек'юритизація, New York – Нью-Йорк; acquirer –еквайер, General Assembly of the United Nations – Генеральна Асамблея ООН*. Transcoding is often used when translating surnames, names and names of various establishments, firms, brand names of cars, appliances, etc;

–lexico-semantic substitution (concretization, generalization, addition, deletion, replacement): *private staff – приватний обслуговуючий персонал; highly litigious prisoner – ув'язнений або обвинувачений, який утримується під вартою та активно захищає свої права в судовому порядку; premises and accommodations – приміщення; the Charter of the United Nations – Статут Організації Об'єднаних Націй, Criminal Justice Act – Закон «Про кримінальне правосуддя»; citizen's arrest – затримання правопорушника цивільною особою* (Shumylo & Snitsa, 2016: 269).

There are cases where these transformations are combined in the process of translating a single terminological unit. However, the translator

should use the above translation techniques only when equivalent or variant equivalents are not available and other translation techniques cannot be used.

The translator should pay special attention to lexical non-equivalence. Klyushina and Zdor (2016: 56) give several examples of non-equivalent vocabulary:

Primaries – *попередні вибори, що визначають кандидатів в президенти від двох політичних партій в США*: «Before voting every citizen must register in accordance with the laws of his state. This gives him the right of participating in primaries».

Venire – *категорія осіб, які здатні виконувати функції присяжних:* «The juries are selected from a larger panel of citizens, commonly known as the venire».

Vior dire – *допит присяжних для виявлення їх можливої упередженості:* «The prospective jurors are generally subject to further interrogation about their possible biases. This examination is known as vior dire».

Solicitor – *повірений, соліситор (веде справи клієнтів, готує справи для адвокатів)*: «A solicitor, acting under a general retainer, has an implied authority to accept service of process for his client…»

Bill – *білль, законопроект*: «…In certain circumstances a Bill may become law without the concurrence of all the component parts of Parliament».

Another type of difficulty that has gained considerable recent relevance is that a source language term may be conveyed by several terms in the target language, so the translator must address the challenges of an adequate translation of the term, given the scope of the estimated equivalents in the target language, their stylistic meaning, frequency of use, and so forth. For example, if we compare American and British legal terminology, we find that there are differences at the level of the national-cultural component, even among terms denoting universal concepts of law. Thus, the terminology *«ордер на арешт»* would be equivalent to the American "arrest warrant" and the British "bench warrant". When translating these terms it is necessary to take into account the specifics of the law of Great Britain and the United States. Given the specificity of the legislative and legal systems of the countries, of course, assumes the translator's ability to navigate the legal systems (Radetska, 2021: 144).

It is important to know when translating American legal texts that the terms "jail" and "prison" are incomplete synonyms. Their essential semantic distinction indicates the length of imprisonment and, therefore, the severity of the committed crime. If this term does not exceed one year, then the penitentiary where the punishment is carried out is "jail", and if the term is more than one year, then it is "prison". This distinction is due to the history of the development of correctional facilities in the United States (Dudnik & Oryshych, 2019: 57).

When faced with the dilemma of either a translation based on official translations of international treaties or a translation that takes into account the terminological realities of domestic law, the translator is forced to find a compromise. It is possible to solve such a dilemma by considering the pragmatic aspect of the translated text and extralinguistic factors. Terminological equivalents may have a narrow professional focus, so the translator faces a choice between using a term that may not always be understood or known to the recipients of the text, and a descriptive translation, which may be preferred given the pragmatic component of translation and should be as compact and transparent as possible, relying on the principles of Plain English. If there are shifts in the semantics of legal terms, not only in the lexical units themselves, but also in the minds of the users of terminology, in the perception and interpretation of the term by a fairly wide range of people, the translator must either create a new system, focusing exclusively on dictionary definitions and using dictionary equivalents, or use new interlingual terminological equivalents, since the necessary term for translation turns out to be "burdened" with another meaning (Khodakovska, 2017: 59).

Translation of a legal text, in addition to knowledge of legal terminology, requires the translator to be legally literate in both foreign and native languages.

The main feature of the legal discourse texts is a precise and clear presentation of the material in the complete absence of the emotional elements. They practically exclude the possibility of arbitrary interpretation of the essence of the issue. Therefore, the main requirements that a good translation of a legal discourse text must meet are:

− accuracy (all the provisions interpreted in the original must be stated in the translation);

− brevity (all the provisions of the original are briefly and concisely presented in the translation);

− clarity (the brevity and conciseness of the translation language should not affect the completeness of the transmission of the original vocabulary);

− literariness (the text of the translation must meet the generally accepted norms

of literariness language, without the use of syntactic constructions of the original language) (Klyushina & Zdor, 2016: 55).

Conclusions and prospects of further research. Hence, translation of legal discourse is increasingly becoming the subject of extensive discussion and research. Particular attention deserves translation of legal terms, which has its own specifics, so research aspects of translation that will help avoid mistakes in translation are very relevant.

The prospect of further research we see in a thorough study of the peculiarities of the legal document translation.

Bibliography:

1. Вагапов А.С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов. URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.

2. Дуднік Г.С., Оришич Д. Л. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2019. № 43. Том 5. С. 56–58.

3. Клюшина А., Здор А. Проблемы и способы перевода английских терминов в тексте юридического дискурса. *Поволжский педагогический вестник.* № 3 (12). С. 54–59.

4. Коротєєва Л., Горбань О. Особливості юридичного дискурсу в аспекті перекладу. Англістика та американістика: збірник наукових праць. Дніпропетровськ, 2012. С. 54–59.

5. Пономарева Л. Юридичний текст як офіційне вираження юридичного дискурсу. *Університетська наука: тези міжнародної науково-технічної конференції.* Маріуполь, 2010. С. 199.

6. Радецька С. Юридичний дискурс та переклад: вплив сучасних тенденцій на усталені норми. *Актуальні питання гуманітарних наук.* № 35. Т. 7. С. 142–147.

7. Семьонкіна И. Специфіка англійського законодавчого дискурсу в аспекті перекладу. *Вісник харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. Вип. 61. 2010. С. 181–185.

8. Ходаковська О. Еквівалентність перекладу англомовного юридичного дискурсу. *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Львів. С. 57–60.

9. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс.* Випуск 4. С. 266–272.

10. Удіна Н. Юридична освіта: Мовна та юридична перспективи перекладу. *Соціальні та поведінкові науки.* 2015. Вип. 7. С. 1134–1138.

References:

1. Vagapov, A. The Choice of Adequate Lexical-phraseological equivalents in the Translation of English Legal Texts. URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml [in Russian].

2. Dudnik, H., Oryshych, D. (2019). The Problems of Legal Vocabulary and Terminology Translation. Naukovyj Visnyk Mizhnarodnogho Ghumanitarnogho Universytetu, № 43 vol. 5, P. 56–58 [in Ukrainian].

3. Klyushina, A., Zdor, A. (2016). The Problems and the Ways of the Translation of the English Terms in the Legal Discourse Text. Povolzhskij pedagogicheskij vestnik, №3 (12), P. 54–59 [in Russian].

4. Koroteeva, L., Gorban, O. (2012). The Features of Legal Discourse in the Aspect of Translation. Anghlistyka ta amerykanistyka: [zb. nauk. pr.]. Dnipropetrovsk, P. 145–148 [in Ukrainian].

5. Ponomareva, L. (2010). Legal Text as a Formal Expression of the Legal Discourse. Universitetskaja nauka: tez. dokl. mezhdunar. nauch.-tehn. konf. Mariupol, P. 199 [in Ukrainian].

6. Radetska, S. (2021). Legal Discourse and Translation: the Influence of Current Trends on the Established Norms. Aktualjni pytannja ghumanitarnykh nauk, № 35 vol. 7, P. 142–147 [in Ukrainian].

7. Semyonkina, I. (2010). Specificity of English Legislative Discourse in the Aspect of Translation. Visnyk Kharkivsjkogho nacionaljnogho universytetu im. V. N. Karazina, P. 181–185 [in Ukrainian].

8. Khodakovska, O. (2017). Translation Equivalence of English-Language Legal Discourse. Suchasni naukovi doslidzhennja predstavnykiv filologhichnykh nauk ta jikhnij vplyv na rozvytok movy ta literatury : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. Lviv, P. 57–60 [in Ukrainian].

9. Khodakovska, O. (2014). Specificity of the English Legal Discourse and Paculiarities of its Translation. Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu, №10 (2), P. 164–167 [in Ukrainian].

10. Shumylo, I., Snitsa T. (2016). Peculiarities of Legal Texts Translation. Philological Discourse, Issue 4, P. 266–272 [in Ukrainian].

11. Udina, N. (2015). Law education: Language and Legal Translation Perspectives, Procedia-Social and Behavioral Sciences, P. 1134–1138.

ЖУРНАЛІСТИКА

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.8
УДК 007:316.7.7.78

Ольга ГРЕСЬКІВ
молодший науковий співробітник відділу бібліотекознавства, Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, вул. Стефаника, 2, м. Львів, Україна, 79000
ORCID: 0000-0002-1080-4817

Olha HRESKIV
junior researcher of the department of library science, Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine, street Stefanyka, 2, Lviv, Ukraine, 79000
ORCID: 0000-0002-1080-4817

РОЛЬ ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ)

THE ROLE OF THE NEWSPAPER DISCOURSE ON THE RELIGIOUS ISSUES IN THE PROCESSES OF THE STATE-BUILDING IN UKRAINE (BASED ON THE PUBLICATIONS OF THE WESTERN UKRAINIAN REGIONAL PRESS)

Стаття присвячена дослідженню ролі дискурсу релігійної проблематики західноукраїнської регіональної преси в процесах національного відродження та державотворення в Україні в період здобуття й утвердження незалежності. Встановлено, що специфіка державотворчого контексту окресленого дискурсу була зумовлена регіональними особливостями релігійної ситуації і знайшла своє вираження в кількох площинах. По-перше, публіцистичні матеріали щодо минулого та сучасного національних церковних структур, які традиційно пов'язані з українським націєтворенням, формували простір незалежної ідейної державницької альтернативи. По-друге, світоглядна, етична та виховна спрямованість публікацій зміцнювали ідейне підґрунтя для становлення громадянського суспільства. По-третє, релігійна тематика стала об'єктом експлуатації різних політичних сил у боротьбі за електоральні симпатії. Загалом, такі публікації, виступаючи засобом політичної боротьби, безпосередньо впливали на становлення політичної системи української держави.

Ключові слова: *державотворення, західноукраїнський регіон, дискурс, національна преса, релігія, релігійний чинник.*

The article is devoted to the research of the role of the discourse on religious issues of the Western Ukrainian regional press in the processes of national revival and state-building in Ukraine during the period of gaining and asserting its independence. It was established that the specific character of the state-building context of the discourse was determined by the regional features of the religious situation and found its expression in several areas. Firstly, journalistic materials about the past and modern national church structures, which were traditionally associated with Ukrainian nation-building, have formed the space of an independent ideological state alternative. Secondly, the ideological, ethical and educational directions of the publications have strengthened the ideological basis for the formation of civil society. Thirdly, publications on the religious topic have been actively exploited by various political forces in the struggle for electoral sympathies. Consequently, such publications, acting as a means of political struggle, directly influenced the formation of the political system of the Ukrainian state.

Keywords: *state forming, The Western Ukrainian region, discourse, national press, religion, religious factor.*

Постановка проблеми. Із релігійною традицією як фундаментальною складовою частиною духовної культури народу пов'язане явище тривалого успадкування етносом багатовікових духовних надбань, формування особистісних рис окремо взятого представника держави, його громадянських цінностей, забезпечення високої культури міжнаціональних взаємин у суспільстві. Сказане, власне, й пояснює логіку дій усіх загарбників та окупаційних режимів, які в той чи інший відрізок часу нашої історії встановлювали своє

© Греськів О., 2021

панування на українській землі, намагаючись знищити релігійне підґрунтя національних почуттів як основоположний стрижень національної самоідентифікації. Особливий період усебічного та систематизованого руйнування національних релігійних традицій в Україні припадає на часи панування радянської влади. Визначальними елементами політики СРСР у зазначеному напрямі були: фізичне знищення релігійних організацій, церковної ієрархії, священиків, церковнослужителів та активних віруючих, всебічне обмеження впливу церкви на суспільство та утвердження атеїзму в якості ідеологічного підґрунтя існуючого режиму. При цьому винищення релігійності як такої в Україні супроводжувалося ще й цілеспрямованими діями влади, які передбачали повне нівелювання національних ознак у діяльності релігійних організацій. Отже, відродження та розвиток національного релігійноцерковного життя постає одночасно як об'єктом, так і дієвим чинником відродження та розбудови сучасної української держави, збудником національно-демократичних перетворень, мотиватором духовного суспільного поступу. У зазначеному контексті вагоме місце належить пресі. За умов багатовікового тотального контролю над інформаційним простором, засміченим спотвореною реальністю нав'язуваних комуністичним режимом атеїстично-ідеологічних догм, на межі 80-х–90-х рр. XX ст. молода демократична національна преса відіграла одну з вирішальних ролей у процесах духовного оздоровлення нації від ціннісних деформацій, відродження її державотворчого потенціалу, звільнення українців від комплексу меншовартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результатом дослідження ролі й місця релігійного чинника у процесах націє- і державотворення в сучасній Україні стала колективна монографія науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України (В. Войналович, В. Єленський, М. Кирюшко, Н. Кочан, Н. Рубльова). У роботі, зокрема, особлива увага звертається на інструментальне використання релігійного чинника в суспільно-політичних процесах у рамках національного наративу і концепту «національної держави» [1]. Загальні аспекти висвітлення теорії і практики державотворення в українських мас-медіа та впливу друкованих ЗМІ на процес розвитку української державності також вивчали: О. Бутирська, О. Бухтатий, Ф. Вауліна, Х. Вербицька, О. Гаврилюк, Н. Горошкевич, С. Костилєва, В. Лизанчук, А. Матюшина, І. Павлюк. Тема релігійної періодики стала об'єктом наукових пошуків широкого кола низки українських дослідників. Серед них, зокрема: А. Бойко (тематика і проблематика періодики православної церкви в Україні), М. Левчук (релігійна періодика Волині), А. Юраш (церква в Україні в контексті сучасних політикоконфесійних та комунікативних процесів), І. Скленар (сучасна католицька та православна періодика), С. Баршай (сучасна православна преса м. Києва), І. Крупський (суспільне значення релігійної преси), Т. Антошевський (релігійні мас-медіа в Україні), Ю. Комінко, О. Кулигіна (особливості висвітлення релігійної тематики в світських ЗМІ). Не так давно виник інтерес до вивчення газетних видань протестантських громад: М. Балаклицький, В. Любащенко, Д. Юнак, А. Григоренко, О. Опарін та ін. Водночас залишаються недостатньо вивченими різнобічні аспекти дискурсу релігійної проблематики сучасної регіональної преси, що й окреслило тематичну спрямованість даного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити роль дискурсу релігійної проблематики західноукраїнської регіональної преси в процесах національного відродження та державотворення в Україні в період здобуття та утвердження нею незалежності. Географічні межі дослідження охоплюють західноукраїнський регіон, який виокремлюється в загальнонаціональному просторі чітко вираженою специфікою ментальних, релігійно-етичних особливостей та громадсько-політичних традицій і вирізняється в зазначених процесах своїм особливим вагомим внеском.

Виклад основного матеріалу. Релігія як феномен політичного та суспільного життя в Україні почала набирати ваги від другої половини 1980-х рр. разом із виникненням елементів лібералізації в радянській системі, а після розпаду СРСР і проголошення Україною незалежності посіла в цьому житті чільне місце. Відтоді й надалі соціологічні дослідження демонстрували, що уявний колективний образ «церква (і духовенство)» незмінно користувався серед громадян України найвищим рівнем довіри, …зростаючи і сягаючи від 2005 р. понад 50,0% підтримки [1, с. 10]. Специфіка ролі газетного дискурсу релігійної проблематики західноукраїнського регіону в державотворчих процесах у досліджуваний період була обумовлена, насамперед, регіональними особливостями релігійної ситуації. Даний регіон у релігійному відношенні суттєво вирізняється із загальноукраїнського контексту. Галичина та інші області, які до Другої світової війни не входили до складу СРСР, значно меншою мірою відчули на собі руйнівного удару, завданого

радянським устроєм по Церкві. Разом із тим на час включення західноукраїнських земель до СРСР зазнала суттєвих змін, власне, офіційна політика режиму у сфері релігії. Якщо раніше до єпископату, духовенства й вірян фактично застосовувався відвертий терор і свавілля, про що, наприклад, красномовно свідчать особисті вказівки Леніна придушити спротив духовенства «з такою жорстокістю, щоби вони цього не забули впродовж кількох десятиліть», і що «чим більше представників реакційної буржуазії та реакційного духовенства … вдасться розстріляти, тим краще» [1, с. 212], то в 1940-ві рр. релігійний чинник перетворюється на ефективне знаряддя будівництва радянської держави-імперії, де національні й культурно-релігійні відмінності мали бути асимільованими в рамках «нової історичної спільності». У цьому контексті Російська (з 1943 р. – «Руська») православна церква (далі – РПЦ) стає частиною неоімперської радянської конструкції, яка демонструє і за змістом, і за стилістикою тяглість від старої російської імперської традиції. Інтернаціоналістська риторика остаточно заміщується великодержавним російським шовінізмом, російський народ фактично визнається імперієтворюючим, «головним народом», а його Церкві надається особливий статус [1, с. 216]. З огляду на те, що в Україні діяло дві третини всіх православних громад, 9 із 16 монастирів РПЦ, приблизно 40% всіх пізньопротестантських громад і майже 40% офіційно зареєстрованих «слу жителів культу» Радянського Союзу [1, с. 245], а західноукраїнські землі вирізнялися глибинними і міцними національними релігійними традиціями, «українська» складова частина партійно-радянської церковної політики апріорі набувала особливого значення. Завданням найвищої пріоритетності поставало знищення католицтва східного обряду в Галичині й на Закарпатті, яке відіграло свого часу вирішальну роль у формуванні власне української ідентичності галицьких і закарпатських русинів.

Досягнення цієї мети передбачало ліквідацію Греко-Католицької церкви як інституції, викорінення греко-католицької національно-духовної традиції, специфічної релігійно-групової ментальності та історичної пам'яті. Водночас постійним і визначальним мотивом у церковній сфері залишається курс на викорінення «українського буржуазного націоналізму», який детермінує не лише репресії щодо «невдоволених радянською національною політикою» священнослужителів і мирян, знищення будь-яких згадок про історію розгромлених Греко-Католицької, Української Автокефальної Православної церков та сформованої в їхньому річищі духовно-культурної традиції, але й нетерпимість до етноспецифічних виявів цієї традиції в літургії, обрядовій практиці, вимові богослужбових текстів, храмовому інтер'єрі. Знищенню підлягали також так звані «космополітичні» релігійні організації, які не вписувалися в парадигму неоімперського будівництва. Однак у західноукраїнському регіоні зазначена політика наштовхується на досить потужний опір, що набуває набагато більшого значення, ніж оборона виключно релігійних цінностей та інституцій. Жорсткий контроль і цілеспрямовано деструктивна політика режиму в релігійній сфері мала наслідком утворення потужного релігійного підпілля, що співпрацювало з більш широкими дисидентськими колами – рухом за права людини (обстоював також релігійні права особи та спільноти, рідну мову, обрядові традиції). Найбільшу питому вагу серед них мали грекокатолики. Упродовж більш як сорокарічного «катакомбного» періоду їм вдавалося зберегти церковну структуру, сформувати потужний народно-релігійний анклав, де продовжували зберігатися елементи національної ідентичності й спротив радянській церковно-національній політиці. У підпіллі перебували також переважна частина п'ятидесятників України, свідки Єгови, адвентисти-реформісти, покутники, прибічники Ради церков євангельських християн-баптистів, представники інших релігійних організацій. Разом із тим Галичина, Волинь, Закарпаття та Буковина, де зберігалися потужні елементи традиційної аграрної культури з яскравим етнічним забарвленням, в якій особливе місце належить храму і священику, унеможливили тотальне знищення національних ознак у релігійному житті. Формально приєднані до Руської православної церкви, але не абсорбовані нею місцеві парафії зберегли традиційні українські риси, традиційну українську вимову церковнослов'янського «глаголу», поряд із місцевим діалектом, в проповідях і обрядах. Якщо в період хрущовської антирелігійної кампанії, особливо руйнівної для України, було закрито майже половину всіх православних церков республіки (в Запорізькій області – 91%, у Дніпропетровській – 85%, Полтавській – 76%, у Криму – 70%), то в Закарпатській області вдалося закрити, наприклад, лише 17%, у Чернівецькій – 27%, Тернопільській – 36% [1, с. 249]. Як наслідок, ще до початку лібералізації радянської державної політики у сфері релігії західні області склали своєрідний центр тяжіння релігійного

життя, на який припадало більше половини зареєстрованих релігійних громад України. Актуалізація окреслених аспектів релігійної ситуації на сторінках молодої національної демократичної преси, яка народжувалася в надзвичайно складних умовах компартійно-номенклатурної протидії і в силу об'єктивних обставин на межі 1980-х – 1990-х рр. відігравала роль дороговказу для суспільства в поступі національного відродження, створювала для останнього потужне ідейне підґрунтя, освячене моральним авторитетом церкви. На початках «перебудовчої лібералізації», в умовах відсутності незалежних періодичних видань, коли публікація статей жорстко контролювалася цензорами, а видання підпорядковувались правлячій номенклатурі, розраховувати на розлогі журналістські повідомлення не доводилося. Дискурс релігійної проблематики, зокрема в контексті національного відродження та державництва, з огляду на свою регіональну значимість широко представлений у неформальній та напівлегальній регіональній пресі – виданнях, які не мали дозволу на друк та поширення, але й не закривалися органами КДБ при РМ УРСР після квітневого пленуму ЦК КПРС 1985 р. [2]. Саме в такому статусі було відновлено випуск «Українського вісника» на чолі з В. Чорноволом. М. Осадчий почав видавати один з останніх на самвидавівському полі часописів – журнал «Кафедра». Група львівських інтелектуалів та інакодумців готувала альманах «Євшанзілля». Серед авто- рів, редакторів, дописувачів цієї преси, зокрема, були відомі громадські та культурні діячі, дисиденти, які повсякчасно актуалізували завдання духовного відродження нації. Активно розкривав релігієзнавчу проблематику друкований орган Львівської філії УГС «Львівські Новини». На Закарпатті різнобічні аспекти й акції правозахисників релігійних свобод висвітлював друкований орган УГС «Карпатська Україна» [3]. Заслуговує на окрему увагу регіональна преса Народного Руху України, яка гостро ставила суспільно-значимі проблеми регіону, що традиційно замовчувалися в офіційних масмедіа, і виявилась могутнім важелем впливу на громадську думку та засобом політичного діалогу з владними структурами. Так, політичною гостротою вирізняються публікації, в тому числі й на релігійну тематику, пресових видань західноукраїнських обласних організацій НРУ: «Віче», «Галичина», «Рада». Поряд із суто рухівською пресою слід відзначити регіональні західноукраїнські ви¬дання неформальних організацій, які були предтечею НРУ, серед яких – інформаційний вісник Товариства Лева – «Поступ», видання тернопільського обласного товариства «Меморіал» – «Дзвін» тощо [4, с. 215–217]. Становлення багатопартійності, поступова ліквідація монополії КПРС на владу стали позитивною основою для ухвалення 12 червня 1990 р. Закону СРСР «Про друк та інші засоби масової інформації» [5]. Як наслідок, розпочався активний процес появи численних нових ЗМІ. Так, лише впродовж 1990 р. їхня кількість зросла втричі [6, с. 42]. Спираючись на отримане право, численні обласні та райради пішли на створення ЗМІ, альтернативних компартійним. Розпочався, як зауважує дослідник української журналістики В. Владимиров, процес розділення газет [7, с. 156]. Так, у Львові паралельно газеті «Вільна Україна» почала виходити цілком опозиційно налаштована «За вільну Україну», у м. Стрий (Львів. обл.) поряд із компартійною «Голос Стрийщины» – підконтрольна Демократичному блоку України «Голос свободи», в Івано-Франківську почала виходити як орган облради «Галичина» одночасно з комуністичною «Прикарпатською правдою» [7, с. 157]. Закономірно, що «альтернативна» компартійній ідеології преса, як правило, формулювала чітко окреслену ідейну точку зору, зорієнтовану на відродження національної державності, національних релігійних традицій та загальнодемократичні ідеали. Водночас серйозні зміни відбуваються й у релігійній сфері, почався активний процес відродження й легалізації українських церковних структур, які чітко стояли на засадах української державності. Так, 19 серпня 1989 р. Львівська православна парафія святих апостолів Петра і Павла на чолі з протоієреєм Володимиром Яремою вийшла з юрисдикції РПЦ і оголосила себе належною до Української Автокефальної Православної Церкви. На початку червня 1990 р. відбувся І Всеукраїнський собор УАПЦ, на якому була проголошена українська патріархія під керівництвом митрополита Мстислава (в миру Степана Скрипника). На відміну від 1917–1921 рр., коли базою УАПЦ була Наддніпрянська Україна, її відродження на межі 1980–1990 рр. відбувалося, в основному, в Галичині й у Києві. Через півроку після «відбудовчого» Всеукраїнського собору УАПЦ (5 черв. 1991 р.) в Україні діяло 939 громад цієї церкви, причому 96% з них знаходилося в трьох галицьких областях [8, с. 86]. Щоб зберегти свій контроль і запобігти відцентровим тенденціям, на початку жовтня 1990 р. Патріархат РПЦ надає формальну автономію Українському екзархату (на умовах канонічного підпорядкування

Москві, тобто з питань віровчення, догматики, культу, церковної організації). Формально було змінено назву церкви на Українську Православну Церкву (УПЦ). Її предстоятелем обрано митрополита Філарета. Після проголошення незалежності України, в листопаді 1991 р., собор УПЦ висловився за незалежність Української церкви від РПЦ. Проте делегація українських єпископів на чолі з митрополитом, яка у квітні 1992 р. вела переговори в Москві щодо надання УПЦ автокефалії, отримала категоричну відмову. Більше того, Синод РПЦ позбавив митрополита Філарета єпископської гідності. Наприкінці травня 1992 р. архієрейський собор УПЦ у Харкові замість митрополита Філарета оголосив своїм предстоятелем митрополита Ростовського і Новочеркаського Володимира (Сабодана). Проте Філарет цих рішень не визнав і разом зі своїми прихильниками оголосив про приєднання до УАПЦ. Наприкінці червня 1992 р. на Об'єднавчому соборі було оголошено про розпуск УПЦ й УАПЦ й утворення на їх базі єдиної релігійної організації – Української православної церкви Київського Патріархату (УПЦ-КП). Передбачалось, що нову церкву очолить патріарх Мстислав, який не був присутнім на соборі. Митрополита Філарета було оголошено заступником патріарха. Однак із реалізацією прийнятих рішень виникли труднощі. Патріарх Мстислав не визнав новоутворену церкву і призначив архієпископа Львівського і Галицького Петра очолити ту частину віруючих УАПЦ, які не приєдналися до УПЦ-КП. 23–24 жовтня 1993 р. УПЦ-КП обрала свого патріарха – митрополита Володимира (в миру Романюка). Після його смерті в липні 1995 р. УПЦ-КП очолив митрополит Філарет, обраний на соборі цієї церкви патріархом Київським і всієї Русі-України [9]. Таким чином, вже на світанку державної незалежності українське православ'я виявилось розколоте на три церкви: УАПЦ і УПЦ-КП, які займають чітку державницьку позицію, та УПЦ-МП – зорієнтовану на збереження єдності з Москвою. Паралельно в надзвичайно складних умовах відбувалася боротьба за легалізацію Української Греко-Католицької церкви (УГКЦ). Каталізатором виходу церкви з підпілля стали перешкоди владних структур у відзначенні віруючими тисячолітнього ювілею хрещення Русі в 1988 р. Тоді греко-католикам вдалося провести несанкціоновані владою масові богослужіння в Грушеві (Львів. обл.) та Зарваниці (Терноп. обл.). Це ще раз привернуло увагу антикомуністичної опозиції та широкої громадськості до проблеми дотримання прав віруючих на свободу віросповідання в СРСР. Відтак хвиля нових богослужінь релігійно-політичного характеру прокотилася багатьма населеними пунктами Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини. Демократичні перетворення кінця 1980-х рр. дозволили провести у Львові собор і проголосити відродження УГКЦ. Однак її остаточну легалізацію пов'язують із приїздом до України й утвердженням на «святоюрському престолі» (соборі Св. Юра у Львові) глави УГКЦ – верховного архієпископа і кардинала Мирослава-Івана Любачівського в березні 1991 р. Остаточно скасовував усі заборони щодо релігії та церковних організацій Закон УРСР «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. Водночас вільний розвиток релігійного середовища призвів до перерозподілу сфер впливу релігійних організацій і до певного протистояння між ними. Суттєвої гостроти цим конфліктам додавала політизація релігійного середовища. Особливо болісними не лише для Церкви, а й для всього українського суспільства були православно-грекокатолицький конфлікт кінця 1980-х – середини 1990-х рр. та внутрішнє протистояння між православними різних юрисдикцій. У цілому значимі для регіону проблеми відродження національних релігійно-церковних традицій, поновлення релігійної свободи й релігійного рівноправ'я, а також подолання міжцерковних і міжконфесійних конфліктів постають невід'ємною складовою комплексу тогочасних проблем, які піднімалися представниками західноукраїнських демократичних організацій у контексті боротьби за державну незалежність, становлення толерантних міжнаціональних відносин. Через акції та поширювану інформацію культурно-духовного спрямування, відновлення національної та історичної пам'яті, народних і національно-релігійних традицій керманичі українського відродження інтегрували й скерували політичну ідею, яка врешті-решт реалізувалася в процесі боротьби за суверенну національну державу. Молода демократична преса в зазначеному контексті постає могутнім провідником ідей, каналом зв'язку з громадськістю. Після прийняття Акта проголошення Незалежності України розпочинається, по суті, процес розбудови якісно нового національного інформаційного простору. Водночас змінюється як релігійна ситуація загалом, так і пріоритети регіональної преси. За роки незалежності України релігійна сфера продовжує динамічно розвиватися, кількісне зростання релігійних організацій переходить у нову якість діяльності і церковних інститутів,

і державно-суспільно-церковних відносин. Суттєво урізноманітнюється і саме релігійне життя. Масові паломництва віруючих, прощі, поклоніння релігійним святиням і мощам, хресні ходи стають значущим явищем громадського життя. Церква налагоджує тісну співпрацю з іншими суспільними інститутами. У свою чергу, громадянське суспільство, невід'ємною частиною якого постає церква, виступає ініціатором і провідником багатьох змін в Україні. Такі потужні «внутрішні вороги» української сучасної державності, як корупція, хабарництво, розкрадання бюджетних та інших суспільних ресурсів, екологічний вандалізм і багато інших ціннісних деформацій, що були нормою «радянського способу життя», можуть бути подолані лише спільними зусиллями, і роль морального авторитету церкви в цьому процесі покликана бути однією з основоположних. Нині церква все більшою мірою утверджує свій вплив у традиційно близьких для неї сегментах суспільного життя, таких як сім'я, система освіти та виховання, здійснює душпастирську діяльність в армії та інших силових структурах, активізує співпрацю з існуючими в державі системами соціального захисту та охорони здоров'я. Новим помітним явищем у релігійному житті в Україні стали також місії та братства, створені при різних релігійних центрах. Їх функції пов'язані з проведенням місійної та катехізаторської роботи, реалізацією заходів доброчинного та милосерд- ницького спрямування [10]. Загалом, опіка над нужденними, надання допомоги тим, хто її потребує, боротьба з асоціальними явищами та діяльність у середовищі суспільних груп ризику наповнює глибоким моральним позитивом систему суспільних відносин, і в цьому також проявляється особлива державотворча роль церкви. У роки незалежності України релігійне життя країни збагатилося таким новим явищем, як міжцерковні та міжконфесійні об'єднання, серед яких, зокрема, можна назвати Українське Біблійне Товариство, Всеукраїнську Раду Церков і релігійних організацій, створену в 1998 р., Нараду представників християнських Церков України, що працює з кінця 2003 р. тощо. Такі об'єднання здатні відіграти позитивну роль у подальшому розвитку релігійного середовища України, особливо в консолідації зусиль релігійних організацій заради реалізації ними масштабних соціальних проектів, у роботі з мінімізації наслідків міжцерковних і міжконфесійних конфліктів, налагодженні каналів «народної дипломатії» в міжнародних відносинах України з іншими країнами. Останнє особливо актуалізується у зв'язку зі спробами втілити в життя положення доктрини «русского мира» патріарха Московського і всієї Русі Кирила, сформульованої головним чином у листопаді 2009 р., що стала серйозним викликом ідейним засадам українського націє- і державотворення. Підвалини цієї доктрини визначають російське православ'я як цивілізаційну й ціннісну фундаментальну основу, російську мову як ядро «русского мира», утвердження в свідомості визнання «спільного минулого» та «спільного майбутнього», проголошують «русский мир» цивілізаційним суб'єктом глобалізованого світу, який конкурує з іншими цивілізаціями [1, с. 256]. Особливу роль церкви слід відзначити під час Революції Гідності, адже саме з релігією і церквою – і в цьому ми повністю погоджуємося з думкою дослідника цих подій В. Чубарко – українці пов'язують духовно-моральні цінності суспільства. Важливим чинником протестної поведінки людей стала особиста присутність на Майдані священиків різної конфесійної приналежності. Переважна більшість релігійних організацій України в революційному процесі, підтримуючи своїх громадян, обрала шлях міжконфесійних порозумінь, солідарності, єдності й активної взаємодії [11, с. 6]. Досить важливою залишається участь церкви в налагодженні суспільних відносин у постмайданівському середовищі. Окреслені тенденції розвитку релігійної ситуації визначили тематичну спрямованість газетного дискурсу західноукраїнської регіональної преси. При цьому його державотворчий контекст чітко простежується в різних площинах. Зокрема, поширювана в регіональній пресі різнобічна інформація щодо місця й ролі церкви в національній історії, українському націєтворенні та формуванні національних державницьких традицій, а також щодо легалізації зорієнтованих на національну державність інституційних структур УГКЦ, УАПЦ, УПЦ-КП, освячувала церковним авторитетом зростаючу політизацію народної активності, процеси національного відродження, створюючи потужну ідейну противагу неоімперському ідеологічному натиску Москви. Водночас ціннісно-світоглядна, морально-етична та виховна спрямованість публікацій формували міцне духовне підґрунтя для становлення громадянського суспільства, яке народжувалося в складних процесах трансформації тоталітаристської свідомості пострадянського соціуму. Насамкінець, релігійна тематика з огляду на потужний вплив церкви в суспільно-політичному житті Західної України та найвищі показники

народної довіри, починає активно експлуатуватись різними політичними силами в боротьбі за електоральні симпатії. Подібні публікації хоч і характеризуються емоційною насиченістю, певною політичною заангажованістю, проте, виступаючи засобом політичної боротьби, чинять закономірний вплив на загальні процеси політичного розвитку української держави. Окремий сегмент досліджуваного дискурсу складає релігійна преса. Відповідно до радянського законодавства для церкви була встановлена заборона на проповідування за межами храму будь-яким способом. Окрім офіційно дозволених друкованих видань – церковного календаря, «Журналу Московської Патріархії та «Православного вісника», до 1989 р. будь-яка література релігійного характеру – друкована, рукописна, самвидав чи зарубіжна – вважалася «підривною», а її розповсюдження – «антирадянською агітацією та пропагандою». Серед цього числа – часопис «Християнський голос», який почав виходити як самвидав 1988 р. під керівництвом Івана Геля. Лише з 1989 р. розпочинається динамічний процес становлення релігійної преси. І якщо станом на 1993 р. було створено близько 30 релігійних друкованих видань [12, с. 6], то станом на сьогодні їх офіційно зареєстровано 345 [13]. В умовах незалежності релігійна преса все стійкіше утверджується в українському інформаційному просторі, активно розширює свою аудиторію. Крім офіційних видань, з'являються й спеціалізовані – для молоді та дітей, для віруючої інтелігенції, для військових, парафіяльні видання тощо. Тематика та проблематика релігійної преси досить різнопланова. У цілому серед визначених тематичних категорій пріоритетними є морально-етична (36%), християнсько-просвітницька (19%) та культурно-мистецька тематики (19%). У публікаціях висвітлюються питання християнської моралі, духовності й гуманізму, просвітництва та виховання, мистецтва і культури, свободи слова, совісті, віросповідання, взаємовідносин церкви та суспільства. Велику увагу приділено історичному минулому і постатям церковних ієрархів, священників, мирян, які зазнали переслідування, ув'язнення, заслання. Однією з важливих тем церковної періодики є висвітлення різнобічних аспектів церковно-державної взаємодії [14, с. 522; 15, с. 259]. На окрему увагу заслуговують публікації часопису «Наша віра». Газета була заснована як офіційне видання УАПЦ, але згодом почала позиціонувати себе як «православна газета». Зокрема, національно-патріотична тематика тут складає близько 16% усіх матеріалів. Вона виражається в патріотичних матеріалах, що закликають плекати українську мову, національну гідність, історію (38%), в публікаціях про УПА (17%), дисидентський рух (16%), голодомор (11%), Другу світову війну (9%). Часто на сторінках видання підіймаються теми, що стосуються Т. Г. Шевченка (7%). Поява патріотичної тематики на сторінках видання «Наша віра» тісно пов'язана з постаттю її засновника та редактора Євгена Сверстюка – українського патріота, дисидента, мислителя. Значне місце статті національно-патріотичного характеру займають у виданнях УАПЦ «Успенська вежа» і «Православна Галичина». Матеріалами, присвяченими суспільно-політичній тематиці та богословсько-моральним проблемам, катехитично-повчального, суспільного та історичного змісту вирізняються газети УГКЦ «Вірую» та «Арка», видання комісій у справах молоді у Львові та Івано-Франківську – «Храм» і «Світло правди», газета отців Чину святого Василія Великого «Дзвіниця» тощо [16]. Аналіз, проведений Центром релігійної інформації і свободи Української Асоціації релігієзнавців, засвідчує, що релігійні видання досить об'єктивно висвітлюють проблеми державноцерковних відносин, дають виважену оцінку розвитку релігійно-церковного життя, пропагують основи християнської етики, знайомлять читачів з історією та сучасною діяльністю церков і релігійних організацій. Водночас, як слушно зауважує президент Української Асоціації релігієзнавців проф. А. Колодний, регіональні особливості релігійного життя значною мірою зумовлені історичним минулим, національним складом населення, усталеними традиціями, зокрема сімейними, способом господарки, загальним культурно-освітнім рівнем населення, політичними процесами, міждержавними відносинами [17], що також накладає відбиток на змістове наповнення регіональної конфесійної преси.

Висновки і пропозиції. Релігія як феномен суспільно-політичного життя в Україні почала динамічно набувати значимості наприкінці 1980-х рр., за умов появи перших зародків лібералізації радянської системи, а після розпаду СРСР і проголошення незалежності утвердилася в ньому на чільних позиціях, посилених найвищим рівнем довіри серед громадян. Одна з фундаментальних ролей у процесах політичного пробудження української нації, відродження її релігійних традицій як важливого націє- та державотворчого чинника належить пресі – могутньому провіднику ідей, каналу зв'язку з громадськістю. Держа-

вотворчий контекст газетного дискурсу релігійної проблематики в Західній Україні був зумовлений регіональними особливостями розвитку релігійної ситуації, яку вирізняють глибинні та міцні національні традиції, і чітко простежується в трьох площинах. По-перше, актуалізація різнобічної інформації щодо відродження національних церковних структур (УГКЦ, УАПЦ, УПЦ-КП), які історично відігравали потужну націєтворчу роль, їх минулого та поточної діяльності – формували простір незалежної ідейної державницької альтернативи, руйнівної для неоімперської ідеології Москви. По-друге, етична та ціннісно-світоглядна спрямованість публікацій на релігійну тематику чинила руйнівний вплив на тоталітаристську сутність пострадянських суспільних відносин, детермінуючи ідейне підґрунтя для становлення громадянського суспільства й демократичної політичної культури. По-третє, політичні процеси, що розгорнулися в Україні з початку 90-х років XX ст., зробили наочною можливість інтеграції громадян на релігійно-політичній основі, а релігійна тематика активно починає експлуатуватися різними політичними силами як засіб боротьби за електоральні симпатії. Таким чином, виступаючи засобом політичної боротьби, такі публікації безпосередньо впливали на становлення політичної системи української держави. Окремий сегмент досліджуваного дискурсу складає релігійна преса. Виявляючи жвавий інтерес до різних аспектів релігійного життя, конфесійні видання загалом відіграють помітну роль в інформаційному просторі країни, сприяють утвердженню засадничих цінностей громадянства, очищенню суспільної моралі від тоталітаристських деформацій, утверджують підвалини громадянського суспільства – фундаментальної основи сучасної демократичної державності. Різнобічне поглиблене осмислення окресленої в статті дослідницької проблеми складає перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України / В. Войналович (керівник), В. Єленський, М. Кирюшко та ін. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 272 с.

2. Самвидав та неформальна преса // Електронний архів Українського визвольного руху. URL: http://avr.org.ua/index.php/ROZDILY_RES?idUpCat=1267 (дата звернення: 03.08.2018).

3. Басараб М. М. Громадські організації Закарпаття в боротьбі за державність України (кінець 80-х – початок 90-х років XX століття): монографія; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород : Видавництво «Карпати», 2009. 336 с.

4. Кожанов А. В. Регіональна преса Народного Руху України у період боротьби за українську незалежність // Інтелігенція і влада. 2011. Вип. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2011_23_25.

5. Про пресу та інші засоби масової інформації: Закон СРСР від 12.06.1990. № 1552-I. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90.

6. Костилєва С. О. Друковані засоби масової комунікації України (1986–2000 рр.): історія становлення, тенденції розвитку. Київ: Ін-т історії України, 2001. 304 с.

7. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917–1991): навчальний посібник. Київ: МАУП, 2007. 174 с.

8. Історія християнської церкви на Україні: релігієзнавчий довідковий нарис; АН України. Київ: Наукова думка, 1992. 104 с.

9. Лубський В. Релігієзнавство. Київ: Вілбор, 2002. 432 с. URL: http://pidruchniki.com/16011013/religiyeznavstvo/suchasna_religiyna_situatsiya_ukrayini.

10. Релігійно-церковне життя незалежної України // Історія українського суспільства : навчальний посібник / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2011. 597 с.

11. Чубарко В. В. Роль церкви в подіях майдану: на матеріалах інтерв'ю. Грані. 2015. № 5. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_5_3 (дата звернення: 15.08.2018).

12. Православна церковна періодика: вчора, сьогодні, завтра. Церковна православна газета. 2007. № 14(190). С. 6.

13. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2018 року / Наказ Міністерства культури України від 19.03.2018 р. № 216 «Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2017 рік (релігійні організації)». URL: https://risu.org.ua/ua/index/resourses/ statistics/ukr_2018/70440/.

14. Левчук М. Преса православної Волині: тематичний аспект (за матеріалами часописів «Дзвони Волині», «Волинь православна») // Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді та повідомлення Дев'ятої Всеукраїнської наук.-теор. конф. Львів, 2005. С. 522–524.

15. Скленар І. Сучасна церковна преса в Україні: головна проблематика. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2003. Вип. 23. С. 258.

16. Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан // Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/.
17. Колодний А.М. Релігійна мережа України в її проблемах і перспективах. URL: https://ukreligieznavstvo.wordpress.com/2009/03/15/religijna_merezha_ukrajiny/#more-220.

References:

1. *Relihiinyi chynnyk u protsesakh natsiie- ta derzhavotvorennia: dosvid suchasnoi Ukrainy [Religious factor in the processes of nation- and state formation: the experience of modern Ukraine]* / V. Voynalovych (head), V. Yelensky, M. Kiryushko and others. Kyiv: Institute of Political and Ethnonational Studies. IF Kuras NAS of Ukraine, 2012. 272 p. [in Ukrainian].
2. *Samvydav ta neformalna presa [Samvydav and informal press]*. Electronic archive of the Ukrainian liberation movement. Retrieved from: http://avr.org.ua/index.php/ROZDILY_RES?idUpCat=1267 (access date: 03.08.2018). [in Ukrainian].
3. Basarab M.M. (2009). *Hromadski orhanizatsii Zakarpattia v borotbi za derzhavnist Ukrainy (kinets 80-kh – pochatok 90-kh rokiv KhKh stolittia) [Public organizations of Transcarpathia in the struggle for statehood of Ukraine (late 80's – early 90's of the twentieth century)];* Research Institute of Political Regionalism; Uzhhorod National University. Uzhhorod: Karpaty Publishing House, 2009. 336 p. [in Ukrainian].
4. Kozhanov A.V. (2011). Rehionalna presa Narodnoho Rukhu Ukrainy u period borotby za ukrainsku nezalezhnist. [Regional press of the People's Movement of Ukraine during the struggle for Ukrainian independence]. *Intelihentsiia i vlada – Intelligentsia and power.* Vip. 23. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2011_23_25. [in Ukrainian].
5. Pro presu ta inshi zasoby masovoi informatsii: Zakon SRSR vid 12.06.1990. № 1552-I. [On the press and other media: the Law of the USSR from 12.06.1990. № 1552-I]. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90. [in Ukrainian].
6. Kostylieva S.O. (2001) *Drukovani zasoby masovoi komunikatsii Ukrainy (1986–2000 rr.): istoriia stanovlennia, tendentsii rozvytku. [Printed mass media of Ukraine (1986–2000): history of formation, development trends]*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, 304 p. [in Ukrainian].
7. Vladymyrov V.M. (2007). *Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky (1917–1991): navchalnyi posibnyk [History of Ukrainian journalism (1917–1991): textbook]*. Kyiv: MAUP, 2007. 174 p. [in Ukrainian].
8. *Istoriia khrystyianskoi tserkvy na Ukraini: relihiieznavchyi dovidkovyi narys [History of the Christian Church in Ukraine: religious reference essay; Academy of Sciences of Ukraine]*. Kyiv: Naukova Dumka, 1992. 104 p. [in Ukrainian].
9. Lubskyi V. (2002). Relihiieznavstvo [Religious Studies]. Kyiv: Wilbor, 2002. 432 p. Retrieved from: http://pidruchniki.com/16011013/ religiyeznavstvo / suchasna_religiyna_situatsiya_ukrayini. [in Ukrainian].
10. Relihiino-tserkovne zhyttia nezalezhnoi Ukrainy. Istoriia ukrainskoho suspilstva : navchalnyi posibnyk [Religious and church life of independent Ukraine] *History of Ukrainian society: textbook* / SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman". Kyiv: KNEU, 2011. 597 p. [in Ukrainian].
11. Chubarko V.V. (2015). Rol tserkvy v podiiakh maidanu: na materialakh interv'iu. [The role of the church in the events of the Maidan: on the materials of the interview]. *Hrani – Faces.* № 5. P. 6–11. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_5_3 (access date: 15.08.2018). [in Ukrainian].
12. *Pravoslavna tserkovna periodyka: vchora, sohodni, zavtra. Tserkovna pravoslavna hazeta. [Orthodox church periodicals: yesterday, today, tomorrow. Church Orthodox newspaper]*. 2007. № 14(190). P. 6. [in Ukrainian].
13. Zvit pro merezhu relihiinykh orhanizatsii v Ukraini stanom na 1 sichnia 2018 roku / Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 19.03.2018 r. № 216 "Pro richnu statystychnu zvitnist z pytan derzhavno-konfesiinykh vidnosyn v Ukraini za 2017 rik (relihiini orhanizatsii)". [Report on the network of religious organizations in Ukraine as of January 1, 2018 / Order of the Ministry of Culture of Ukraine dated March 19, 2018 № 216 "On annual statistical reporting on state-confessional relations in Ukraine in 2017 (religious organizations)"]. Retrieved from: https://risu.org.ua/ua/index/resourses/ statistics/ukr_2018/70440/. [in Ukrainian].
14. Levchuk M. (2005). Presa pravoslavnoi Volyni: tematychnyi aspekt (za materialamy chasopysiv "Dzvony Volyni", "Volyn pravoslavna"). Press of Orthodox Volyn: thematic aspect (based on the magazines "Bells of Volyn", "Orthodox Volyn"). *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist. Dopovidi ta povidomlennia Dev'iatoi Vseukrainskoi nauk.-teor. konf. – Ukrainian periodicals: history and modernity. Reports and announcements of the Ninth All-Ukrainian Scientific Theory. conf.* Lviv. P. 522–524. [in Ukrainian].
15. Sklenar I. (2003). Suchasna tserkovna presa v Ukraini: holovna problematyka [Modern church press in Ukraine: the main issues]. *Bulletin of Lviv University. Journalism series – Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia Zhurnalistyka.* Vyp. 23. P. 258. [in Ukrainian].
16. Nedavnia O. Suchasnyi rozvytok UHKTs: stan [Modern development of the UGCC: state]. *Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy – Religious Information Service of Ukraine.* Retrieved from: https://risu.org.ua/en/index/monitoring/society_digest/40844/. [in Ukrainian].
17. Kolodnyi A. M. *Relihiina merezha Ukrainy v yii problemakh i perspektyvakh. [Religious network of Ukraine in its problems and prospects]*. Retrieved from: https://ukreligieznavstvo.wordpress.com/2009/03/15/religijna_merezha_ukrajiny/#more-220 [in Ukrainian].

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.9
УДК 159.9.019:377.35

Олена ІЛЬЧЕНКО
кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології, перекладу та мовної комунікації,
Національна академія Національної гвардії України, майдан Захисників України, 3, м. Харків, 61001
ORCID: 0000-0003-4869-274X

Olena ILCHENKO
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Philology,
Translation and Linguistic Communication, National Academy of the National Guard of Ukraine,
Maidan Zashysnykiv Ukrainy, 3, Kharkiv, 61001
ORCID: 0000-0003-4869-274X

РОЛЬ ЗМІ В СИСТЕМІ РОЗБУДОВИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

THE ROLE OF THE MASS MEDIA IN THE SYSTEM OF STRATEGIC COMMUNICATION DEVELOPMENT

У статті визначено роль і місце ЗМІ в системі стратегічних комунікацій в Україні. Проаналізовано основні й спеціальні принципи взаємодії Національної гвардії України зі ЗМІ. Виявлено спільну мету у взаємодіючих суб'єктів. Установлено форми практичної взаємодії пресслужб зі ЗМІ. Досліджено основні форми організації взаємодії Національної гвардії України з пресою, радіо, телекомпаніями, інтернет-виданнями.

Новий комунікативний простір породжується незалежними один від одного учасниками. У такій ситуації комунікація стає об'єктом дослідження, оскільки від рівня знань відповідних комунікативних процесів залежить результат. Це не тільки нові для українського суспільства, а й складні завдання, що передбачають значні інтелектуальні затрати в системі управління.

Ключові слова: *ЗМІ, громадськість, стратегічні комунікації, Національна гвардія України, прес-служба.*

The article defined the role and place of the media in the system of strategic communications in Ukraine. The main and special principles of interaction between the National Guard of Ukraine with the mass media are analyzed. A common goal in interacting subjects is revealed. Forms of practical interaction between press services and the mass media have been established. The main forms of organization of interaction between the National Guard of Ukraine and the media, radio, TV companies and Internet publications have been studied.

The new communicative space is generated by independent participants. In this situation, communication becomes the object of study, because the result depends on the level of knowledge of the relevant communication processes. These are not only new for Ukrainian society, but also complex tasks that involve significant intellectual costs in the management system.

Keywords: *mass media, public, strategic communications, National Guard of Ukraine, media-service.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах різко змінилося ставлення до комунікації. Важливим стає не «цитатне слово» [8, с. 11], а істина. Новий комунікативний простір породжується незалежними один від одного учасниками. У такій ситуації комунікація стає об'єктом дослідження, оскільки від рівня знань відповідних комунікативних процесів залежить результат. Це не тільки нові для українського суспільства, а й складні завдання, що передбачають значні інтелектуальні затрати в системі управління. Останні роки Україна впевнено крокує шляхом розвитку не лише інформаційного суспільства, а й суспільства знань, що зумовлює зростання різнорівневих інформаційних комунікацій, які долають раніше збудовані ідеологічні бар'єри [3]. Вихід комунікації за національні, етноментальні й культурологічні межі зумовлює потребу у формуванні відповідної нормативно-правової бази, що має бути узгоджена із суб'єктами глобального інформаційного простору й відповідати задоволенню їхніх законних інтересів [4]. Тому стратегічні комунікації в суспільстві знань перетворюються на системоутворюючий складник сучасної цивілізації та є умовою її глобальних трансформацій. Водночас адаптація технологій стратегічних комунікацій відповідно до соціокомунікативних структур суспільства й держави є необхідною складовою частиною їх успішного функціонування [3]. Стратегічні комунікації трактують як «скоординоване й належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків,

© Ільченко О., 2021

інформаційних і психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» (визначення СтратКому у Воєнній доктрині України) [7; 9]. Таким чином, «система стратегічних комунікацій повинна працювати на підтримку національних інтересів України та забезпечувати довіру до держави» [7].

Мета розвитку стратегічних комунікацій зумовлює необхідність відповідних наукових розвідок у різних галузях, зокрема в царині комунікативної лінгвістики, оскільки «змістовим ядром стратегічних комунікацій є формування <стратегічного> наративу – переконливої сюжетної лінії, яка може пояснити події аргументовано і з якої можна дійти висновків щодо причин перебування держави в конфлікті, значення цього становища та висновків щодо перспектив держави в разі успішного виходу з нього» [1, с. 149].

Об'єкт дослідження – стратегічні комунікації. У науковій літературі виділено й сформульовано компоненти системи стратегічних комунікацій (за зразок узято стандарти НАТО): зв'язки з громадськістю; публічна дипломатія та військові заходи на підтримку публічної дипломатії; зв'язки зі ЗМІ; інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва; цивільно-військове співробітництво; дії в кіберпросторі, зокрема соціальні мережі; залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів; інформаційні операції; інформування про ситуацію та документування подій на полі бою; розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів; репрезентація дій військ та ін. [5]. Таким чином, зв'язки зі ЗМІ – важливий компонент системи стратегічних комунікацій, який обрано за предмет цієї розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою впливу на суспільну свідомість через призму ЗМІ переймалися такі науковці, як О. Баранов, М. Бахтін, Ю. Крістева, Л. Ороховська, Х. Ортега-і-Гассет, Л. Пелепейченко, Г. Почепцов та ін. Постановка завдання. Мета дослідження – визначити роль і місце ЗМІ в системі стратегічних комунікацій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Установленням зв'язків зі ЗМІ переймаються прессслужби – структурний підрозділ, що забезпечує інформаційні й комунікаційні вимоги державних відомств, політичних, громадських, бізнесових, а також постійно діючих міжнародних організацій [2]. Прес-служба – це окремий відділ, головна мета якого полягає у своєчасному та правдивому висвітленні діяльності державної установи й у підтримці доброзичливих зв'язків зі ЗМІ та громадськістю. Основні завдання прес-служби, наприклад, Національної академії Національної гвардії України (далі – НАНГУ) такі: постійно підтримувати зв'язки з міськими, обласними та загальнодержавними ЗМІ з метою висвітлення найбільш важливих подій життєдіяльності НАНГУ в ЗМІ; організовувати роботу щодо пропаганди професії військового, поширення авторитету Національної гвардії України (далі – НГУ) через місцеві, обласні та регіональні ЗМІ; систематично та своєчасно, якісно й повно надавати інформацію про важливі події в НАНГУ до міських, обласних, загальнодержавних ЗМІ; складати для ЗМІ іміджмейкерські проекти про життєдіяльність НАНГУ; організовувати брифінги, прес-конференції, зустрічі та бесіди військовослужбовців НАНГУ з представниками ЗМІ; організовувати вивчення громадської думки про діяльність НАНГУ та внесення відповідних коректівів щодо її вдосконалення; надавати організаційну та методичну допомогу начальникам структурних підрозділів із питань зв'язків зі ЗМІ та роботи з громадськістю; організовувати підготовку та випуск рекламної продукції про НАНГУ; забезпечувати фото- та відеозйомку найважливіших подій у НАНГУ. Результати цієї діяльності регулярно висвітлюються на сайті НАНГУ [6]. Взаємодію ЗМІ та НГУ можна вважати різновидом соціальної взаємодії, у такому разі необхідно виокремити елементи цієї системи: суб'єкти взаємодії (представники ЗМІ, підрозділи НГУ); предмет взаємодії (діяльність НГУ); механізм свідомого регулювання взаємовідносин між суб'єктами. Таким чином, намічається дві основні ознаки взаємодії між суб'єктами: наявність спільної мети, яка й породжує взаємодію; використання обома сторонами, що взаємодіють, можливостей (інформації, засобів) один одного для досягнення власних цілей. Отже, взаємодія НГУ і ЗМІ – це, з одного боку, узгоджені, законні контакти між цими суб'єктами, що виникають і розвиваються на основі спільних інтересів із використанням можливостей один одного для спільного вирішення поставлених завдань; з іншого – це процес взаємовпливу зазначених суб'єктів під час діяльності щодо досягнення спільних і власних цілей. Основні принципи взаємодії НГУ зі ЗМІ – принципи законності та гласності. Принцип законності передбачає безумовне виконання взаємодіючими суб'єктами в процесі реалізації своїх повноважень законів і підзаконних нормативних актів і відповідність правовим приписам усіх взаємозв'язків цих суб'єктів. Реалізація принципу гласності (або відкритості, прозорості) виявляється в тому, що НГУ

зобов'язана своєчасно, широко та регулярно інформувати громадян про свою діяльність. Окрім вищезазначених, є деякі спеціальні принципи, без урахування яких взаємодія між НГУ та ЗМІ, зокрема в такому напрямку, як висвітлення діяльності НГУ у ЗМІ, буде неефективною: 1) принцип оперативності (інформація, що надається в ЗМІ, повинна бути «свіжою», не застарілою); 2) принцип актуальності та своєчасності (для подання в ЗМІ добирають резонансні випадки, яскраві дії НГУ); 3) принцип системності (передбачає регулярність виходу матеріалів у ЗМІ); 4) принцип інформативності (матеріали повинні містити менше оцінок, категоричних висловлювань, а більше інформації, щоб надати можливість реципієнтові робити висновки самостійно); 5) принцип тематичної різноманітності (офіційна інформація повинна перемежовуватись інформацією щодо розкриття конкретних правопорушень, наданням практичних порад громадянам, нарисами про кращого гвардійця тощо); 6) принцип комплексного характеру (публікації, крім основної, можуть містити ще декілька додаткових тем); 7) принцип емоційної насиченості (навіть найбільш «сухий» матеріал можна «розбавити» конкретним прикладом для надання йому цікавості). Дотримання перших трьох принципів (оперативності, актуальності, системності), як нам видається, забезпечує ефективність взаємодії НГУ зі ЗМІ. Під час підготовки інформації для розповсюдження в ЗМІ працівники пресслужб керуються такими принципами: достовірності, стислості, зрозумілості, однозначності, масовості, результативності. Таким чином, можна сформулювати узагальнюючий принцип побудови стосунків НГУ зі ЗМІ – принцип соціального партнерства, який передбачає таке: а) установлення двостороннього характеру відносин (з одного боку, НГУ прагне сформувати позитивну громадську думку про свою діяльність і позитивний імідж, заручитися громадською підтримкою своєї діяльності шляхом розповсюдження роз'яснювального матеріалу в ЗМІ, а з іншого – журналісти реалізують своє право на інформацію); б) надійний зворотний зв'язок. Взаємодія неможлива без наявності спільної мети у взаємодіючих суб'єктів. На перший погляд, ЗМІ та НГУ стосовно один одного прагнуть протилежного. Основні функції ЗМІ в аспекті можливості їх використання в діяльності НГУ такі: а) інформаційна (використовується для формування громадської думки щодо проблем боротьби зі злочинністю, інформування громадян про героїчні вчинки військовослужбовців); б) просвітницька (використовується з метою виховання населення); в) виховна (сприяє формуванню високого рівня патріотизму); г) регулятивна (скеровує громадян на реалізацію завдань, що стоять перед суспільством, зокрема й на підтримку правопорядку, організацію попереджувальних і профілактичних заходів); ґ) гедоністична (використовується для формування правомірної поведінки громадян). Отже, збіг цілей таких соціальних систем, як ЗМІ й НГУ, передбачає взаємодію, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на кожну з них. Так, ЗМІ використовують інформацію, методологію, наукові знання, термінологію, що належать НГУ, тоді як останні використовують методологію ЗМІ для досягнення власної мети: забезпечення прав і свобод людини, організація безпеки громадян, забезпечення охорони громадського порядку. Таким чином, у взаємодії зі ЗМІ гвардійці працюють за трьома основними напрямками, які можна класифікувати за ознакою врахування інтересів різних соціальних груп та інститутів: 1) урахування інтересів громадян; 2) урахування інтересів ЗМІ; 3) урахування інтересів НГУ. Урахування інтересів громадян включає інформування населення про стан боротьби зі злочинністю та правопорушеннями, стан громадської безпеки на території обслуговування тощо; реагування на критичні виступи в ЗМІ з боку громадян. Урахування інтересів працівників ЗМІ – заходи з реалізації права журналіста на інформацію про діяльність НГУ; надання інформації, яку потрібно передати аудиторії відповідного ЗМІ; відповіді на запити щодо доступу до офіційних документів і запити щодо надання письмової чи усної інформації; організація безпеки працівників ЗМІ. Урахування інтересів НГУ – використання ЗМІ гвардійцями для правового виховання населення (спонукання населення до надання допомоги в забезпеченні охорони громадського порядку, проведення АТО; усунення, блокування чи нейтралізація обставин, що сприяють правопорушенню; активне використання прогресивних форм профілактики правопорушень; зміцнення довіри населення до гвардійців; підвищення авторитету НГУ; формування позитивного іміджу); використання інформації, що міститься в матеріалах ЗМІ, для розроблення планів роботи під час проведення оцінки змін у стані охорони громадського порядку, вибору ефективних форм і методів організації роботи; вирішення специфічних завдань. Названі напрями різноспрямовані, але тісно пов'язані й реалізуватися один без одного не можуть. Саме від стану взаємодії та рівня налагодженості

стосунків зі ЗМІ залежатиме ефективність роботи з населенням, що є особливо важливим фактором у діяльності НГУ. Практична взаємодія прес-служб зі ЗМІ реалізується в таких формах: 1) виступи керівництва та військовослужбовців на радіо й телебаченні в межах участі в телерадіопрограмах; 2) участь військовослужбовців у прямих ефірах телерадіопрограм, прямих телефонних лініях телерадіокомпаній і редакцій газет, в інших заходах, які передбачають зворотний зв'язок із громадянами; 3) надання керівництвом і військовослужбовцями інтерв'ю та коментарів щодо тих чи інших подій представникам ЗМІ; 4) підготовка тематичних публікацій для друкованих ЗМІ й інтернет-видань; 5) надання матеріалів за запитами ЗМІ; 6) запрошення представників ЗМІ до різних заходів, що організовуються службою; 7) взаємодія з працівниками ЗМІ під час проведення масових заходів; надання представникам ЗМІ повної, об'єктивної та достовірної інформації (крім таємної чи службового користування) щодо забезпечення охорони громадського порядку, обмежувальних та інших заходів, що можуть застосовуватися під час проведення масових заходів, роз'яснення доцільності їх запровадження; 8) організація безпеки журналістів, яка передбачає негайне реагування на всі правопорушення, пов'язані з діяльністю ЗМІ та їхніх представників; наближення нарядів патрульнопостової служби до місць розташування редакцій ЗМІ; забезпечення журналістів у разі потреби спецзасобами для відстрілу патронів, споряджених гумовими кулями; 9) реагування на виступи в ЗМІ з проблемних питань діяльності гвардійців; 10) розгляд звернень (запитів) від ЗМІ. Особливими авторитетом і прихильністю в населення користуються радіо й телебачення, і саме тому пресслужби НГУ повинні звернути увагу на налагодження на постійній основі співробітництва з телерадіокомпаніями. Інтернет-видання – засіб масової комунікації, який функціонує в глобальній інформаційній мережі Інтернет. Окрім того, мережа Інтернет активно використовується багатьма друкованими періодичними виданнями та телерадіоканалами України. Власні веб-сторінки в мережі Інтернет мають більшість газет, журналів, інформагентств, телекомпаній і радіостудій. Радіо характеризується комплексом дійсно унікальних властивостей, що роблять його загальнопоширеним і загальнодоступним. Доступність, простота й у той же час емоційність живого мовлення сприяють популярності радіо. За допомогою радіокомпаній можливі розміщення термінових оголошень і повідомлень для громадян, їх трансляція по декілька разів на день. Організація взаємодії НГУ з радіостудіями може здійснюватися за такими напрямами: 1) підготовка готових текстових матеріалів для трансляції по радіоканалу; 2 проведення виступів на радіо, зокрема в прямому ефірі, керівних працівників і провідних фахівців підрозділів НГУ з актуальних питань правоохоронної діяльності; 3) підготовка спільних із редакціями і власних самостійних спеціальних радіопрограм і передач із правоохоронної тематики; 4) організація інтерв'ю з посадовими особами НГУ, підготовка тематичних радіосюжетів; 5) запрошення представників радіокомпаній або студій на пресконференції, брифінги, засідання «круглого столу», сеанси телефонного зв'язку («гаряча лінія») та інші заходи ділового спілкування; 6) розміщення на радіоканалах аудіороликів соціальної реклами правоохоронної діяльності НГУ. Телебачення як один із найефективніших ЗМІ забезпечує оперативний зворотний зв'язок із багатомільйонною аудиторією телеглядачів. Вирішуючи основне завдання соціальної інформатизації суспільства, телебачення намагається реалізувати напрями психологічних законів взаємодії суспільства й інформації, що базуються на використанні чуттєвої, логічної й прагматичної інформації. Основними формами організації взаємодії НГУ із телекомпаніями є такі заходи: 1) організація передач за участю керівників і провідних фахівців установ НГУ; 2) створення власних телепрограм; 3) трансляція на постійній основі інформаційних повідомлень з правоохоронної тематики підрозділів НГУ; 4) розміщення відеороликів і телесюжетів соціальної реклами з основних напрямків правоохоронної діяльності підрозділів НГУ; 5) запрошення представників телекомпаній на прес-конференції, брифінги, засідання «круглого столу» й інші заходи ділового спілкування, що проводяться в установах НГУ. Отже, є багато різноманітних форм взаємодії гвардійців зі ЗМІ. Важливе завдання – обрати форму, доцільну в кожній конкретній ситуації.

Висновки і пропозиції. Отже, перед НГУ стоять такі завдання, як забезпечення прав і свобод людини й організація безпеки громадян. В Україні ще триває процес інституційного формування НГУ, а її функції будуть узгоджуватися з практикою інших демократичних країн. Вищевикладене свідчить про те, що взаємодія зі ЗМІ є важливим напрямком у діяльності НГУ. Взаємодія гвардійців зі ЗМІ будується за принципом соціального партнерства й організовується за такими напрямками:

урахування інтересів громадян (інформування населення про діяльність НГУ та реагування на критичні виступи в ЗМІ з боку громадян); урахування інтересів працівників ЗМІ (акредитація журналістів; надання інформації ЗМІ; відповіді на запити; організація безпеки працівників ЗМІ; реагування на критичні виступи в ЗМІ з боку журналістів); урахування інтересів НГУ (спонукання населення до надання допомоги в розкритті та розслідуванні правопорушень; усунення, блокування чи нейтралізація обставин, які сприяють учиненню злочинів; активне використання прогресивних форм профілактики правопорушень; зміцнення довіри населення до гвардійців; підвищення авторитету НГУ; формування позитивного іміджу НГУ; вирішення специфічних завдань тощо). Ці напрями взаємопов'язані й передбачають для досягнення найбільш ефективної взаємодії зі ЗМІ співпрацю в різних напрямках одночасно. НГУ практикує такі форми взаємодії зі ЗМІ: виступи керівників і військовослужбовців на радіо й телебаченні та їх участь у прямих ефірах телерадіопрограм, прямих телефонних лініях телерадіокомпаній і редакцій газет; надання інтерв'ю та коментарів щодо відповідної події представникам ЗМІ; підготовка тематичних публікацій для друкованих ЗМІ й інтернет-видань; надання матеріалів за запитами ЗМІ; запрошення ЗМІ на заходи, що організовуються установами НГУ; взаємодія з працівниками ЗМІ під час проведення масових заходів; забезпечення безпеки журналістів тощо. Під час організації роботи щодо взаємодії зі ЗМІ гвардійцям необхідно активніше використовувати можливості впливу мас-медіа на свідомість великих груп населення щодо оцінки діяльності НГУ й одержання підтримки дій гвардійців із боку громадян. Ураховуючи те, що тільки ефективне поєднання названих у цій роботі компонентів системи стратегічних комунікацій уможливлює формулювання концепції протидії гібридній війні в Україні, то скрупульозне їх вивчення зумовлює вектор подальших розвідок. При цьому опора на досвід розбудови стратегічних комунікацій інших держав визначає ще один актуальний і перспективний напрям досліджень спеціалістами різних галузей, зокрема й лінгвістами.

Література:

1. Баровська А. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. Стратегічні пріоритети. № 1 (34), 2015. С. 147–152. URL: http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf.

2. Варенко В. Інформаційно-аналітична діяльність. Київ : Університет «Україна», 2014. 417 с.

3. Кушнір О. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. URL: http://stratcom.co.ua/ponyattya-ta-sutnist-strategichnih-komunikatsiyi-u-suchasnomu-ukrayinskomuderzhavotvorenni/.

4. Ліпкан В., Сопілко І., Кір'ян В. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: моногр. / за заг. ред. В. Ліпкана. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. 664 с.

5. Ліпкан В. Роль стратегічних комунікацій у протидії гібридній війні проти України. URL: http://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini/. 6. НАНГУ. URL: http://nangu.edu.ua.

7. Побудова системи державних стратегічних комунікацій України. URL: http://mip.gov.ua/files/documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf.

8. Почепцов Г. Теория коммуникации. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2001. 656 с. URL: http://socium.ge/downloads/komunikaciisteoria/pochepcov%20teoria%20komunikacii.pdf.

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України № 555/2015. URL: http://www.president.gov.ua/ documents/5552015-19443.

References:

1. Barovska A. (2015). Stratehichni komunikatsii: dosvid NATO. [Strategic Communications: The NATO Experience]. *Stratehichni priorytety – Strategic priorities.* № 1 (34) P. 147–152. Retrieved from: http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf. [in Ukrainian].

2. Varenko V. *Informatsiino-analitychna diialnist. [Information and analytical activities]*. Kyiv: University "Ukraine", 2014. 417 p. [in Ukrainian].

3. Kushnir O. *Poniattia ta sutnist stratehichnykh komunikatsii u suchasnomu ukrainskomu derzhavotvorenni [The concept and essence of strategic communications in modern Ukrainian statehood]*. Retrieved from: http://stratcom.co.ua/ponyattya-ta-sutnist-strategichnih-komunikatsiyi-u-suchasnomu-ukrayinskomuderzhavotvorenni/. [in Ukrainian].

4. Lipkan V., Sopilko I., Kir'ian V. (2015). *Pravovi zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini [Legal principles of information society development in Ukraine]* / eds. V. Lipkan. Kyiv: FOP O. S. Lipkan. 664 p. [in Ukrainian].

5. Lipkan V. *Rol stratehichnykh komunikatsii u protydii hibrydnii viini proty Ukrainy [The role of strategic communications in counteracting the hybrid war against Ukraine]*. Retrieved from: http://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini/. [in Ukrainian].

6. NANHU [NANGU]. Retrieved from: http://nangu.edu.ua.

7. *Pobudova systemy derzhavnykh stratehichnykh komunikatsii Ukrainy. [Building a system of state strategic communications of Ukraine]*. Retrieved from: http://mip.gov.ua/files/ documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf. [in Ukrainian].

8. Pocheptsov H. *Teoryia kommunykatsyy [Theory of communication]*. Moscow: "Refl-buk", Kyiv: "Vakler", 2001. 656 s. Retrieved from: http://socium.ge/downloads/komunikaciisteoria/pochepcov%20teoria%20komunikacii.pdf. [in Russian].

9. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 r. „Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy": Ukaz Prezydenta Ukrainy № 555/2015. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 2, 2015 "On the new version of the Military Doctrine of Ukraine": Decree of the President of Ukraine № 555/2015. Retrieved from: http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443. [in Ukrainian].

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.1.10
УДК 007.4.659

Євгенія КИЯНИЦЯ
кандидат наук із соціальних комунікацій,
Київський національний торговельно-економічний університет, вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156
ORCID: 0000-0002-7736-9696

Eugeniya KIYANYTSYA
Candidate of Sciences in Social Communications, Kyiv National University of Trade and Economics,
Kyoto street, 19, Kyiv, Ukraine, 02156
ORCID: 0000-0002-7736-9696

КОНТЕНТ І ТАРГЕТИНГ – ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ НОВІТНЬОЇ МЕДІАЛОГІЇ

CONTENT AND TARGETING – MAIN COMPOSITES OF THE NEW MEDIOLOGY

У статті запропоновано використовувати таке сучасне поняття, як медіалогія, яке синтезує різні наукові напрями в джерело, що сприяє формуванню медіапростору з усіма його аспектами. Рекомендується розглядати його як таке, що поєднує можливості створення контенту, який задовольнятиме потреби різних цільових аудиторій. Отже, медіалогія тлумачиться як соціально-комунікаційний науково-практичний напрям, що об'єднує концептуальні підходи до обрання необхідної цільової аудиторії, а також, ураховуючи те, що дає нам подібний таргетинг, забезпечує формування контенту, який відповідатиме запитам цієї аудиторії, її потребам і необхідній емоційній атмосфері. У статті додатково пропонується застосовувати колаборaційний підхід до двох наукових течій: журналістики та маркетингу.

Ключові слова: *медіалогія, контент, таргетинг, журналістика, маркетинг, соціальнокомунікаційні технології.*

The article proposes to use such a modern concept as "mediology", which synthesizes various scientific directions in a source contributing to the formation of media protection such as aspects. In turn, we propose to approach such a concept as the combination of the ability to create content that will meet the needs of various target audiences. That is "mediology" is considered by us as a social and communication technology, uniting conceptual approaches to the isolation of the necessary target audience, and also, based on what gives us similar targeting, directs us to the formation of content appropriate to the needs of this audience, its needs, and the necessary emotional atmosphere. The article proposes a collaborative approach between two areas of science: journalism and marketing.

Keywords: *mediology, content, targeting, journalism, marketing, social and communication technology*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві розвиток соціально-комунікативних технологій зумовлений постійною потребою різних кіл громадськості бути обізнаними з політичними, економічними, культурологічними та суспільними явищами в країні та світі. Забезпечення необхідною інформацією відбувається переважно безсистемно, тобто без урахування потреб різних цільових груп і без якісно сконструйованих для них семіотичних кодів, що транслюють необхідні смислові сентенції. Таким чином, ми вважаємо, що колаборaційний підхід до медіалогії сприятиме не лише формуванню нового медіапростору, але й ефективній трансляції повідомлень різної спрямованості: від економічно-бізнесових до промоційно-політичних. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо наголосити, що нині вітчизняні науковці та практики взагалі оминули своєю увагою тему застосування терміна «медіалогія» та його сутність. Тим часом у закордонних джерелах це поняття переважно пояснюється як синтез гуманітарних наук. Уперше його використав відомий французький політичний теоретик Р. Дебре у своїй роботі "Introduction à la médiologie", трактуючи медіалогію як процес комунікації, який сприяє передачі знань. Однак учений не врахував сучасні процеси діджиталізації, а також не роз'яснив важливість впливу різних форм контенту на різні суспільні групи зі своєю ментальністю, досвідом, потребами тощо. Ще одна дослідниця, Н. Кирилова, розглядає цей термін у контексті історії медіа, теорії й практики медіакультури, медіафілософії, медіаполітики й медіапедагогіки, знову ж таки не беручи до уваги потреби різних суспільних груп, а також цифрові тенденції в комунікаційному процесі. Сьогодні становлення поняття «медіалогія» є одним із найбільш перспективних

© Кияниця Є., 2021

напрямів розвитку не лише журналістики та ЗМІ, а й усього інформаційно-цифрового суспільства. Підтвердження тенденції розвитку цього напряму знаходимо, приміром, у статті А. Суходолова та М. Рачкова «Медиалогия – наука будущего», опублікованій у номері журналу «Вопросы теории и практики журналистики» за 2017 р. У ній теорія ЗМІ й теорія журналістики синтезуються та керуються теорією управління мас-медіа. Зазначені автори основним завданням медіалогії вважають забезпечення здорового способу життя людства в системі глобальних соціальних комунікацій. Це завдання, на наш погляд, може бути вирішене з використанням не лише наукових теорій управління системою ЗМІ (як зазначено у статті), а й прикладних засад функціонування різних типів медіа, таких, як маркетинговий аналіз середовища, в якому (і для якого) працює медіа, сегментація цільової аудиторії ЗМІ, виявлення потреб користувачів продукту чи послуги (що формує контент медіа).

Постановка завдання. Аналізуючи невелику кількість досліджень, де тлумачиться поняття «медіалогія», вважаємо основним нашим завданням обґрунтування власних пропозицій щодо розуміння медіалогії як фундатора сучасного медіапростору з використанням релевантних підходів до сегментації аудиторій і генеруванням контенту відповідно до цієї сегментації.

Виклад основного матеріалу. Спрощення генерації контенту та інфообміну – саме така основна тенденція спостерігається нині в розвитку медіаіндустрії в епоху глобалізації та панування інформаційно-цифрового середовища. Важливість ролі медіа в сучасному світі складно переоцінити. Тим часом нехтування правилами формування інформаційних повідомлень і етичними нормами в цій сфері, поява одноденних каналів комунікацій, підлаштованих під певні потреби (політичні, економічні), підштовхує нас до наукового пошуку релевантних засад ефективного функціонування медіаіндустрії. За цих умов маємо наполягати на детермінації такого поняття, як «медіалогія», що передбачає дослідження всіх можливих елементів інформаційно-цифрового простору, урахування особливостей їх ефективного функціонування, а також синергетичний ефект від їх багатовекторної взаємодії. Виробники візуалізованого контенту в бізнессередовищі сфери медіа (журналістика, реклама, зв'язки з громадськістю) підтверджують недостатність обґрунтування теоретичних аспектів нової науки XXI століття – медіалогії – у контексті історії медіа, медіасеміотики, медіаекономіки, медіаменеджменту, медіамаркетингу тощо. Саме фахівці практичного спрямування наполягають на висвітленні всіх парадоксальних особливостей взаємодії медіа та суспільства – від діалогічних колізій на форумах, у блогах, соціальних мережах до інформаційних війн; від фінансового буму влогів до економічного краху традиційних ЗМІ. Зазначимо, що вітчизняні науковці досі не приділяли належної уваги формуванню окремої науки, яка забезпечуватиме роз'яснення роботи та взаємодії всіх елементів медіасфери. Водночас світова науково-практична спільнота, яка працює у сфері медіа, активно проводить дослідження, створює регуляції, формує правила та принципи, що мають стати підґрунтям такого науково-практичного напряму, як медіалогія. Таким чином, спробуємо зробити свій внесок у розвиток науки про ефективне функціонування сучасних медіа не лише з погляду суб'єкта ринку, як пропонує нам І. Дьоміна (дослідниця наголошує на головній меті ЗМІ – отримання прибутку [3, с. 184]), а й об'єкта, на основі якого формуються певні культурні коди, що транслюються та можуть передаватися наступним поколінням. Спершу маємо наголосити на такому: інтелектуальний рівень контенту постійно знижується, що певним чином відповідає запропонованим читачем (глядачем) структурам-наративам, які заповнюються змістом. Зауважимо, що така модель більш притаманна демократичному, аніж авторитарному суспільству, в якому інформація розповсюджується чи забороняється наказом. Дійти такого висновку можна на підставі аналізу робіт дослідників медіакомунікації, зокрема Г. Почепцова. Учений наполягає на тому, що «медіакомунікації створюють синхронізацію аудиторії, масової свідомості, країни. Ми слухаємо одні новини, читаємо одні книги, дивимося одні фільми. Тоталітарні держави робили це ще більшою мірою, оскільки вони тиражували обмежений список новин, книг, фільмів і жорстко боролися з розповсюдженням конкурентних» [8]. Таким чином, ми бачимо, наскільки технічним стає вироблення контенту. Але для того, щоб сприяти підвищенню інтелектуального рівня суспільства, формуванню громадських настанов, які сприятимуть розбудові розвинутої правової держави, необхідно розумітися на формах, видах, жанрах, етапах створення контенту, а також на його релевантному розповсюдженні. Висвітлення ґрунтовного підходу до реляцій формування контенту потребує окремого дослідження; у рамках представленого розгляду елементів медіалогії пропонуємо ознайомитися з традиційними

формами контенту, а також із сучасними умовами його створення. У рамках XI Міжнародної науково-практичної конференції «Реклама: інтеграція теорії та практики» автор статті доповідала про ефективні види контенту в системі просування товарів і послуг. Серед них було виокремлено такі: – інформаційний контент (містить новинну, фактажну інформацію з раціональним донесенням характеристик і можливостей товару чи послуги); – трейдовий контент (має на меті підвищення продажів) – це конкретні торговельні пропозиції, акції, знижки, розпродажі, спеціальні заходи; відгуки реальних покупців; емоційні фото споживачів; навіть лонгріди, розраховані на корпоративних клієнтів; – розважальний контент (спрямований на перспективну аудиторію, потенційних майбутніх споживачів, що в подальшому значною мірою керуватимуться сугестивними символами, які ми вже сьогодні закладаємо в ненав'язливі образи) [6, с. 60–63]. Але навіть запропоновані усталені форми подання інформації можна створювати за допомогою сучасних креативних підходів. Маємо окреслити кілька таких підходів, які, на наш погляд, є найбільш зручними й ефективними: – міфологізація та створення REM-провідника – складання легенди про товар, послугу, компанію, бренд, а також створення такого символу, який транслюватиме контент від імені компанії (її місію, філософію тощо); – селебрація – використання інформації про свята (загальнодержавні, спеціалізовані), актуалізація різноманітних пропозицій відповідно до зазначеного свята; – ньюсджекінг – привернення уваги до товару, послуги, компанії, бренда за допомогою вже наявних популярних інформаційних приводів. Цей сучасний інструмент ґрунтується на пошуку хайпової новини та долученні до неї власного продукту; – серіальність – запуск циклу тематичних добірок, який спонукатиме аудиторію повернутися на комунікаційний канал; – візуалізація – відеоінструкція з користування, стрімінг із місця події, нарізка цікавих і дотичних до тематики сюжетів із документального чи художнього кіно, відзняті відеоролики, інфографіка тощо; – нетворкінг – налагодження зв'язків із партнерами та конкурентами з метою консолідації партнерської інформації та представлення її в більш повному аргументованому вигляді; – диференціація – виділення особливостей товару, послуги та їх адаптація відповідно до географічних, демографічних, соціографічних і психографічних особливостей споживачів. Перелік підходів до створення креативного контенту поповнюється щодня. Із ними можна ознайомитися на різноманітних сайтах і в блогах сучасних креаторів, зокрема коуча з питань цифрового маркетингу, викладача Лондонської школи бізнесу, онлайн-маркетолога М. Тейлора. У блозі MOZ (https://moz.com/) він пропонує близько 100 рецептів генерації маркетинг-контенту, класифікуючи ці поради за п'ятьма категоріями: ідеалізація, стратегія, виконання, розподіл і вимір [12]. Незважаючи на те, що рекомендації за своєю структурою більше нагадують етапи створення рекламного продукту, майже в усіх прослідковується диференціальний підхід і сегментація аудиторії. Зауважимо, що в сучасному суспільстві отримання різноманітної інформації відбувається переважно за допомогою цифрових пристроїв, прикладних програм. Саме сучасні гаджети стають джерелом контенту для перспективної молодої аудиторії, яку за допомогою сугестивних елементів можна залучати не лише до вирішення бізнесзавдань організації, а й до перспективної розбудови суспільних цінностей. Такі тенденції сприяють зміні традиційного розуміння залучення аудиторії. Саме мультиканальність підштовхує гравців медіаіндустрії до пошуку майданчиків, на яких цільова аудиторія або вже присутня, або буде присутня в перспективі. Однак, обираючи цифрові платформи, необхідно розуміти сегментативні аспекти користувачів. Це також потрібно для правильного структурування й подання інформації. Отже, сегментація цільової аудиторії в мережі є необхідним компонентом медіалогії, про який було зазначено ще на початку нашого дослідження. Ідеться про таргетинг (від англ. target – ціль, мішень) – механізм, який дає змогу з усіх користувачів виділити цільову аудиторію за певними критеріями (наприклад, за віком, місцем проживання, статевою ознакою тощо) і запропонувати їй свій контент. Завдяки такому розподілу відбувається збільшення конверсії оголошень і зменшення кінцевої вартості контактів з аудиторією, що підтверджує основну мету таргетингу – збільшення ефективності завдяки показам саме цільовій аудиторії [11]. Здійснення таргетингу потребує структурованого підходу, тобто такого алгоритму дій, який дасть змогу максимально наблизитися до бажань, потреб, інтересів, уподобань необхідних нам цільових груп. Отже, першим етапом такого алгоритму має стати дослідження вже створених платформ, які користуються найбільшою популярністю в уже наявних аудиторій, тобто необхідно проаналізувати об'єднаний за певною ознакою контент і визначити, що (відео, картинка, слоган,

лонгрід, новинна інформація, слайди з музичним супроводом), де (конкретизувати, на якій платформі), у який проміжок часу більше привертає увагу. Після визначення використовуваних платформ пропонуємо провести сегментування аудиторії. Найбільш структуровано, на наш погляд, його описав Ф. Котлер: – сегментація за географічним принципом передбачає розподіл аудиторії за місцем проживання (континент, країна, регіон, місто тощо), що, зокрема, дає можливість визначити кліматичні особливості цих регіонів; – сегментація за демографічним принципом ґрунтується на таких змінних, як стать, вік, рівень доходів, рід занять, освіта, релігійні переконання, національність. До речі, саме від демографічних характеристик залежить чимало потреб людини, що важливо для правильного генерування контенту; – сегментація за психографічним принципом демонструє належність аудиторії до певного суспільного класу, а також відображає її спосіб життя, особисті характеристики; – сегментація за поведінковим принципом дає змогу зрозуміти реакцію аудиторії на інформацію залежно від знань, умінь, мети використання цієї інформації [7, с. 429–450]. Аналіз параметрів аудиторії та її вподобань щодо різних видів контенту дає нам змогу окреслити принципи подання інформації для необхідних цільових груп.

Зауважимо, що поряд із традиційними видами таргетингу, запропонованими Ф. Котлером, є новітні мережеві принципи націлювання на аудиторію: – контекстуальний таргетинг, що працює за ключовими словами тих електронних ресурсів, які відвідує цільова аудиторія. Сучасні технології дають можливість сканувати контент на наявність ключових слів, їх частоту, лінгвістичні особливості, структуру тощо, а це забезпечує точне потрапляння на очі аудиторії; – пошуковий таргетинг – дотичний до контекстуального, але працює виключно за тематикою, яку шукає аудиторія. У такому разі запропонований контент сприймається як ненав'язливе дружнє звернення; – посторінковий таргетинг – дає змогу точно визначати перелік тих сторінок, які найбільше відвідує аудиторія, необхідний для споживання визначеного контенту; – проспектинг і ретаргетинг – за допомогою комп'ютерних налаштувань залучає нових користувачів контенту, а також повертає їх у разі відсутності первісної цільової реакції на контент, що дає можливість виявляти наміри цих відвідувачів. Налаштування всіх зазначених видів таргетингу використовуються на різних електронних платформах і майданчиках, завдяки чому генератори контенту можуть швидше досягти поставлених цілей. Зауважимо, що колаборація контенту й таргетингу актуалізована як сучасними тенденціями діджиталізації суспільства, адже сьогодні інформація потрапляє до споживача через мобільні пристрої в спрощеному вигляді, витісняючи традиційні медіаканали, так і діалогічністю комунікаційних процесів. Отже, дослідження аудиторії, розуміння важелів впливу на неї, прийняття її культурних, етичних і загальнолюдських цінностей, а також знання вподобань в отриманні та споживанні інформації дають змогу не лише усвідомити роль кожного учасника в медіапросторі, а й за потреби зіграти на випередження для вирішення спірних питань.

Висновки і пропозиції. Для того, щоб зрозуміти, що впливає на формування предметного поля медіалогії, ми розглядали різни підходи до генерації контенту, а також різні види таргетингу. Зважаючи на вищенаведений матеріал, пропонуємо розглядати медіалогію як науковопрактичний напрям, у межах якого вивчаються механізми інтеграції основних засад журналістики й маркетингу, відображені в задоволенні потреб користувачів в інформації, що відповідає їхнім бажанням, інтересам і вподобанням. Отже, працюючи в предметному полі медіалогії, необхідно підлаштовуватися під запити аудиторії, але використовувати при цьому сугестивні елементи для транслювання гуманістичних основ розбудови суспільства, формування моральних та етичних норм, а також громадянської свідомості. Розвиток інформаційно-цифрового суспільства зумовлює зростання кількості новітніх медіаканалів, яким властиві інтерактив і гіпертекстовість. Це й собі потребує нових теоретичних і практичних підходів до дослідження медіапростору. Отже, застосування запропонованого нами науково-практичного напряму «медіалогія» відкриває нові можливості для дослідження сучасних медіа.

Література:

1. Бородина И. Мирская С. Когнитивный анализ динамической модели покупательского поведения. *Гуманитарные и социально-экономические науки.* 2013. № 5. С. 154–157.

2. Дебре Р. Введение в медиологию / пер. с франц. Б. Скуратова. Москва : Праксис, 2010. 368 с.

3. Дёмина И. Трансформация медиасистемы: взаимовлияние экономики и журналистики. *Вестник ИГЭА.* № 5 (73). 2010. С. 183–187.

4. Калмыков А. Медиалогия интернета: монография. Москва : РГГУ, 2012. 272 с.
5. Кирилова Н. Медалогия: монография. Москва : Академический проект, 2015. 424 с.
6. Кияниця Є. Види та функції контенту в сучасній системі просування товарів. XI Міжнародна науково-практична конференція «Реклама: інтеграція теорії та практики»: тези доповідей. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 60–63.
7. Котлер Ф., Гари А. Основы маркетинга. 5-е европ. изд. Москва : Вильямс, 2015. 752 с.
8. Почепцов Г. Медиакоммуникация или журналистика: смена парадигмы. URL: http: Mediasapiens.ua.
9. Суходолов А., Рачков М. Медиалогия – наука будущего. *Вопросы теории и практики журналистики.* 2017. Т. 6. № 3. С. 267–286.
10. Уколов М. Конверсия. Теория и практика изучения трафика рекламных интернет-площадок. URL: http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Ukolov.pdf.
11. Записки маркетолога. Таргетинг. URL: http://www.marketch.ru/marketing_dictionary/marketing_terms_t/targeting/. 12. MOZ блог SEO та онлайн-маркетингу. URL: https://moz.com/ugc/content-marketing-97-tips-for-betterideas-strategies-results.

References:

1. Borodina I. Mirskaya S. (2013) Kognitivnyy analiz dinamicheskoy modeli pokupatel'skogo povedeniya [Cognitive analysis of a dynamic model of consumer behavior]. *Gumanitarnye i sotsial'no-ekonomicheskie nauki – Humanities and socio-economic sciences.* № 5. P. 154–157 [in Russian].
2. Debre R. (2010) *Vvedenie v mediologiyu [Introduction to mediology]* / trans. B. Skuratova. Moscow : Praksis, 2010. 368 p. [in Russian].
3. Demina I. (2010) Transformatsiya mediasistemy: vzaimovliyanie ekonomiki i zhurnalistiki [Transformation of the media system: the interaction of economics and journalism]. *Vestnik IGEA – Newspaper IGEA.* № 5 (73). P. 183–187. [in Ukrainian].
4. Kalmykov A. (2012) *Medialogiya internet [Internet media].* Moscow : RGGU. 272 p. [in Russian].
5. Kirilova N. (2015). Medalogiya: monografiya. [Medology: monograph]. Moscow : Academic project, 424 p. [in Russian].
6. Kiyanitsya Ye. (2017) Vidi ta funktsii kontentu v suchasniy sistemi prosuvannya tovariv. Types and functions of content in the modern system of product promotion. XI International Scientific and Practical Conference "Advertising: Integration of Theory and Practice": abstracts. Kyiv: Kyiv. nat. auction.- econ. Univ., 2017. P. 60–63. [in Russian].
7. Kotler F., Gari A. (2015) *Osnovy marketinga [Fundamentals of Marketing].* 5th Europe. ed. Moscow : Williams, 2015. 752 p. [in Russian].
8. Pocheptsov G. Mediakommunikatsiya ili zhurnalistika: smena paradigmy. Media communication or journalism: a paradigm shift. Retrieved from: http: Mediasapiens.ua [in Russian].
9. Sukhodolov A., Rachkov M. (2017). Medialogiya – nauka budushchego. Medialogy – the science of the future. *Voprosy teorii i praktiki zhurnalistiki – Questions of theory and practice of journalism.* T. 6. № 3. P. 267–286. [in Russian].
10. Ukolov M. *Konversiya. Teoriya i praktika izucheniya trafika reklamnykh internet-ploshchadok [Conversion. Theory and practice of studying the traffic of Internet advertising platforms].* Retrieved from: http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Ukolov.pdf. [in Russian].
11. *Zapiski marketologa. Targeting. [Notes of the marketer. Targeting].* Retrieved from: http://www.marketch.ru/marketing_dictionary/marketing_ terms_t/targeting/. 12. MOZ blog SEO ta onlayn-marketingu. [in Russian].

Наукове видання

НАУКОВІ ПРАЦІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ФІЛОЛОГІЯ

Випуск 1, 2021

Засновано 2001 року
Видання виходить 6 разів на рік

Коректор *В. В. Ізак*
Комп'ютерне верстання *Н. С. Кузнєцова*

Підписано до друку 01.10.2021 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 7,91.
Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.